

Jan Županič
NOVÁ ŠLECHTA
RAKOUSKÉHO CÍSAŘSTVÍ

Nová šlechta Rakouského císařství

Autor: PhDr. Jan Županič

Během 114 let své existence prošlo Rakouské císařství bouřlivými proměnami. Šlechta ztratila většinu svých privilegií a aristokracie, její prominentsní část a po staletí opora habsburských panovníků, byla postupně vytlačována ze svých mocenských pozic. Šlechta ovšem nadále existovala a přestala bouřlivě změny let 1848–1849, zavedení ústavnosti i všeobecného volebního práva. Za vlády Františka Josefa I. a jeho nástupce Karla I. bylo uděleno dokonce více šlechtických titulů, než kdykoli předtím. Mezi nobilitu se tak dostaly osoby nejrůznějších povolání i národností: politik F. L. Rieger, generál V. Daskl, malíř V. Brožík, architekt vídeňské Ringstrasse K. Hasenauer či bankéřský rod Rothschildů.

Jak bylo možné šlechtictví dosáhnout, jaké předpoklady musel uchazeč splňovat a jak mohl o svůj titul přijít? Jak vypadala struktura šlechtické monarchie a jaký byl její vývoj?

Těmito otázkami se zabývá tato nová publikace.

Formát 165x240 mm, 432 stran, barevná obálka, papír 90 g ošet, vázaná.

Vydala AGENTURA PANKRÁC s.r.o. (www.pankrac.com)

– nakladatelství zaměřené na vydávání populárně naučné literatury v oblasti historie, významných osobností zejména z řad české aristokracie, prózy, ale i turistických průvodců.

Vyšlo v prosinci 2006.

Cena 349 Kč.

Pro členy ČGHSP 280 Kč.

Knihu lze zakoupit v kanceláři České genealogické a heraldické společnosti v Praze nebo si ji objednat na dobrou.

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ

Listy

číslo 1/2007
ročník XXVII.

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

INZERCE

Historická společnost VERITAS dává na vědomí všem zájemcům,

že v roce 2006 připravila k distribuci první vydání

Edice tolerančních přihlášek z let 1781–1782. Jde o svazek:
země Čechy, kraj 4 **Mladá Boleslav**

Svazek je rozšiřován elektronicky – volně ke stažení na webové adrese <http://veritas.evangelnet.cz>. Elektronickou verzi zasláme též na CD-ROM. Zájemci o digitální verzi si ji mohou pomoci jednoduchého formuláře rovněž objednat. Formulář je k dispozici na výše uvedené internetové adrese, nebo si o něj napište na tuto adresu: Miroslav Soukup (jednatel), Sídliště 1436/17, 289 22 Lysá nad Labem; případně e-mail: veritas@evangelnet.cz.

Edice tolerančních přihlášek přináší systematicky utříděné prameny o průběhu prvního roku po vydání tolerančního patentu, včetně jmenných přihlášek k evangelické víře. Využijí ji například rodopisci nebo historikové zaměřující se na tuto nedílnou část dějin naší země. Neměla by chybět v žádné historicky zaměřené vědecké knihovně.

Výbor historické společnosti VERITAS

Nové vazby a opravy publikací z naší knihovny provádí firma:

KNIHAŘSTVÍ SEQUENSOVÁ

Rybalkova 10, 120 00 Praha 2

tel.: 251 550 522, 603 486 954

pondělí – pátek 9.00 – 18.00 hod.

- knižní vazby textil, koženka, kůže
- umělecké knižní vazby
- vazba diplomových prací, kroužková vazba
- pasparty, pouzdra, krabice
- kopírování

Úřední hodiny v místnosti Společnosti:

každé pondělí od 15,00 do 17,00 hodin (kromě měsíců července a srpna).

Knihovna v místnosti Společnosti:

každé první úterý v měsíci od 17,15 do 19,00 hodin (kromě měsíců července a srpna).

Autoři tohoto čísla:

Vladimír Náprstek, Josefa Čupka 3236, 272 01 Kladno

† Doc. PhDr. Rostislav Nový, CSc. (1932–1996)

Květoslav Kořán, Jablonoňská 2670, 438 01 Žatec

Ing. Jaroslav Formánek, Mávavýkova 864, 280 02 Kolín

RNDr. Kristián Koubek DrSc., Voskovecova 1035, 152 00 Praha 5

Ing. Alois Karel Starý, Kusého 3/550, 181 00 Praha 8

Genealogické a heraldické listy, ročník XXVII., číslo 1/2007

Pro své členy vydává

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

Fantova 1784, Praha 5, 155 00, tel.: 251 613 490

<http://www.genealogie.cz>, e-mail: cgbsp@email.cz

Bankovní spojení: 108696177/0300 (ČSOB)

Odběr časopisu je vítán na zaplacení členského příspěvku,

Za původnost a obsah článků ručí autoři.

Připravuje redakční rada ve složení:

Vedoucí redaktor: Ing. Mgr. Martin Šlaboch

PhDr. Jaroslava Houcová CSc., PhDr. Vladimíra Hradecká, Mgr. Jan Kahuda a Ing. Jan Oulík

Uzávěrka: leden 2007 – dáno do tisku v únoru 2007. Počet výtisků: 950.

ISSN 1212-9631

Grafická úprava a tisk: Tiskárna Gemmapress, spol. s r. o., Kubínova 27, 252 16 Nulčice
Časopis je evidován u Ministerstva kultury České republiky pod číslem MK ČR E 15 903.

Při své pozdější badatelské činnosti mně pochopitelně nemohlo uniknout, že v matrikách f.ú. Třebíče se poprvé příjmení Laueremann, objevuje v roce 1770. Ve starších, existujících zápisech, nebylo. V matrice je zápis o narození Antonína Josefa *19.3.1700 (a následně dalších pěti dětí) rodičům: Jakubovi Lauermannovi, postříhovači a měšťanu z Jihlavy, jako matka byla uvedena Kateřina, dcera Daniela Kutnoborského. Druhým jejich dítětem byl Matěj *19.02.1702 v Třebíči, který je přímým předkem větve ze které pocházím.

Pátrání po Kateřině

V jedné své přednášce jsem to uvedla jako dílčí zprávu s názvem „Pátrání po Kateřině“. Právě v případě Matěje Laueremanna jsme delší dobu řešili záhadu jeho otce Jana Jakuba Laueremanna.

U všech dětí Jana Jakuba Laueremanna narozeného *1670 v Jihlavě, zakladatele rodu z Třebíče, je v matrice narození uvedena matka Kateřina. Zápis o sňatku však uvádí, že Jan Jakub Laueremann byl 10. února roku 1699 oddán s Dorotou dcerou Daniela syna Tomáše Kutnoborského. Matrika však uvádí že Tomáš Kutnoborský měl tři děti s první manželkou Ester a pět dětí s druhou manželkou Kateřinou. Žádné z nich se nejmenovalo Daniel.

Z matričních výpisů, zaslanych paní Martou Bartolien z Kanady, je prokázáno, že Tomáš Kutnoborský je otcem Daniela Kutnoborského a jeho dcera Dorota se provdala za Jakuba Laueremanna. Byl to dostatečný důkaz na

prokázání návaznosti rodu z Třebíče na rod z Jihlavy. Nám to ale nedalo a pátrali jsme dále. Teprve v říjnu roku 2001 v matrice oddaných z let 1651–1704, v kostele sv. Martina v Třebíči, byl nalezen zápis ze 14.7.1676 o sňatku Daniela řečeného Jefabín, nemanželského syna Tomáše Kutnoborského s dcerou Václava Háška z Litomyšle a zápis o narození jejich dcery Doroty Kateřiny v roce 1679. Vysvětlilo se, že Dorota a Kateřina je jedna osoba. Užívala však jméno Kateřina, pod kterým byla v matrice zapsána jako matka dětí Jana Jakuba Laueremanna.

Tím se to vysvětlilo a získala jsem další cenné zkušenosti a to, že jsem začala pátrat v rodu Kateřiny, tedy rodu osoby, která se do našeho rodu, v daném časovém úseku přivádala, což běžně při vytváření rodokmenu po přímé linii se nedělá.

*Božena Kopcová
roz. Laueremannová*

Genealogický materiál v osobním fondu Jaroslava Vandase

Celoživotní práce genealoga mává rozličný osud, jen málokdy se však stane, že je možné na dílo, do kterého autor shromáždil nespočet hodin své práce, navázat. Vzácnou výjimkou jsou

shromážděná data genealoga (jinak civilním povoláním lékaře) Jaroslava Vandase z Písku. Při vědomí dočasnosti veškerého lidského úsilí se tento dlouholetý rodopisec rozhodl svou sbírku dat věnovat do úschovy okresnímu archivu, kde je naděje na lepší zúročení vykonané práce i na delší dobu uchování dokumentů než kdekoliv jinde. V tomto konkrétním případě se jedná o uložení ve Státním okresním archivu Píbram (<http://www.soapraha.cz/pibram/index.php>). Osobní fond obsahuje velké množství výpisů z matrik, osobních listů, vývodů i rozrodů a vůbec všeho možného genealogického materiálu středoečeské větve rodiny Vandasů, sahající od 15. století do současnosti. Při studiu dokumentů badatel velmi ocení pečlivost, krásnou úpravu i statistiku, která byla autorovou libůstkou. Myslím, že takto uspořádaná sbírka může každému rodopisci sloužit za vzor, jak se s množstvím materiálu, který za života shromáždí, vyrovnat, a to bez použití výpočetní techniky, která, jak archiváři vědí, je velmi zranitelná a z hlediska dlouhodobého uchování velmi problematická.

Samozřejmě, že shromážděný materiál se netýká pouze nositelů příjmení Vandas, ale i rodů dalších. Jedná se o následující příjmení: Bareš, Bandas, Brehel, Bříško, Břížďala, Budka (Butka), Cihelka, Černý, Drmla, Drdík (drtík), Fiřt (Fürst), Formánek, Gregor, Havránek, Hejnic, Hrubý, Chýle (Chýla), Janský (Janský), Jarolímek, Kadlec, Kobík, Kočí, Krátký, Kratil,

Kříž, Kubín, Lebeda, Mareš, Marhoul, Mašek, Michal (Michal), Němec, Novotný, Palan (Palán), Pánek, Pelikán, Peták, Petrus, Petřina, Poslušný, Růžička, Rys, Širotek, Sklenář, Skočdopole, Sobotka, Spilka, Suchopár, Šebík, Šimek, Šimonovský, Šrámek, Tůma, Vlček, Vojíš, Vrba, Vršecký. Vesměs se jedná o výpisy z matrik římskokatolických farností Svaté Pole, Hřimězdice (Verněfice), Višňová, Starý Knín a Píbram. Statisticky se jedná o 34 748 výpisů, které se týkají 31 513 osob a na 5 761 stranách.

Tento materiál je na přání dárců přístupný veřejnosti bez omezení, pouze s výhradou obecné ochrany osobních údajů u žijících osob. Badatelnou SOKA Píbram je možné navštívit bez předchozího objednání v pondělí, úterý a středu od 8.00 do 17.00 hodin.

Daniel Doležal

ňuje s ruským pramenem, jak zde byl na počátku uveden. Z dalších příloh se dovídáme různé bližší podrobnosti o přijímání do carské služby jako např. stanovení platu různým vojenským hodnostem. Tak pro plukovníka (obrista) byl přislíben plat 50 rublů měsíčně, pro majora 25 rublů, pro hejtmana 16 rublů, pro poručíka 8 rublů a konečně pro korneta či praporčíka (fendrycha) 7 rublů měsíčně. Ode dne přijetí do služby je všem poskytnut příslušný plat na 3–4 měsíce předem, jiná částka (kapesné, Handgeld) se jim neposkytuje. V případě úmrtí v carských vojenských službách je poskytována vdově pense ve výši polovičního platu manželova, ovšem jen v případě, že zůstane nadále v Rusku. Jestliže by hodlala zemí opustit, bude jí dáno odstupné ve výši plného ročního platu.

Staroměstský hejtman končí svou obsáhlou zprávu vyjádřením svého osobního názoru na celou akci, který je celkem zajímavý. Podle jeho mínění bude prý naší zemi spíše ku prospěchu než ke škodě, když podobní lidé, jako jsou zde jmenováni důstojníci, kteří se nesnažili uplatnit se v carských službách, zemi opustí.

Královští místodržící však stále pochybují o oprávněnosti verbovacích akcí i když je městští hejtmané ujistí, že se to netýká prostých vojáků. Místodržící píší mezitím císaři do Vídně (24. dubna) velmi obšírnou relaci, v níž podrobně vykládají jak se věci mají a žádají o resoluci, jak se zachovati vůči baronu Rosenovi. Dne 28. dubna pak opětovně nazývají městským

hejtmanům, aby až do dojení císařské resoluce nebyl povolen odchod ani jednomu z naverbovaných.

O dalším vývoji situace, tj. došla-li císařská odpověď a vysvětlení celého případu a zda skutečně odešli naverbovaní důstojníci do carských služeb, se z našeho pramene již nedovídáme.

Poznámky:

¹⁾ Srov. edici Pisma i bumagi imperatora Petra Velikogo, ed. Akademie věd SSSR, Moskva – Leningrad 1948.

²⁾ NA, fond ML 1704 (duben).

Dagmar Culková

Střípky z českých archivů

Během uplynulých let došlo k velkým proměnám ve studovnách českých archivů a proto Vám přinášíme několik informací.

V oddělení Národního archivu v ulici M. Horákové v Praze 6 byla otevřena nová šatna se stoly a přístrojem na teplé nápoje. Otevírací doba se zde změnila na pondělí – čtvrtek 9–18 hodin bez polední pauzy a v pátek na 9–14 hodin (poslední pátek v měsíci je studovna uzavřena).

Ve Státním oblastním archivu v Zámruku byla přesunuta studovna na prohlížení mikrofilmů k základní studovně a upravena šatna. V loňském roce byl

zrušen objednávkový systém míst, který přispěl k bezproblémovému vstupu do velké studovny. Inventář k matrikám je přístupný také v elektronické podobě na PC pro badatele.

Ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích byla provedena celková rekonstrukce místností v přízemí budovy a byla zde otevřena velká moderní studovna s recepcí. Badatelům je k dispozici šatna s kuchyňkou. V otevírací době studovny je stanovena polední pauza 11.30–12.30 hodin, kdy musí badatel opustit místnost studovny. Byl zde nově upraven přehledný a podrobný inventář k matrikám a jsou zde k dispozici inventáře uložených materiálů z poboček oblastního archivu. Na internetové stránce www.soalitomerice.cz je nově připraven lexikon obcí severních a severozápadních Čech, ve kterém naleznete název obce česky a německy a příslušnost k okresu, faře a panství.

Ve Státním oblastním archivu v Třeboni byla v loňském roce provedena rekonstrukce vybavení studovny a rozšíření o další místnost. Studovna byla rozdělena na studovnu pro vědecké pracovníky a studovnu pro badatele. Každý badatel má zde k dispozici velký stůl se zásuvkami a moderní prohlížečku na mikrofilmy. Obě studovny mají recepci. V otevírací době studovny je nově stanovena polední pauza 11–12 hodin, kdy musí badatel opustit místnost studovny. Většina matrik je zde k dispozici na mikrofilmech. Obrovský zájem o rodopisné bádání v tomto

regionu však velmi předčil počet míst v nové moderní studovně.

Ve Státním oblastním archivu v Plzni se dokončuje stěhování poboček státního oblastního archivu do nově zrekonstruované budovy v Klášteře u Nepomuku. Adresa SOA v Plzni, pracoviště Klášter, Klášter č. 101, 335 01 Nepomuk, tel: 371 591 531, www.soaplzen.cz. Nový ústřední depozitář nabídne rozsáhlé a moderní prostory pro uložení archiválií i studovnu se zázemím pro badatele.

Ve Státním oblastním archivu v Praze byli postupně přestěhováni všechny materiály z poboček archivu. Na internetových stránkách www.soapraha.cz naleznete nový přehled obcí a farností.

V Archivu hl. města Prahy nově připravili na internetové stránce www.ahmp.cz přehledný inventář církevních a civilních matrik.

Helena Voldánová

Zkušenosti a zajímavosti z mého genealogického bádání

Než jsem se začala zabývat genealogií, slýchávala jsem doma, že náš rod pochází z Třebíče a to jak po otci, tak po matce.

měli to být plukovníci, podplukovníci, majorové a kapitáni a to jak pěchoty tak jízdy. Mino to se měl baron Rosen zajímat i o zkušené inženýry, dělostřelecké odborníky a lékaře, kteří by měli podobné jazykové znalosti.¹⁷

Ukutečnění této akce, již byl baron Rosen pověřen, bylo provedeno na jaře roku 1704 a je zajímavé sledovat na základě dochovaných pramenů, jaký ohlas tato akce měla např. v Praze. Baron Rosen přibyl totiž již v březnu (patrně ve druhé polovici) do Prahy, kde chtěl rozvinouti svěřený mu úkol, tj. získávání vhodných vojenských osob, avšak jeho počínání způsobilo nemálo starostí zdejšími představitelům zemské správy – českým místodržícím, jak nám to dokládá svazek spisů dochovaných ve fondu „Militaire“ v Národním archivu v Praze.¹⁸

V Praze se totiž koncem března a začátkem dubna uvedeného roku 1704 začalo proslýchati, že zde probíhá verbování jakýmsi neznámými důstojníky. Místodržící v obavě, aby tu nebylo tajně konáno zakázané najímání do cizích služeb, píší již 1. dubna královským hejtmanům všech tří měst pražských, aby byla v této věci učiněna náležitá opatření. Zejména mělo být pátráno jak v soukromých domech tak ve veřejných hostincích po oněch důstojnících, mají-li snad k verbování náležitá oprávnění, tj. mají-li císařské verbovací patenty. Královští hejtmané měst pražských měli místodržícím o výsledcích svých pátrání podati neprodleně zprávu.

K této výzvě místodržících podal 15. dubna svou relaci městský hejtman staroměstský Rudolf Josef z Lissau. Zjistil totiž, že ono verbování provádí „jakýsi generál Rosa“, který je prý současně členem řádu křížovníků s červenou hvězdou a dokonce si prý vyžádal přijetí u zdejšího velmistra, ale nebyl jím přijat. Jmenovaný generál verbuje zde důstojníky pro moskevského cara. Městský hejtman se snažil ve své úřední horlivosti získati ještě další informace a podrobnosti. Povolal proto k sobě jednoho již naverbovaného důstojníka jménem Františka Weisenregnera, který prý má již v ruce písemnou smlouvu, tzv. kapitulaci. Od něho pak získal bližší informace. Mimo jiné jej Weisenregner ujistil, že baron Rosen je oprávněn k verbování, neboť byl proto ve Vídni, kde mu jej císař udělil. Městský hejtman na konec připomíná, že generál von Rosen není právě v Praze přítomen, takže není v daném okamžiku možné přesvědčiti se o Weisenregnerově tvrzení přímo. Celou svou obsáhlou relaci končí městský hejtman jaksi diplomaticky a to návrhem, aby byl pověřen generál polní maršál Daun, ježto prý jde o záležitost vojenské povahy (v nichž nechce zřejmě být angažován sám), učiniti u generála Rosena dotaz, zda má skutečně císařské povolení k verbování pro moskevskou říši.

Tento jeho návrh ponechali královští místodržící bez komentáře, avšak hned následujícího dne (16. dubna)

opět důrazně příkazují, že nebude-li se moci generál von Rosen legitimovati verbovacím patentem, mají mu být jeho akce zakázány. Budil tedy zřejmě baron Rosen u místodržících stále značnou nedůvěru. Za dva dny (18. dubna) svůj příkaz staroměstskému hejtmanu znovu opakují a rozšiřují jej v tom smyslu, aby vykořesponoval a spolu s ostatními městskými hejtmany zařídil, aby v případě, že se von Rosen nebude moci vykázati příslušným povolením, byla učiněna příslušná opatření, aby nikdo z lidí jim dosud najatých z Prahy neodešel.

Bližší informace o vojácích údajně již Rosenem najatých a o jejich hodnostech, nám podává relace novoměstského hejtmana Berchtolda, která došla do místodržiteléské kanceláře 23. dubna. Generál Rosen se prý vůbec nezajímá o prosté vojáky, ale pouze o zkušené důstojníky. (To skutečně odpovídá příkazu, který mu byl dán carem Petrem, jak bylo výše uvedeno) Městský hejtman ujišťuje dále královské místodržící, že zařídil, aby u městských bran bylo hlídáno, aby přece jen někdo z vojáků nebyl z města odvezen. Podle zprávy, kterou prý dostal od hostinského od „Modré hvězdy“, odejel gen. Rosen dne 22. dubna mezi 5–6 hodinou z Prahy, a to Novoměstskou branou na Vídeň. To souhlasí s relací, kterou podal i hejtman staroměstský.

Po této zprávě o odjezdu Rosenově z Prahy, příkazují místodržící, aby bylo vypátráno, kdo jej zastupuje v jeho akci po dobu nepřítomnosti a dále pak aby bylo zjištěno, kteří jsou to důstoj-

níci, jež byli získáni do carské služby a kolik dostali zálohy (či kapesného, Handgeld).

A opět je to městský hejtman staroměstský, který podává nejobsáhlejší zprávu stále nedůvěřujícím a znepokojeným místodržícím. Ve své relaci (kterou místodržící obdrželi 28. dubna) jmenuje některé další důstojníky, jež se mu podařilo zjistiti. Je to mimo již zmíněného Weisenregnera, který byl přijat v hodnosti rytmistra, jakýsi Vilém Novotný, přijatý jako kapitán-poručík. Dále Ignác Welisch (či Wällisch), který, podle zprávy novoměstského hejtmana je synem lékárníka, byl přijat jako hejtman. Jakýsi Bidermas je co by poručík a Antonín Tosczauer (dosud komorník hrabete Vršovce) byl vzat jakožto praporečník (fendrych). Z dalších vojáků najatých generálem Rosenem je to prý jakýsi Pasterna z Nového Města pražského a dále nějaký Vela a Fischer, poslední dosud poručík Wallisovského pluku. Všichni tři byli přijati v hodnosti hejtmanské.

Mimo tato zjištění připojuje staroměstský hejtman ještě i jméno zástupce Rosenova. Je jím baron von Fellsen, ubytovaný u Bílého pštrosa na Starém Městě pražském.

Jako příloha je k celé relaci připojen opis písemné smlouvy („kapitulace“) sepsané dne 27. března s naverbovaným Františkem Weisenregnerem, jakož i opis zmocnění barona Rosena vydané carem Petrem k těmto verbovacím akcím v dědičných zemích rakouských. Toto zmocnění se celkem ztotož-

Hrdličky (1993), či Pečetě a znaky obcí na Jesenicku od Karla Müllera (2003).

Na stranách 19–30 je pomyslné jádro článku a vlastní smysl autora psaní. Jsou zde abecedně seřazeny kapitoly o historických znacích jednotlivých měst okresu Mělník. Ani tentokrát nejde o autorskou práci, ale o mimořádně hrubou kompilaci. Je jistě pikantní, že některé pasáže z obecné historie sídel a popisy znaků mají tu vlastnost, že byly již třikrát ukradeny. Poprvé je totiž uvedl Čarek ve své práci z roku 1985, jeho poprvé vykradl Josef Augustin v roce 1997 a pak znovu v roce 2001 a připsal autorství textu sobě samému, a nakonec v roce 2005 totéž učinil Vlastimil Řada jako autor recenzovaného článku. Některé části textu a také kresby znaků a pečetí jsou převzaty bez udání autora z publikace dvojice Přebyl-Liška z roku 1975. Při doslovném opisování se autor pokoušel eliminovat zjevné nedostatečnosti původně Čarkových popisů znaků tím, že slovo „bílý“ nahradil slovem „stříbrný“, ale rezignoval například na obrat „na štítě“. Pojem „na štítě“ se týká nikoliv prostoru uvnitř štítu, ale na horním okraji štítu. To co je uvnitř štítu je „ve“ štítě. Další důkaz autorovy neznalosti elementárních pojmů z heraldiky. Popis znaku města Kostelce nad Labem je opsán a je pozoruhodné, že neodpovídá vyobrazení – popis je totiž z „Čarka“ a vyobrazení z „Přebyl-Liška“.

Při popisech městských pečetí je pravidelně a zároveň bez odkazu po-

užito textu Přebyla (1975), který určuje tvar pečeti obratem „kruhovitá“. A i když je Přebylův termín významově lepší než pojem „kulatá“, přesto je ten druhý součástí soudobé sfragistické terminologie. Při popisu pečeti Kostelce nad Labem není uveden jejich tvar vůbec. Je-li vyobrazení na s. 24 doprovázeno popiskou „Velká pečeť Kostelce“, pak jde o mystifikaci, protože je vyobrazena kresba kamenné barokní plastiky snad z radnice nebo z kostela sv. Martina inspirovaná podobou velké městské pečeti z roku 1616.

Nemá smysl komentovat každý popis znaku, protože ty jsou nekriticky opsány z jiných publikací včetně chyb, nepřijatelných formulací a nesmyslů. Je však nutné poukázat na autorovy kategorické soudy, které nemají žádnou oporu v pramenech – např. ničím nepodložené tvrzení, že znak městu Mšeno udělil v roce 1545 Ferdinand I. Habsburský na přimluvu Jana ml. Špetle z Janovic. Stejně tak je nutné upozornit na nepřijatelný exces, kterým je formulace popisu znaku města Neratovice pojatým beletristicky včetně výkladu významu užitých figur (tak již v „Čarkovi“ a v „Augustinovi“).

Článek uzavírají „Vysvětlivky odborných výrazů“. Hesla jsou opět opsána z práce Bubnovy včetně nesmyslných formulací a obrátů – například břevo není tvořeno zdvojeným dělením, ale vznikne, když štít je dvakrát dělen. Navíc „zdvojené dělení“ nic „netvoří“ – nemá čím, nemá například ruce. Perlou „vysvětlivek“ vzniklou

špatným opisováním je výklad k pojmu „hlava štítu“, který zní: „heraldické znamení tvořené...“ – termín „heraldický“ je obtížně hodnotitelný; zbývá než se domnívat, že základ je v korektním termínu „heraldický“ a jen autor nevěděl jak s ním naložit a jak vytvořit mluvnický správný tvar. Při výkladu pojmu „polcení“ rezignoval autor na dosud běžné opisování a „dopustil se“ vlastní interpretace a ta vyústila v nepřijatelný protimluv – „dělení štítu kolmou čarou uprostřed“. Kolmou čarou uprostřed nelze dělit, ale poltit. Dělit lze jen vodorovnou čarou. Při zbroji zvířat jako obecných heraldických figur je nutné doplnit výklad k tinktuře, která má být odlišná nejen od tinktury figury, ale i od tinktury štítu nebo pole – má mít „štetí“ tinkturu s vědomím, že existují i výjimky z tohoto pravidla.

Na závěr si lze položit otázku jaký smysl má uvedený článek. Jeho ambice končí u prostého prezentování znaků za pomoci převzatých textů a vyobrazení. Pokud se nebude tématicky shodné pojednání pokoušet kriticky hodnotit městské znaky a přinášet tak do komunální heraldiky něco přínosného, pak vůbec nemá smysl o nich psát tak, jak bylo v autorově článku činěno. Jde jen o zcela zbytečné opakování již jednou napsaného. Odborná kvalita článku je nulová a recenzent vyjadřuje podiv na tím, že to redakci sborníku nebylo rozeznáno.

Vlastimil Řada, *Městské znaky na Mělnicku I.*, in: *Vlastivědný sborník*

Kralupská, XII. ročník, číslo 1/2005, vydalo Městské muzeum v Kralupech nad Vltavou, Kralupy nad Vltavou 2005, s. 12–32.

Stanislav Kasík

O verbování v Praze v roce 1704 do služeb cara Petra Velikého

Snahy cara Petra Velikého o získání různých odborníků do ruských služeb jsou známé. Víme, že se zajímal např. o lékaře, inženýry, ale i o herce a překladatele. Zejména však hledal zkušené důstojníky. Zajímavá a ovšem pochopitelná je ta okolnost, že se snažil získat hlavně ty, kteří by uměli, nebo alespoň rozuměli i české, polské nebo jiné slovanské řeči.

Tak například v roce 1703 byl poslán do rakouského mocnářství Jiří Gustav baron Rosen. Car Petr dal jmenovanému Rosenovi příkaz (s datem 13. prosince 1703), v němž se mj. uvádělo, aby se odebral do Vídně ke dvoru císaře Leopolda I. a vyprosil si tam povolení k najímání důstojníků v dědičných zemích rakouských. V úvahu však přicházejí jen osoby zdatné a zkušené, znalé české, polské nebo jiné slovanské řeči, podobně „řeči moskevské“. Pokud šlo o vojenské hodnosti,

termín „blasonování“. Jde o pojem převzatý českými publicisty heraldiky na přelomu 19. a 20. století z francouzštiny, ale ten je v soudobé české heraldice plnohodnotně nahrazen českým slovem „popis“, resp. popisování. Autor při svém výkladu o zásadách popisování znaků, „vytěžujíc“ při tom Bubnovu publikaci si neuvědomoval, že zásady uváděné Bubnem se týkají popisu rodového erbu se všemi jeho náležitostmi, jakými jsou štít, přílba, přikryvadla, klenot, štitonoši, heslo atd. A takto formulované zásady nelze aplikovat shodně na pouhý štít například městského znaku. Zde je nezbytně nutné přistoupit k zásadám precizovaným jiným způsobem, které samozřejmě platí i pro štíty rodových erbů. To se autorovi nepodařilo vystihnout a jím uváděné schéma „postupu blasonování“ je jen drobnou částí mnohem a mnohem košatějších zásad popisu znaku – ve schématické posloupnosti štít, heraldické figury, obecné figury, provázející figury, zprava doleva, shora dolů.

Autor využil Bubnovy Encyklopedie heraldiky také tak, že převzal jeho členění obecných figur a k nim přiřadil statistický přehled výskytu vyjmenovaných figur v českých městských znacích. Jen není zřejmé z jakého přehledu české komunální heraldiky (kompendia, resp. jiného zdroje) je při počítání výskytu obecných heraldických figur vycházeno a jaké datum onu statistiku ohraničuje. A to je podstatné, protože od roku 1991 každoročně přibývá i několik stovek nových obecních znaků.

Při tomto pohledu se pak jakýkoliv nevyhraněný statistický přehled jeví jako vágní, nepodstatná a postradatelná zbytečnost. Na jiném místě je autorem uvedeno, že podle dostupné literatury – není zřejmé, které literatury – bylo historických „erbů“ (k pojmem erb a znak viz níže) 1060 a tento počet je korigován na 1004 v roce 1992 se zdůvodněním, že mnoho obcí bylo zrušeno, zatopeno nebo spojeno ve větší celky. Zde lze komentovat významovou nesmyslnost tvrzení o znacích ve vztahu k obcím – obce zanikly, ale znaky zůstaly historickými i nadále a mají se tedy započítávat. A nebo vše komentovat jiným způsobem a to ve vztahu k počtu uživatelů městských a obecních znaků. Podle recenzentovy statistiky je v obrazové příloze publikace Jiřího Čárka z roku 1985 uvedeno 985 historických městských znaků. Když v roce 1997 byla Čarkova kniha reeditována pod jiným názvem Josefem Augustinem, bylo v její příloze uvedeno 1041 znaků celkem. Recenzent si je vědom, že uvedená statistická „polemika“ je jako „žabomyš“ zcela zbytečná. Přesto není přesvědčen o nezbytnosti statistických přehledů o nových obecních znacích podle jednotlivých krajů a okresů Středočeského kraje právě v tomto článku.

V článku autor zcela libovolně používá pojmu „erb“ a „znak“ a jako laik zjevně má jeden pojem za ekvivalent druhého. Pojem „znak“ v sobě zahrnuje i pojem „erb“, ale není tomu naopak. Ten rozdíl je patrný po etymologickém

výkladu. Erb je do českého jazyku převzat z němčiny – der Erbe, dědic; das Erbe, dědictví; erben, dědit. Erb je jednoznačně spojován s fyzickou osobou mající „hlavu, ruce a nohy“ a i v českém středověkém právním řádu měl pojem „erb“ jednoznačnou souvislost s děděným rodovým šlechtickým „znakem“. V současné době je oborový pojem „znak“ vyhrazován pro města, obce, cechy, instituce, státy a území. Z tohoto pohledu je autorem užitý nápis „Historické městské erby na Mělnicku“ (s. 18) dokladem jeho neznalosti rozdílu mezi pojmy erb a znak a to zároveň svědčí o autorově diletantství.

Autor se také dotkl procesu konstituování nových obecních symbolů. Opět byla prokázána autorova neschopnost vnímat skutečné významy pojmů. Jestliže pojem „obec“ v sobě zahrnuje všechny typy sídel, pak pojem „město“ tuto vlastnost nemá. Lze tak odhadnout z použití věty „Nové městské znaky schválené předsedou Poslanecké sněmovny...“, kde ono nové městské znaky je myšleno jako nové obecní znaky. Autorova představa, že umožnění „všem obcím České republiky užívat vlastní symboly, a to vedle znaku i prapor“ se „Děje...prostřednictvím rozhodnutí předsedy Poslanecké sněmovny ČR, které je připravováno v podvýboru pro heraldiku a vexilologii“ je liché a neodpovídá skutečnosti. Celý proces konstituování má tři následující fáze:

– schválení podoby symbolů obcím zastupitelstvem a podání žádosti

podvýboru pro heraldiku a vexilologii PSPČR.

- projednání žádosti obce příslušným podvýborem, schválení podoby znaku a vlajky a doporučení předsedovy PSPČR udělit symboly obci (městu). Rozhodnutí podvýboru je postoupeno k formálnímu schválení nadřízeným výborem pro mládež, vědu, kulturu atd.
- udělení symbolů předsedou PSPČR na základě jeho rozhodnutí.

Každý z popsání kroků je doložen řádným a relevantním dokumentem (celkem pět a tři z nich jsou podstatné – zápis z OZ, schválení podvýborem a udělovací dekret). Z uvedeného vyplývá kdo schvaluje a kdo uděluje. Předseda PSPČR nic neschvaluje, ale jen uděluje. Jinak novelou zákona O obcích č. 216/2004 Sb. z 8.4.2004 byl dosud užívaný termín „prapor“ nahrazen termínem „vlajka“.

Autorův úvodní text uzavírá seznam použitých literatury nadepsaný podivně formulovaným nadpisem „Heraldická literatura o obcích“. Podivnost nadpisu spočívá v tom, že Heraldická literatura o obcích jako druh pomyslné odborné literatury neexistuje. Existuje literatura o obcích, ale nikoliv heraldická, nebo existuje Heraldická literatura o obecních znacích. Seznam uvádí, krom čtyř výše citovaných a identifikovaných zdrojů autorovy kompilace, také tituly, které zjevně nemají s tématem zaměřeným na městské znaky na Mělnicku žádné dočinění, byť se heraldiky dotýkají. Např. Pražská heraldika Jakuba

a jejich jména měla být uvedena – s. 12 „Základní tvary štítů“ převzato z Čarka s. 51 – kresba Stanislav Valášek; s. 13 a 14 „Dělení štítů“ a „Heraldické figury“ převzato z Bubna s. 17–18 (2003) – kresba Marie Bubnová; na jiných místech kresby znaků a pečeti z Příbyla – kresba Karel Liška. Je ovšem zřejmé, že kdyby autor použil citací s odkazy na citované zdroje, pak by bylo již na první pohled zřejmé, jak to s autorstvím článku je. Nyní se článek „tvaří“ jako výsledek studijní, badatelské a heuristické činnosti autora a zároveň jako prezentace jeho odborných znalostí. Má-li to recenzent nějak jednoznačně pojmenovat, pak je to mystifikace, resp. podvod. A to podvod s právními konsekvencemi, protože jsou porušována cizí autorská práva.

Autor zřejmě nabyt dojmu, že koná nezbytně nutnou osvětovou činnost a proto začíná jím podepsaný článek definicí heraldiky. Ta je v několika prvních slovech citací z úvodu Bubnovy encyklopedie a doplněna zřejmě autorovou domněnkou, že „heraldika...“ citují: „zahrnuje vše, co se znaky souvisí, např. pečete, vlajky a prapory, řady, odznaky a medaile“. Jde o vůbec první větu článku a již ta jednoznačně usvědčuje autora z neznalosti heraldiky obecně. Heraldika totiž nezahrnuje pečeti – tím se zabývá obor zv. sfragistika, nezahrnuje ani vlajky a prapory, které jsou předmětem oboru vexilologie a řady, odznaky a medailemi se zabývá faleristika. Autorovým nutkáním sdělovat čtenářům střípky z historie

heraldiky a také základní heraldická pravidla je doslova postiženo pět stran textu z celkových dvaceti (tedy celá jedna čtvrtina). Je zde doslova „objevována Amerika“, ale takovým způsobem, který původní předsevzetí autora o poskytnutí základních informací o heraldice čtenářům převrací do roviny absolutně absurdní – laik předkládá laikům k vězení nepředstavitelné množství chyb, pochybení a také nesmyslů. Tím se potvrzuje tentokrát i jiným způsobem nesmyslnost prvních pěti stran textu autorova neautorského článku.

Druhá věta článku a následující odstavce obsahuje toto sdělení: „Úvodem o vývoji a základních poznátkách městských znaků: Kdybychom hledali počátky tohoto vědního oboru jako celku, museli bychom se vrátit mezi bojovníky asijských národů...“ Formulace věty před dvojtečkami nutí k otázce co to jsou „základní poznatky městských znaků“ a jakou ty mohou mít souvislost s „bojovníky asijských národů“. A také, co je to za „vědní obor“ zvaný „městské znaky“? Svědčí to o jediném, autor chybně formuluje nechápaje přesně význam sdělení jím nalézáných v „citované“ literatuře a tak nahrazuje nedostatečnost obsahu svých vlastních formulací zbytnými floskulami, nemá o obsahu sdělovaného dostatečnou vědomost, resp. má zjevně velkou nevědomost. Je jednoznačné, že bylo nad autorovy síly sdělit stručnou, jasnou a korektní informaci – zde na téma historie heraldiky.

Autor ve snaze uvést čtenáře neznalého heraldiky do problematiky činí pokus o definování některých jevů. Je-li napsáno, že „základem erbu je štít – b/ různé barvy: červená, modrá, stříbrná, zlatá“ se záměrem přinést laickému čtenáři zásadní sdělení o oboru, pak to nelze činit tak, aby byl příjemce informace uváděn v omyl. Autor nejprve použil vágního spojení „štít a barva“, protože nejen štít je „obarvován“, ale i heraldické figury jsou pokrývány tinkturami. Smyslem sdělení bylo, že v heraldice jsou používány „barvy“. Ovšem pojem „barvy“ je zcela nedostatečný, mylný a matoucí, pokud jedním dechem je sdělováno, že jimi jsou, jak činí autor, „červená, modrá, stříbrná, zlatá“. V uvedené řadě jsou barvami totiž jen červená a modrá. Stříbrná a zlatá jsou nikoliv „barvy“, ale kovy. Souhrnně je nazýváme tinktury a k nim vedle barev a kovů patří i kožešiny. Autorovo sdělení je v rozporu s „jeho“ vlastními „Vysvětlivkami odborných výrazů“ na konci článku, kde je z „Bubna“ opsaný termín tinktura uveden s korektním vysvětlením. Bylo-li autorovým záměrem posílit čtenářovu znalost heraldiky, pak se sám nesmí dopouštět uvedených nedostatečností, protože k základním heraldickým barvám krom červené a modré patří také černá, zelená a přirozená (a vedle nich zná moderní heraldika i další barvy) a z kožešin například hermelín, popelčina, sobol, kunina apod.

Informování čtenáře pokračuje tabulí „Dělení štítu“, kde jsou nepřesné

pojmy dělení „pokosem“, „pošíkem“ – správně kosmo, šikmo, stejně tak „čtvrcení pokosem“ – správně kosmé čtvrcení. „Špice“ je nekorektní termín pro správný výraz hrot – špice je germanismus.

Jestliže je na str. 14 psáno „d/ různých heraldických figur“, pak je zřejmé, že autor neví, že pod tímto nápisem uvedené figury jsou nikoliv heraldické, ale heroldské. Autor totiž nedokázal rozpoznat, že jeho zdroj informací Bubnova Encyklopedie heraldiky (vydání z roku 1994 a 1997), kde popiska skutečně zní dokonce „Obecné heraldické figury“, je zcela a nepříjemně chybná. Heroldské heraldické figury vznikají geometrickým členěním štítu. Obecné heraldické figury jsou ty ostatní – např. člověk, zvířata, rostliny, nářadí, nástroje atd. Buben v následujících vydáních své Encyklopedie heraldiky (1999 a 2003) popisky opravil ve prospěch terminologické správnosti (to však autor zjevně nezaregistroval). Přesto zůstalo zachováno terminologicky chybné popsání figur břevna „pokosem“ a „pošíkem“ – správně kosmo a šikmo, „šachovnice“ – správně šachování – šachovnice je obecná figura, deska na hraní šachů, „šindele“ – správně šindelování, „cihly“ – správně cihlování, „vínovitá čára“ – správně vlnitá, „pilovitá čára“ – správně pilová, „cimbuř (stínky)“ – správně cimbuřovitá (čára, dělení, polčení, fez).

Ve vztahu k oborové terminologii je také vhodné komentovat autorem užitý a z „Bubna“ odečtený (s. 77–1994)

grafii. Nejvíce osobností je v knize z 19. a 20. století.

Bohuslava Sajvera, Osobnosti Uhlířsko-janovická. Vydalo Město Uhlířské Janovice, 112 stran. Uhlířské Janovice 2006.

Martin Slaboch

Ostravské ozvěny

Řada badatelů stále velmi ráda vzpomíná na milou atmosféru celostátních setkání genealogů a heraldiků v Ostravě v letech 1980, 1983, 1986 a 1989. Z každé konference byl také pečlivě připraven a vydán obsáhlý sborník referátů, redigovaný postupně historičkou Libuší Cimalovou, PhDr. Karlem Müllerem, Vladimírem Kejlou a Vladimírem Marklem. Dnes už téměř památné sborníky tenkrát přinesly celkem 140 textů přednesených genealogicko-heraldických referátů, včetně příspěvků z dalších pomocných věd historických.

S názvy jednotlivých prací v každém ze čtyř sborníků a také s bezprostředním ohlasem na přínosná ostravská setkání se můžete inspiračně seznámit i dnes, aniž byste opustili svou zděnou či panelovou chaloupku do nevídného počasí, a to na stránkách <http://rodopisne-prirucky-on-line.wz.cz/index.html> (do vyhledávače stačí zadat jen Příručky on-line).

Miloslav Trnka

Čekanky v knihovně

Laskavý čtenář jistě promine, že nejde o prezentaci čekanky obecné (*Cichorium intybus* L.) z čeledi složnokvětých. To jen jeden návštěvník naší spolkové knihovny tak hezky pojmenoval světlezelenou, téměř metrovou fádku Sborníků archivních prací. Trpělivě čekají čtenářskou přízeň a léčivé účinky na badatele prý jsou zcela srovnatelné. V jednom Sborníku jsme pak společně nalistovali např. velmi podrobné nahlédnutí do archivů v Bulharsku, které ve svých fondech opatrují i důležité materiály k doplnění české a slovenské historiografie. Jsou to zejména Státní oblastní archivy ve Varně a Plovdivu, kde žily početné české komunity.

Státní ústřední historický archiv v Sofii také uchovává množství dokladů o přínosu českých pedagogů k budování bulharského středního školství. Čeští profesori působili po celé zemi. Vynikli i jako vydavatelé středoškolských učebnic a překladatelé bulharské literatury do češtiny. Do Bulharska přinesli základy moderního tělocviku. Zakládali pěvecká sdružení, sokoľské jednoty, divadelní spolky a muzea. Byli mezi nimi např. Antonín Šourek (*1857 v Písku), profesor matematiky, deskriptivní geometrie a konstruktivní perspektivy na školách ve Slivenu, Plovdivu a Sofii, matematik prof. Antonín Beneš z Rosičky, pffrodovědec prof. Josef Kruis z Mirovic, profesor kreslení a turnovský rodák Max Verich (1864–1915) a mnoho jiných.

Z písemností tamního ministerstva školství a kultury lze zjistit, že základy školství pomáhaly budovat i české ženy. První ředitelkou gymnázia v Plovdivu (v tehdejší Východní Rumélii) se stala Františka Senlerová, v letech 1881–85 tu vyučovala aritmetiku, krasopis a ruční práce. Z Kounova v Čechách pocházela učitelka Terezie Cholková (*28.12.1879), působila na Umělecké akademii v Sofii a roku 1904 byla jmenována učitelkou uměleckého vyššího a krajkářství.

Starší z bratrů Škorpiľů Hermenegild – bulharsky Cherman – se mimo vyučování zabýval botanickým výzkumem a jeho jménem je nazváno několik druhů rostlin. Mladší Karel vynikl jako historik a archeolog. Jako první určil nejstarší sídlo starobulharského státu.

Prameny:

Dr. Slavko Churj: Pramene k vzájomným stykom medzi Bulharimi, Čechmi a Slovákmi do roku 1944 v bulharských archívoch. In: Sborník archivních prací, ročník XLIX, číslo 2, Praha 1999.

Miloslav Trnka

Kritické poznámky k článku Městské znaky na Mělnicku I.

Uvedený článek je z odborného pohledu nezbytně nutné hodnotit jako

laický a diletantský. Autor zjevně prostrádá alespoň základní znalosti oboru a to se projevuje v několika aspektech. Ve výběru tématu, ve způsobu jeho zpracování a nakonec ve smyslu obsahu. První a nepřehlédnutelnou, stejně jako obecně nepřijatelnou, je skutečnost, že jde o bezostyšnou kompilaci několika autorských textů, které jsou buď opsány doslova nebo mírně upraveny a jsou vydávány za výsledek autorovy práce. Zdrojem kompilace jsou následující publikace:

- Josef Augustin, Velká encyklopedie měst a obcí ČR, Sokolov 2001.
- Milan Buben, Encyklopedie heraldiky, Praha 1994 (1. vydání – pak 1997, 1999 a 2003).
- Jiří Čarek, Městské znaky v českých zemích, Praha 1985.
- Alois Příbyl, Karel Liška, Znaky a početě střeodočeských měst, Praha 1975.

Chce se říci, že v článku je původní „pouze“ jméno autora a název. Autor tedy neví jakým způsobem lze citovat z jiných děl tak, aby byla respektována zákonná práva jiných autorů. Pokud to neví on, pak to ale musí vědět redakce sborníku a ta má povinnost chránit autorská práva jiných bez ohledu na poněkud alibistickou poznámku v tiráži, že „Za faktickou správnost jednotlivých příspěvků ručí autoři“. To platí i o použitých ilustracích a kresebném doprovodu, které s výjimkou neumělé kresby označené popisnou „Postup blasonování“ na str. 16 mají své autory

k vyhlášení přírodní rezervace na Žďáru. Do prehistorického období Žďáru zavádí poté čtenáře Marek Uherský s archeologickým příspěvkem. Všimá se prvních archeologických výzkumů hradiště na hoře Žďár z 2. poloviny 19. století. Hradiště dodnes zaujme svými kamennými valy ohraničujícími plochu 24 ha. Podle současných výzkumů se předpokládá, že hradiště bylo vystavěno v pozdní době bronzové (asi mezi lety 950–800 př. n. l.). O velmi podrobné znalosti problematiky spojené s rozsáhlou heuristikou svědčí další kapitola Hany Hrachové věnovaná pověstem spojeným se Žďárem a jeho inspiraci pro umělecká díla, zejm. hudbu, básnická, dramatická a výtvarná. Žďárským pověstem se v minulosti věnovalo několik autorů, zejm. Josef Königsmark (jeho sbírka byla poprvé vydána roku 1920), dílo K. L. Hájka zůstalo v rukopise. Pověsti jsou věnovány hoře jako celku, ale i jejím jednotlivým přírodním památkám (zejm. skalním útvarům). Umělecká inspirace Žďárem je pak rozmanitá, hudební díla inspirovaná Žďárem vznikala již od 1. poloviny 19. století. Mezi autory textů inspirovaných horou nalezneme například někdejší hospodyni a společnici Emy Destinové Marii Martinkovou, jejíž báseň byla později zhudebněna a zařazena do programu rokycanského sboru Záboj. Inspiraci na Žďáru našli také například básník Karel Toman, spisovatel Frank Wenig nebo novinář

a účastník protifašistického odboje Karel Kašák. Kuriozitou je divadelní hra Stanislava Pudila Zbloudilý turista na Žďáru. Zajímavé informace přináší autoři Hana Hrachová a Václav Šťastný také v další kapitole věnované dějinám turistiky na Žďáru. Nalezneme zde informace nejen o značených turistických cestách na Žďár, ale i ne-realizovaném plánu stavby rozhledny z roku 1909, turistických chatách nebo skautingu na Žďáru. Publikace je ukončena textem Miloslava Žána o lesnictví a myslivosti na Žďáru, ve svém příspěvku přináší zajímavé informace o jednotlivých polestech, jejich personálním obsazení, kalamitách, hájovkách, honech a myslivosti. Publikace je doplněna množstvím reprodukcí, zejm. pramenů ze Státního okresního archivu v Rokycanech nebo ze soukromých rukou.

Kniha o Žďáru představuje stále ještě vzácný příklad interdisciplinární spolupráce na poli regionální historie, jejímž výsledkem je důkladně a zároveň čtivě připravená publikace oživující pro nejširší čtenářský okruh historii blízké krajiny.

*Václav Šťastný – Hana Hrachová
– Marek Uherský – Jaroslav Kraft
– Petr Kraft – Miloslav Žán, Vrch Žďár
u Rokycan, Václav Šťastný, Mirošov
2006, 139 s.*

Jan Kahuda

Rybáři v malém lexikonu

Mezi loňské novinky profesní biografické literatury patří příručka Kdo byl kdo v českém a moravském rybářství. Jejím autorem je vodňanský historik Rudolf Berka. Publikace obsahuje celkem 239 životopisných medailonků. 227 patří jednotlivcům z řad rybářského výzkumu a chovatelské praxe, z rybářského školství, publicistiky i řídicí sféry oboru. Z biogramů je zřejmé, že více než polovina osobností jižní Čechy přirostly k srdci rodem či místem působení, jiní přinejmenším prošli vodňanskou rybářskou školou.

Dvanáct dalších hesel autor věnoval rybářským rodům. K užtku a pohodlí nejen vlastivědných a rodopisných badatelů se tak pod jednou střešou konečně sešly i základní údaje a stručná data o rybářském rodu Dominů z Českokrumlovska (4 generace), o rybníkářském rodu Horáků z Třeboňska, medailoněk baštyřů a porybných Štípků z Mysliva na Klatovsku (1806–2006), příběh rodu říčních rybářů Hulíků z labských vod (1613–1940).

Připomenuty jsou i tři dynastie z Třeboňska – baštyři Krákové – 5 generací, rybníkářský rod Strouhů – 8 generací a Vondrkové – 5 generací. V ostatních rodových kapitolkách jsou zastoupeni ještě rybníkáři Nedopilové z moravského Křižanova, pstruhař-

ský rod Vacků z Nedošína, Janečkové a Vachové ve službách Thurn-Taxisů na Litomyšlsku. Krátce je zmíněno i jihočeské působení tří Zelendářů u panů z Hradce v 16. století.

Berka, R.: Kdo byl kdo v českém a moravském rybářství. Brožovaná knížka má 138 stránek formátu A5, portrétní fotografie v textu. Vydáno ve Vodňanech roku 2006 pro Rybářské sdružení České republiky. ISBN 80-239-5281-1.

Miloslav Trnka

Osobnosti Uhlířskojanovicka

V září 2006 vyšla kniha dlouholetého člena ČGHSP a regionálního historika Mgr. Bohuslava Sajvera nazvaná jednoduše a výstižně Osobnosti Uhlířskojanovicka. Pan Bohuslav Sajvera je ve svém městě kulturně velmi činný, je divadelním režisérem i hercem divadelního spolku Uhlíř, připravuje Uhlířské slavnosti, je kurátorem Minigalerie KIC.

V knize, kterou vydal Městský úřad Uhlířské Janovice, jsou zajímavé osobnosti z různých oborů působnosti bývalého soudního okresu Uhlířské Janovice. Téměř každá osobnost má u svého krátkého medailonku foto-

veřejnou stavbu první republiky, historie jednotlivých institucí zatím čeká na své zpracování.

Dům zemědělské osvěty. Sborník příspěvků k 80. výročí otevření Domu zemědělské osvěty, Ústav zemědělských a potravinářských informací, Praha 2006, 47 s.

Jan Kahuda

K předhistorii zemského archivu v Čechách

Poněkud překvapivě a pod trochu krkolomným názvem publikovala renomovaná historička soudobých dějin Milada Polišenská svou kandidátskou disertaci, kterou v roce 1987 obhájila na Katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK. Autorka si ve své práci dala za cíl vysledovat předhistorii vzniku Archivu Země české v roce 1862, resp. různé souvislosti, které k ustavení této instituce vedly. Oblast zemského „samostatného“ archivnictví v Čechách se těšila a těší poměrně velkému zájmu historiků, připomeňme alespoň starší práce Josefa Borovičky nebo Kamila Krofity věnované některé z etap vývoje Archivu Země české, biografie jeho prvního ředitele Antonína Gindelyho (jeho osobnost byla připomenuta v roce 1992 hned dvěma konferencemi),

biogramy dalších archivářů nebo v poslední době práce věnující se některým speciálním tématům souvisejícím s historií archivu. Přes tuto skutečnost nenašel zatím Archiv Země české svého moderního historiografa, který by komplexně zpracoval téměř stoletou historii jeho existence (1862–1954), tak jako například Moravský zemský archiv v osobě Ivana Šarhy.

Úkolem Archivu Země české byla od jeho zřízení zejména správa fondů stavovské zemské samosprávy, výzkum v oblasti zemské historie ústící k pokračování prací na Palackého Dějinách národa českého, ediční činnost zpřístupňující prameny k českým dějinám a s ní související bohemikální výzkum v zahraničních archívech a knihovnách.

Milada Polišenská si pro svou práci vybrala zatím málo prozkoumané období první poloviny 19. století, které předcházelo vzniku archivu. Genezi problému uložení stavovských písemností a dalších dokumentů sleduje od roku 1783, kdy v rámci reformy ve vedení desek zemských dochází k problému dalšího uložení starších kvaternů, které se stávají archivními dokumenty. V první kapitole knihy sleduje autorka vývoj českých zemských desek od josefínských reforem až do počátku 60. let 19. století. Vedle správně-diplomatické charakteristiky pramene je věnována značná pozornost prosopografii jednotlivých úředníků a zejména jejich odborně historické práci (např. Limbeck z Lilienau,

Hasner, Zeeh a další). Druhá kapitola přináší zevrubný vývoj stavovských písemností, analýzu různých názorů na jejich další osud i bádání v oblasti stavovské samosprávy. Součástí kapitoly je rovněž exkurz o dějinách korunního archivu. Třetí kapitola rekapituluje historii zemského archivu v prvních dvou letech jeho existence a zejména si všimá názorů a odborné činnosti jeho prvního ředitele Antonína Gindelyho. V závěrečné kapitole sleduje pak autorka paralely s Moravským zemským archivem a jinými institucemi věnující se sbírání pramenů k dějinám českého státu (Národní muzeum).

Přestože bylo jistě obtížné připravit k publikaci téměř dvacet let starou práci, jedná se o velmi kvalitní a přehledný text z oblasti základního výzkumu, který je důležitým příspěvkem k dějinám českého archivnictví, historiografie i zemské samosprávy.

Milada Polišenská, České desky zemské, vliv moravského archivnictví a geneze Českého zemského archivu, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2005, 196 s.

Jan Kahuda

Na Žďár

Velmi zajímavé publikace se dočkala 629 metrů vysoká hora Žďár u Rokycan tvořící zdaleka patrnou dominantu

kraje. Publikace přichází jen krátce po nedávno vydané knize Eduarda Maurya věnované historické tradici spojené s některými významnými českými horami (Říp, Blaník a další), která se dočkala vysokého ocenění čtenářů i odborné kritiky. Na některé podněty formulované v Maurově monografii navázala i skupina „žďárských“ autorů, kteří však svou knihu koncipovali komplexněji, když si všimli i jiných než historických aspektů Žďáru.

Sama hora Žďár láká regionální historiky již od přelomu 19. a 20. století, řada drobných příspěvků byla v minulosti na různých místech zveřejněna, řada důležitých informací zůstala ovšem rovněž nepublikována (zejm. sbírka dlouholetého amatérského žďárského badatele Františka Světlíka). Na své komplexní zpracování v sedmi kapitolách tak Žďár musel čekat až do třetího tisíciletí, i když ani referovaná publikace nemohla, jak ostatně sami autoři přiznávají, přinést informace o všech souvislostech týkajících se Žďáru.

V první kapitole seznamují Jaroslav a Petr Kraftovi s geologickou skladbou hory, všimají si rovněž historie geologického mapování horského masivu. Na oba autory navazuje ve druhé kapitole Václav Šťastný s analýzou geomorfologických procesů, které vedly k vytvoření reliéfu hory včetně krásných útvarů. Ve druhém příspěvku se Václav Šťastný zaměřil na přírodní bohatství Žďáru, zejm. ojedinělé botanické spektrum vedoucí v minulosti

Publikace se zabývá osudem rodiny Aloise Reimanna, který v Kladně působil jako obchodní cestující a prodával zemědělské nářadí. S manželkou Růžnou, roz. Taussigovou, měl šest dětí, po dvou dcerách následovali čtyři synové. A právě osudy těchto šesti dětí jsou předmětem této studie. V první části je stručně vylíčena historie rodiny a především osudy pěti dětí, které shodně byly ukončeny smrtí v koncentračních táborech za II. světové války.

Druhá část se zabývá osudem Antonína, který jediný unikl osudu svých sourozenců díky tomu, že v roce 1910 opustil Čechy ještě jako student architektury na České technice v Praze a dostal se do USA. V roce 1915 se mu naskytla příležitost pracovat v ateliéru Frank Lloyd Wrighta a s ním se dostal do Japonska, kde Wrightův ateliér získal zakázku na stavbu hotelu Imperial v Tokiu. A tak trochu náhoda a shoda okolností předurčila další život Antonína, který si v Americe změnil jméno z Reimann na Raymond. Japonsko se stalo jeho třetí „vlastí“ a působil zde téměř až do své smrti v roce 1976. Dnes v Tokiu pracuje projekční ateliér, který založil a dlouhá léta řídil. Antonín Raymond si získal uznání nejen v Japonsku a tak o jeho významu a přínosu moderní architektuře se ví více v zahraničí než u nás (jak už to často bývá).

Publikace vedle řady obrazových dokumentů a rodokmenu Reimannů přináší i seznam významnějších projektů a realizací Antonína Raymonda,

stručnou charakteristiku osob zmiňovaných v textu a anglické, francouzské a japonské resumé.

Irena FEVERKOVÁ: Antonín Raymond a Reimannové – osud Židovské rodiny ve XX. století. Vydala PATRIA, společnost pro ochranu kulturního dědictví, 2006, 49 stran, ISBN 80-239-7492-0

Vladimír Náprstek

80. výročí Domu zemědělské osvěty

V účelové stavbě Domu zemědělské osvěty z konce 20. let na adrese Slezská 100/7, Praha 2 sídlí dnes Ústav zemědělských a potravinářských informací – instituce věnující se vědecké, publikační a konzultativní činnosti v oblasti zemědělství a potravinářství. Součástí instituce je i unikátní Ústřední zemědělská a potravinářská knihovna. Vzhledem k tomu, že v posledních letech se konaly v prostorách Domu zemědělské osvěty rovněž valné hromady České genealogické a heraldické společnosti, nebude snad na škodu upozornit rovněž čtenáře Genealogických a heraldických listů na útlý sborník věnovaný výročí otevření významné stavby.

Dům zemědělské osvěty byl slavnostně otevřen při příležitosti státního svátku Československé republiky dne

28. října 1926 tehdejším ministrem školství agrárním politikem Milanem Hodžou, který zároveň stál v čele Československé akademie zemědělské, vědecké instituce založené v roce 1924, jejímž úkolem byl vědecký výzkum, osvěta, odborné vzdělávání a publikační činnost k různým odborným problémům zemědělství. Není třeba zdůrazňovat, že zemědělská problematika byla vnímána na přelomu 20. a 30. let 20. století československou politickou reprezentací jako jeden z nejdůležitějších problémů a důraz byl kladen nejen na pozemkovou reformu, ale i na jiné oblasti související se zemědělstvím. Generace pracovníků různých institucí, které našly domov v Domě zemědělské osvěty, mohou za střechem nad hlavou vděčit zejména ing. dr. Edvardu Reichovi (1885–1943), zemědělskému vědci a publicistovi a generálnímu sekretáři Československé akademie zemědělské. Edvard Reich připravoval svůj návrh důstojného sídla zemědělských institucí již od počátku 20. let. Brzy po ustavení akademie se mu podařilo pro svůj nápad získat rovněž vrcholné představitel agrární strany ovládající tradičně ministerstvo zemědělství. Velkorysá stavba měla štěstí i na svého stavitele, kterým byl známý architekt Josef Gočár. Jeho cílem bylo vystavět jednoduchou účelovou budovu, která bude důstojným příbytkem institucí v ní se nacházejících.

Současný „nájemce“ domu se hlásí k tradici staršího zemědělského výzkumu, a tak se snažil významné výročí

připomenout příležitostným sborníkem. Po úvodním slovu ministryně zemědělství Mileny Vicenové připomíná Josef Rozman různé instituce, které našly po dobu osmdesátileté historie místo v prostorách Domu zemědělské osvěty. V prvních letech to byly zejména Československá akademie zemědělská, Československý zemědělský archiv, Pedagogická společnost zemědělská, ediční oddělení ministerstva zemědělství, Zemědělská osvěta, Vyšší zemědělská škola družstevní, Svobodné učení selské nebo Spolek zemědělských inženýrů. Rozhodující význam měla od počátku Ústřední slovanská zemědělská knihovna, odborná knihovna zemědělské akademie s rozsáhlými sbírkami včetně knižních sbírek různých starších institucí (např. Vlastenecko-hospodářské společnosti) a vlastními vědeckými a publikačními aktivitami. Podrobná historie knihovny až do současnosti je obsahem příspěvku Martina Kvitka. Knihovna spravuje více než 60.000 knih, z toho 27.000 periodik. Obsahuje rovněž cenné prvotisky a staré tisky, v současné době se orientuje na oblast zemědělství a potravinářství a poskytuje standardní knihovní služby na evropské úrovni. O další oblasti – vzdělávacích a poradenských programech, zejména dnešního Ústavu zemědělských a potravinářských informací referuje Martin Mistr. K předhistorii stavby se znovu vrací Josef Rozman a po stránce architektonické analyzuje stavbu Vladimír Šlapeta. Elegantní sborník připomenul stručně důležitou

2007. Použití již zpracovaných obcí je možné na níže uvedené internetové adrese. V první ze dvou sekcí, a to „Mapové služby“, kde v uživatelsky příjemné části „GeoProhlížečZÚ“ si můžete vyhledat již zpracovaný katastr požadované obce. V sekci „Obchodní“ jsou k dispozici informace o dodacích podmínkách všech produktů a o jejich cenách. Např. katastr obce na CD disku se dodává za 150 Kč.

Připravil: B. Sloup

Podrobnosti najdete na: <http://archivnimapy.cuzk.cz>

Fotografie z Úterníku konaného dne 19. prosince 2006.
Zleva pánové: František Trnavský, Bohumír Kurz, Rostislav Laifr,
Vojtěch Řepka a Bohuslav Sloup.

Informace o naší skupině

Kdo má zájem nás navštívit, uť začínající nebo zkušení badatelé, najdete nás každé úterý mimo dva letní měsíce od 17,00 hodin v prvním poschodí v restauraci Klub techniků, Novotného lávka číslo 5, Praha 1.

Přijďte mezi nás, máte-li nějaký technický problém, možná že vám pomůžeme. Rádi vás uvítáme i když přijдете s námětem týkajícím se i nezvyklé tematiky.

Bohuslav Sloup

ANOTACE, RECENZE, ZAJÍMAVOSTI

Almanach českých šlechtických rodů 2007

Koncem roku 2006 vyšel šestý díl „Almanachu českých šlechtických rodů“, který vydalo nakladatelství Martin ve stejné úpravě již v letech 1996, 1999, 2001, 2003 a 2005. V roce 2005 navíc vyšel Almanach českých šlechtických a rytířských rodů.

Almanach obsahuje 62 rodů, kterým byl udělen šlechtický stav. Počet hesel ve všech dosud vydaných šesti dílech Almanachu tak dosáhl počtu 161. Poprvé byly zařazeny rody Campofranco (Lucchesi Palli), Daczičky z Heslova, Dentice di Frasso, Dietrichstein, de Fin, Forster, Habsburg-Lothringen, Henn von Henneberg-Spielberg, Kopál, Kopfinger von Trebbienau, Malovec, Morzin, Peche, Popper von Podhrágy, Pražák, Riegr von Riegershofen, Rumerskirch, Salm-Salm, Schöbel, Schönburg-Hartenstein, Spens von Boden, Sturmfeder von Oppenweiler, Tunkl z Brnička a ze Záhřehu, Villani, Waldek a Zenker. Rodová jména jsou uváděna v té pravopisné podobě, jakou si rodiny samy zvolily a v současné době ji používají. Jednotlivá hesla jsou koncipována stejným způsobem jako v minulých vydáních.

Zaujme i vývod ze 64 předků sourozenců Arnošky hr. Wratislavová z Mitrowicz (1912–2006) a Maximiliana hr. Wratislav z Mitrowicz (1917–2002). Závěrem je nekrologium, které bylo prvně uvedeno v Almanachu 2005. Autorem 66 kreseb erbů je stejně jako v předešlých vydáních Antonín Javora.

Almanach českých šlechtických rodů. Sestavil Vladimír Pouzar za spolupráce Petra Maška, Huga Mensdorff-Pouilly a Pavla R. Pokorného. Ilustroval Antonín Javora. Cena 390 Kč. ISBN 8085955342. Praha 2006. 488 stran.

Martin Slaboch

Architekt Antonín Raymond

Rok 2006 byl v České republice vyhlášen rokem židovské kultury jako připomínka 100. výročí založení Pražského židovského muzea. Jedním z příspěvků k tomuto výročí je i studie Ireny Veverkové Antonín Raymond a Reimannové – osud židovské rodiny ve XX. století.

Dvě exkurze do archivů se staly něčím jako logickým přídatkem kurzu, i když nejsou jeho přímou součástí. Vedle tradiční návštěvy Státního oblastního archivu Praha s výkladem paní doktorky Hradecké se letos opět uskutečnila exkurze do Prvního oddělení Národního archivu, a to zásluhou jeho vedoucí, paní Dr. Aleny Pazdřerové. Obě exkurze byly účastníky kurzu přijaty s velkou vděčností. Správní výbor oběma paním vyslovuje za to co nejsrdečnější dík.

Správní výbor i absolventi se v závěrečném hodnocení shodli, že tento kurz byl velmi dobrý.

Václav Hásek

Úterníky – genealogové a využití počítačů

Ve Společnosti existuje již velmi dlouho skupina, která se zabývá genealogií s využitím výpočetní techniky. Skupina pořádá tzv. Úterníky, a protože příliš členů o nich moc neví, chtěli bychom tato setkání v Praze více popularizovat formou pravidelné rubriky – o čem se diskutovalo a nejlépe s jakým výsledkem. Snad se podobné postřehy budou ostatním členům hodit.

Úterník má sloužit k podpoře kontaktu genealogů využívající výpočetní techniku jak pro výměnu zkušeností, tak ke konzultaci genealogům

- začínajícím jak používat výpočetní techniku ve své badatelské činnosti
- zkušeným, po případě profesionálům k výměně nebo projednání zajímavých novinek, nebo návrhy k společnému bádání nebo společnému řešení odborných záležitostí.

Nejedná se o semináře, ale pouze o přátelské besedování, které se může při příští schůzce rozvinout, ale také nemusí. Jedná se o malou skupinu genealogů, která se skládá asi z dvanácti členů, ale pravidelně každé úterý se nás obvykle sejde pět až šest.

Probíraná témata za minulé období

Za poslední období tj. podzim a začátek roku 2007 jsme probrali na našich pravidelných schůzkách mnohá témata. Výčet uvádíme proto, abychom přiblížili čtenářům oblast, o kterou se zajímáme a kde by mohli uplatnit svoje zkušenosti, popřípadě své požadavky:

- Několik konzultací o genealogickém programovém produktu pro začínajícího badatele.

- Možnost projednat s profesionálním školicím střediskem zařadit do jejich výukového programu nástavbový kurz „Základy genealogického programu“ v rozsahu asi 10 vyučovacích hodin.
- Rodné listy šesti generací a vyhotovení vývodu pro české emigranty v 19. století na Ukrajině.
- Umělá inteligence a znalostní systémy v genealogii.
- Současný stav zpracování projektu GENE 2003.
- Existence pražských policejních přihládek pro osoby začínající písmenem A až Čapek za roky 1850–1914.
- Organizace alba digitálních fotografií.
- Zajímavý průběh „Středečnicku“ čtení starých dokumentů a to „Zvláštnosti latinského jazyka v matrikách“.
- Metodika zadávání vstupních dat pro začínající počítačové genealogy.
- Matriky a farní příslušnost obcí na internetu IHHF.
- Zkušenosti s genetickými testy pro genealogy.

Pro orientaci čtenářů o oblasti našeho zájmu zveřejníme diskutovaná témata i v příštích GHL.

Něco pro praxi:

Kde jsou také uloženy matriky obcí?

Na internetových stránkách rakouské společnosti IHHF je možno nalézt zajímavé údaje o matrikách dle obcí bývalého Rakouska-Uherska (hlavně českých a moravských). Zadáme-li jméno obce, zobrazí se původní a nynější název obce, archivy, kde jsou matriky uloženy a další užitečné údaje pro badatele. Přístup k těmto údajům je zdarma. Údaje na těchto internetových stránkách mohou pomoci genealogům při určení v jakém archivu a pro kterou farnost je třeba hledat záznamy pro vyžadovanou obec. To může být užitečné zvláště v době, kdy ještě nejsou k dispozici (nebo nejsou ještě kompletní) podrobnější údaje o matrikách v rámci projektu Genea 2003. Bohužel nelze používat diakritiku a musíte trochu umět německy.

Připravil: R. Laifr

Podrobnosti najdete na: <http://www.ihff.at/indexstart.htm>

Stabilní katastr na internetu

V minulém čísle GH listů na straně 89 popisuje paní Helena Voldánová probíhající projekt skenování Stabilního katastru. V současné době se dokončuje skenování zbylých obcí a autoři předpokládají dokončení prací do konce roku

18. Pokud někdo absolvoval kurz, pak 86 % dotázaných hodnotí kvalitu kurzů jako vysokou, 14 % jako průměrnou.
19. Jako podněty pro kurzy dotazovaní psali jiný čas pořádání (např. soboty), orientace v archivu, využití audiovizuálních pomůcek.
20. Stěžejní otázka byla do jaké míry se členům vyplatí být součástí ČGHSP. Zde odpovědělo 92 % členů – vyplatí, pouze 2 % odpovědělo, že dříve byla hodnota členství větší a 6 % na tuto otázku neodpovědělo.
21. U námětu úpravy stanov ČGHSP odpovědělo jen pár dotazovaných. Někdo poukazuje, že Společnost nemá v současné době předsedu (pouze 2 místopředsedy), někdo uvádí úpravu množstevního složení SV.
22. Ve vzkazech SV se mnozí obšírně rozepsali. Především díky za vyslovení důvěry mnohých členů a za přání ke konci roku. Dále dotazovaní zmínili mnoho podnětů, např. korespondenční půjčování knih, skenování knih, databáze kontaktů členů podle regionu, obnovení setkání s prezentací bádání jednotlivých členů, budování kontaktů v regionech a dokonce i obnovení autobusových výletů za historií nebo propagační film o Společnosti. Námětů je opravdu mnoho a v rámci SV musíme jednotlivé podněty zpracovat, vyhodnotit a teprve postupně realizovat.

Anketa byla prvním důležitým krokem pro další směřování Společnosti. Druhým krokem je zhodnocení a sestavení plánu pro úpravu, rozšíření a změny v rámci Společnosti. Tyto změny budou představeny na Valné hromadě a písemně v časopise GHL č. 2/2007 (v druhém čtvrtletí). Změny, které budeme moci realizovat okamžitě budou oznámeny na internetových stránkách a v časopise.

Za Správní výbor anketu připravili Tomáš Krůta a Martin Slaboch

Skončil třicátý třetí kurz pro začínající rodopisce a kronikáře

Probíhal od 21. září do 7. prosince 2006 tentokrát v Základní škole na náměstí Jiřího z Poděbrad č. 8 v Praze 3. Do kurzu se přihlásilo 42 zájemců a skutečně jich nastoupilo 40. To je počet nižší než v předcházejících letech. Vysvětlujeme si to tím, že zájem o kurz je v okruhu dostupnosti do Prahy v podstatě uspokojen. Pro přerušení docházky byly již začátkem kurzu vyškrtmány dvě osoby. Počet se pak

ustálil na 38. Se stoprocentní účastí skončilo deset účastníků a více než šedesátiprocentní docházku prokázalo celkem 35.

Učební program, sbor přednášejících i celkové uspořádání se však jen v určité míře odlišovalo od minulého roku. Plán výuky byl co do úrovně i počtu přednášek splněn. Byl to první kurz, jehož účastníci měli již od zahájení k dispozici Sborník učebních textů jako studijní pomůcku. Při závěrečném hodnocení získali kladné ocenění lektori Dr. Starý, Ing. Stara a Mgr. Kahuda. K závadám organizačním a technickým nedošlo, snad až na to, že určitý počet stolků a židlí bylo nutno vždy přemisťovat z jiné třídy.

Novinkou mezi učebními předměty bylo zařazení přednášky Dr. Kristiana Koubka, DrSc. „Genealogie a genetika“. Touto skutečností, vydáváním na pokračování jeho stejnojmenné publikace v Genealogických a heraldických listech a další přednáškou v kurzu pro pokročilé genealogy 2007 správní výbor Společnosti sleduje snahu rozvíjet tento obor jako jeden z významných výstupů rodopisného bádání. Pokud se pro tuto disciplínu podaří touto cestou získat vážné zájemce, uvažuje se během doby ustavit zvláštní Skupinu pro pěstování genealogie a genetiky s podobným postavením ve Společnosti jako má Skupina pro využití výpočetní techniky v rodopisné práci.

V rámci přednášky „O rodinné a rodové kronice“ byla i letos uspořádána výstava kronik vypůjčených z knihovny Společnosti a těch, které na ukázkou přinesli a několika slovy doprovodili hosté, paní Kateřina Brožová, paní Blanka Čádová a pan Ing. Bohumír Kurz. Toto zpestření výuky se setkalo se živým zájmem posluchačů kurzu.

Paní Blanka Čádová předvádí účastníkům kurzu svou rodinnou kroniku.

Správní výbor před úkolem, jak zabezpečit chod a další vývoj společnosti tak, aby nedocházelo k odlivu členů a aby spokojenost stávajících byla co nejvyšší. Jinak řečeno – kdo by ze Správního výboru chtěl pracovat pro společnost, jejíž reputace by klesala, potenciál by zůstával nevyužit a členové by nebyli spokojeni? Pokud děláte práci dobrovolně ze svého vlastního času, musíte cítit určité uspokojení, že to co děláte, má nějaký cíl. Stejně tak to cítí každý genealog, který odkrývá střípy minulosti, regionální historie a předkládá výsledky svého bádání své rodině, blízkým a potomkům.

Bez zpětné vazby ostatních lidí lze řídit zájmovou společnost pouze naslepo. Každý má jiné cíle a směřování a tudíž i jiné očekávání. Anketa je důležitým krokem pro další směřování naší Společnosti s tak dlouhou tradicí.

Úvodem mi dovozte poděkovat všem, kteří si naši chvíli a vyplnili anketní listek. Bylo vás 83! To je přibližně 12 % ze všech členů (698 fyzických osob, za organizace nikdo neodpověděl). A dvojnásobné díky patří těm, kteří připsali do různých komentářů náměty na různé témata, např. obsah GHL, knihovna, hodnota společnosti, vzkazy Správnímu výboru (dále SV) atd. Alespoň některé jsme chtěli odměnit za jejich iniciativu tím, že 5 náhodně vylosovaných členů bylo odměněno literaturou v hodnotě 500 Kč. Losování proběhlo na schůzi SV dne 11.1.2007 pod dohledem předsedy revizní komise pana ing. Milana Špirakuse a bylo vylosováno těchto pět členů:

Milada Čejpová, Praha 2, členské číslo 48

Milan Morava, Žirovnice, členské číslo 993

Ladislav Laštovka, Pízeň, členské číslo 1558

Jan Štěpánek, Dolní Bělá, členské číslo 1429

Rudolf Vambera, Praha 9 - Újezd nad Lesy, členské číslo 1374

Tito členové byli kontaktováni a knihy jim podle jejich výběru byly odeslány.

Je čas anketu vyhodnotit. Ne všichni odpovídali na všechny otázky. Někteří správně vynechali otázky, na které nemohli odpovědět – jako například dotazy o kurzu, který nenavštěvovali. Následují otázky a stručná sumarizace jejich odpovědí v procentech.

1. Kolik let jste členem ČGHSP? – odpověděli všichni. Průměrná délka trvání členství vyšla na 13,3 roku. Anketu dokonce vyplnili někteří zakládající členové. Potěší, že i ve vysokém věku tyto členy stále zajímá, kam se Společnost ubírá.
2. Dotaz byl, co více členy zajímá (genealogie, heraldika, obojí) – 80 % genealogie, 5 % heraldika, 15 % obojí.

3. Kolik let se dotazovaní věnují genealogii či heraldice – průměrná doba této záliby je u našich členů 17,8 roku!
4. Jak hodnotíte časopis Genealogické a heraldické listy za poslední rok? 51% členů si myslí, že došlo ke zlepšení, 45% že drží stejnou úroveň, 4% většinou nedokáže zhodnotit z různých důvodů. Potěšitelné je, že nikdo z dotázaných neoznačil zhoršení úrovně.
5. Odpověď na to, co členům v GHL chybí se různily. Nejvíce ale členové uvítají články o praktických radách pro genealogické bádání – i pro začátečníky, informace z archivů a to i zahraničních, články o heraldice, informace o dění v krajích a mnohá další.
6. Jak členové využívají spolkovou knihovnu? 19 % členů knihovnu využívá, 25 % nemá čas, 38 % bydlí mimo Prahu, 14 % nevyhovuje výpůjční doba a zbytek uvedl jiný důvod.
7. 22 % již dalo svoji práci do knihovny a 43 % se na to chystá v budoucnu, 33 % nedalo z různých důvodů a pouze 2 % ji nemá zájem poskytnout.
8. Internetové stránky ČGHSP www.genealogie.cz využívá 40 % pravidelně, 28 % občas a 32 % nevyužívá z různých důvodů.
9. Přehlednost našich internetových stránek: pro 89 % jsou přehledné, pro 4 % nejsou, 7 % navrhuje změny.
10. Využití internetu pro genealogické bádání – 42 % využívá, 20 % výjimečně, 38 % nevyužívá hlavně proto, že nedisponují internetem nebo počítačem.
11. Potřebu pomoci a rady od jiných kolegů by uvítalo 35 %, 43 % v případě potřeby má dostupné kolegy ochotné pomoci, zbytek nehledá nebo nepotřebuje pomoc.
12. Středečníky navštěvuje příležitostně 27 %, naopak pro 47 % je Praha daleko a 26 % má jiné důvody, většinou časové.
13. Potřebu pomoci s PC by uvítalo 27 % členů, 37 % má v případě potřeby někoho blízkého pro pomoc s PC a 36 % nepotřebuje pomoc.
14. Využívání počítačových programů. 57 % využívá některý z genealogických programů, 43 % nevyužívá. Nejčastějším programem je Brother's keeper (verze 5 a 6) – 19x, program Ancestry 5x, další programy jsou zastoupeny v jednotkách (genopro, lineage, reunion, ages).
15. 78 % dotázaných zajímá a kupuje literaturu vycházející u Společnosti, 22 % tuto literaturu nekupuje.
16. Náměty na nové knihy uvedli pouze někteří členové. Nejčastěji se objevují genealogické slovníky (německé, latinské, anglické), slovník povolání a řemesla atd.
17. Kurzy pořádané ČGHSP navštívilo v minulosti 42 % dotázaných, 43 % neabsolvovalo (nebydlí v Praze) a zbytek nepotřebuje kurzy z různých důvodů (zkušenosti badatelé).

Nově přijatí členové v roce 2006

- 1524 Koplová Michaela Ing., Praha
 1525 Hefman Zdeněk, Domažlice
 1526 Koubek Kristián Dr., Praha
 1527 Stach Jiří Ing., Náchod
 1528 Cemper Jaroslav Ing., Plzeň
 1529 Fišer Stanislav Ing., Štětí
 1530 Červený Karel, Klatovy
 1531 Pour Vojtěch Václav, Ročov
 1532 Vinš Petr Jan, Praha
 1533 Brkalová Jana, Praha
 1534 Kubr František, Vysoké Mýto
 1535 Klečka Martin, Praha
 1536 Burdová Eva, Liberec
 1537 Slavík Václav Ing., Praha
 1538 Kolářová Marie, Dolní Dubňany
 1539 Holeňa Kamil, Praha
 1540 Štěpánová Stanislava,
 Kosmonosy
 1541 Juriš Miroslav Ing., Praha
 1542 Vrbová Alena, Praha
 1543 Vaňáčková Bronislava, Plzeň
 1544 Szijarto Ladislav, Frýdek Místek
 1545 Rusnák Petr, Praha
 1546 Trčková Jitka Kateřina, Praha
 1547 Kadochová Věra Ing., Jinočany
 1548 Valeš Eduard, Kamenný Přívoz
 1549 Macho Pavel, Hluboká nad
 Vitavou
 1550 Ryba Karel Mgr., Hodonín
 1551 Švejda Bedřich, Vlašim
 1552 Vyhlička Jan, Soběslav
 1553 Krylová Vlasta, Praha
 1554 Vlášková Jiřina, Praha
 1555 Krčová Bohumila PhDr., Sobířov
 1556 Vohanka Stanislav, Praha
 1557 Dráždil Martin, Most
 1558 Laštovka Ladislav, Plzeň

- 1559 Hes František, Bližejov
 1560 Jindra Pavel, Praha
 1561 Pačesová Ota, Praha

Ukončili členství nebo zemřeli v roce 2006

- 153 Janeček Jan, České Budějovice
 154 Jelínek Zdeněk, Praha
 215 Králíček Bohumil,
 Havlíčkův Brod
 648 Drštička Albert, Rožnov pod Rad-
 hoštěm
 653 Jeřábek Otto, Jirkov
 763 Klouček Miroslav,
 Havlíčkův Brod
 855 Sykora Alfred, Německo
 928 Kortus Oldřich, Plzeň
 980 Kozák Roman, Volary
 1022 Štrobachová Jiřina, Příbram
 1067 Černý Pavel, Praha
 1112 Podhola Martin, Praha
 1449 Hohnová Iva, Loštice
 126 † Holeček Miroslav, Plzeň
 294 † Melichar Rudolf, Praha
 669 † Stein Evžen, Praha
 703 † Schmidt Zdeněk, Praha

K 31. prosinci 2006 měla Čes-
 ká genealogická a heraldická společ-
 nost v Praze celkem 698 členů, z toho
 12 čestných a 3 zakládající. Dále bylo
 členy 72 organizací.

Poděkování patří právě Vám ...

Správní výbor vyjadřuje poděkování všem členům i příznivcům naší Spo-
 lečnosti, kteří v uplynulém roce 2006 rozšířili řadu knižního fondu ČGHSP po-
 skytnutím svých rodopisných prací, rodových kronik, publikací, CD i článků do
 našeho časopisu. Jedná se o následující osoby a organizace:

- Čipera Karel, Praha
 Jičínská Filomena, Praha
 Klusáček Jiří, Praha
 Löwitová Marie, Praha
 Makovský Vladimír, Praha
 Oliverius Miroslav, Malé Kyšice
 Sajvera Bohuslav, Uhlířské Janovice
 Slaboch Martin, Úhonice
 Sušický Viktor, Praha
 Svobodová Jana, Vrbčany
 Šusták Pavel, Žďár nad Sázavou
 Tallarita Milena, Liberec
 Trnka Miloslav, Praha
 Voldánová Helena, Praha
 Voříšek Václav, Plzeň
 Vostřák Josef, Praha

Nakladatelství Veduta, České Budějovice
 Muzeum Vysoké nad Jizerou
 SOKA®Příbram
 Verlag Degener & Co., Inzingen (bei Rothenburg o. d. Tauber), Německo

Helena Voldánová

Vyhodnocení dotazníku

Vážení přátelé, genealogové a heraldici,
 máme velkou radost a čest vyhodnotit anketu, kterou vyhlásil Správní výbor v Ge-
 nealogických a heraldických listech č. 3/2006. Od poslední Valné hromady stál

Pozorný čtenář si jistě všiml, že při objasňování historických souvislostí vzniku „Berní ruly“ se pohybujeme pouze na území Čech. Je to dáno určitou rozdílností historického vývoje a tedy i existence některých pramenů v Čechách na jedné straně a na území Moravy a Slezska na straně druhé. Tento rozdíl musí každý rodopisec, jehož předci pocházeli z Moravy nebo Slezska, respektovat při své badatelské činnosti. Pro Moravu a Slezsko byl první ucelený berní soupis zpracován o něco později a to v podobě tzv. „Lánových rejstříků“. Jejich základem byly sice také soupisy z roku 1656, ale k celkovému zpracování došlo až v rámci druhé lánové vizitace v letech 1669–79 komisí, určenou moravskými stavy. Základem berního výpočtu zde nebyl jeden osedlý, ale jeden lán. Proto také název „Lánové rejstříky“.

Závěrem je možné konstatovat, že „Berní rula“ a na ní navazující další katastry jsou jistě významným zdrojem informací a to nejen pro začínající rodopisce.

Cílem tohoto zamyšlení bylo časově zarámovat vznik „Berní ruly“, jako zdroje rodopisných informací a naznačit, jaké možnosti rodopiscům může poskytnout. V případě hlubšího zájmu o problematiku katastrů autor doporučuje využít následujících publikací, ze kterých sám také čerpal:

Josef Pekař: „České katastry 1654–1789.“

- publikace byla vydána v roce 1932 Historickým klubem v Praze;
- jedná se o velmi obsáhlou a úzce specializovanou publikaci, která se podrobně problematikou katastrů v Čechách zabývá.

Ignác Horniček: „Kniha o rodopisu.“

- publikace byla vydána v roce 1939 nakladatelstvím F. Obzina ve Vyškově na Moravě;
- pojednává o specifikách rodopisného bádání na Moravě.

Kristoslav Říčař: „Občanská genealogie“ – Základy rodopisné práce.

- publikace byla vydána v roce 2000 nakladatelstvím Ivo Železný v Praze.

ZPRÁVY ZE SPOLEČNOSTI

Pozvánka na valnou hromadu

České genealogické a heraldické společnosti v Praze

kteřá se koná
v sobotu 24. března 2007 od 10. hodin
v prostorách farního úřadu
Českobratrské církve evangelické
Praha 2, Korunní 60
I. patro

Program:

Zahájení
Volba zapisovatele a návrhové komise
Schválení programu valné hromady
Zpráva Správního výboru o činnosti ČGHSP za rok 2006
Zpráva o finančním hospodaření ČGHSP za rok 2006
Zpráva Revizní komise k činnosti a hospodaření ČGHSP za rok 2006
Diskuse k předneseným zprávám
Udělení uznání za práci pro ČGHSP
Plán práce na rok 2007
Rozvoj České genealogické a heraldické společnosti v Praze
Návrh na usosení a jeho schválení valnou hromadou
Závěr

Poznámka:

Prezence účastníku započne již od 9. hodiny.
Před valnou hromadou je možno uhradit členský příspěvek na rok 2007
a zakoupit publikace s genealogickou a heraldickou tematikou.

Spojení :

Od stanice **Metra A Náměstí Míru** do tramvajové
stanice linky č.10 a č. 16 **Šumavská** nebo **Vinohradská vodárna**.

opět mezi zemskými daněmi jako hlavní daň z poddanských usedlostí. Tomu se ale zase bránil centrální finanční úřad panovníka – „dvorská komora“. Oprávněně poukazovala zejména na to, že starý způsob přiznávání počtu poddáných umožňuje stavům přiznané údaje podhodnocovat a že nikdo vlastně ani přesně neví, kolik je v zemi poddanských usedlostí, povinných odvádět berni.

Jelikož stavům v této době velmi záleželo na dohodě se dvorem, akceptovali tyto námitky a na zemském sněmu proto bylo rozhodnuto, že pro upřesnění daňového základu se provede celkový soupis – tzv. „katastr“ všech poddanských usedlostí (rustikálu). Panská půda (dominikál) byla od doby Vladislava II. od královské berně ale osvobozena. Na základě tohoto rozhodnutí sněmu pak panovník v roce 1652 již svolil, aby nově povolenou daň z usedlých vybírali opět stavovští berníci.

Aby správa a kontrola berních záležitostí byla možná i v době, kdy zemský sněm nezasedal, zvolili stavové ze svých řad stálý výbor – „hlavní komisi“, vybavenou potřebnou plnou mocí pro tzv. „generální vizitaci“ země. Byli v ní zástupci panského stavu, duchovenstva, rytířského stavu i zástupci měst. Sněm, který zasedal na přelomu let 1652 a 1653, v této souvislosti nařídil vyplnit nové přiznací listy, ve kterých měli být zapsáni nejen sedláci nebo městští sousedé, ale i chalupníci a domkáři, včetně tzv. „gruntů pustých“ (neobydlených usedlostí).

Po sepsání těchto nových přiznací listů byla následně provedena generální vizitace celé země. Tak se oficiálně nazývalo první úřední opatření v naší zemi, na základě kterého byl vytvořen řádný katastr poplatníků v království. Hlavní komise jmenovala pro každý tehdejší kraj čtyřčlenné stavovské vizitační komise, které přímo v terénu zjišťovaly od panství k panství, od statku ke statku, počet poddáných i jejich berní způsobilost. Výsledkem této mravenčí činnosti byl první katastr (soupis) pro české země s názvem „Berní rula“. Tento soupis byl ukončen v roce 1655 ve všech tehdejších českých krajích (bylo jich celkem 14), kromě Chebska. Jde o první celozemský popis Čech, jenž registruje všechny tehdejší vsi a v nich všechny domy a jejich držitele hodnotí po ekonomické a sociální stránce. Umožňuje tak nejen poprvé relativně objektivně a spolehlivě stanovit lidnatost země v té době, ale v kombinaci s jinými prameny, například se „Soupisem poddáných podle víry“ (1651), vytvořit si dosti reálnou představu o struktuře a četnosti domácností a ekonomické prosperitě rodinného hospodářství. Je třeba ale zdůraznit, že „Berní rula“ nemá charakter pozemkového katastru, jak jej známe z pozdější doby a který evidoval vlastnický vztah k půdě. Jejím hlavním cílem bylo zaznamenat počet a schopnost poddáných pro výběr berně. Když vizitační komise tehdy zaznamenávaly kolik korečů orné půdy náleží k jednotlivým gruntům, kolik z nich se osívá na jaro a kolik na jaro, měla tato data sloužit především k posouzení jejich hospodářské výkonnosti a tedy berní způsobilosti poddaného. O gruntovní

daň v pozdějším slova smyslu tedy nešlo. Proto jsou v „Berní rule“ jen hrubé odhady orných polí bez ohledu na jejich konkrétní bonitu. Bonita půdy je zde posuzována jen souhrnně u každé obce a to pouze několika slovy.

„Berní rula“ je uspořádána ve svazcích podle tehdejších krajů; pro každý kraj byla vypracována jedna kniha. V každé takovéto knize jsou pak v jednotlivých oddílech uvedeny záznamy pro statky církevní, panské, rytířské, královských měst a svobodníků. Záznamy jsou členěny po panstvích a obcích, v rámci nichž jmenovitě jsou uvedeni jednotliví držitelé zdaněných domů ve městech, poddanských usedlostí a svobodných dvorů na venkově. Zvláště jsou rozlišovány objekty „osazené“, „nově osazené“ či „pusté“. Pustých vzhledem k tíživým létům předcházející ničivé třicetileté války nebylo na většině panství málo.

Zárukou věrohodnosti tohoto katastru mělo být také nařízení, že každý poddáný má být zde zapsán plným jménem. Tato skutečnost je pro občanského rodopisce jistě zajímavou informací a „Berní rula“ pak zdrojem informací při pátrání po předcích. Obyvatelé obcí byli v katastru rozděleni podle movitosti na sedláky nebo sousedy (ve městech), chalupníky a zahradníky. Základem daňového výpočtu byl tzv. „jeden osedlý“. Byla to daňová jednotka, kterou představovala poddanská půda, na které hospodařil jeden rolník s potahem a se svoji rodinou. Všechny ostatní živnosti se na tuto jednotku pak přepočítávaly. Za jednoho osedlého (sedláka) se pak počítali 4 chalupníci nebo 8 zahradníků. Berní rula neevidovala čeledě a podruhy. Živnosti a femesla byly též vyjadřovány v jednotkách osedlých.

V zápisech „Berní ruly“ jsou v záhlaví uvedeny názvy panství a následují jména hospodářů. U každého poplatníka katastr v předepsaných rubrikách uvedl vše, co mu zajišťovalo jeho obživu. Bylo zde zaznamenáno množství držené a obdělávané půdy (výměra je udávána v korcích výsevku), kolik z toho je ozimů a kolik jařin, od kdy je hospodář na půdě usazen, vlastnictví potahů a to koňských nebo volských, počty drženého dobytka a dalšího domácího zvířectva, hospodaření na zahradách, vinicích, chmelnicích nebo v lesích a jaké další živnosti kdo provozuje (femeslo či obchod). Záznamy byly prováděny převážně v českém jazyce, v některých oblastech ale také německy.

Na závěr záznamů u každé obce komisaři, pověřeni sepsáním katastru, připojili své tzv. „dobré zdání“ o hospodářském charakteru lokality. Tato krátká shrnutí měla sloužit k posouzení berní způsobilosti poddáných na panství. Shrnutí měla přispět k řešení otázky, jak stanovit jednoho osedlého při různosti ekonomických podmínek nejen v rámci země či jednoho kraje, ale i v rámci jednoho panství.

Po ukončení soupisových prací byl výsledek vizitace svázán do knih a nazván „Berní rulou“. Její údaje pak doplňuje a opravuje 15 svazků revizitací, které proběhly následně v letech 1680–84. Berní rula se tak stala nejen prvním českým, ale i evropským jmenným seznamem daňových poplatníků.

Z dílny ediční skupiny Schola genealogica ac heraldica nova

POUČENÍ NEJENOM PRO ZAČÍNÁJÍCÍ RODOPISCE

6. díl

Alois Karel Stara

Historické okolnosti vzniku „BERNÍ RULY“

Každý rodopisec při mapování historie rodu se snaží využít co nejvíce informačních pramenů. Čím je počet pramenů větší, tím jsou výsledky bádání rozsáhlejší a přesnější. Jeho činnost je ale jasně vymezena existencí těchto historických pramenů. Věrohodnost dochovaných archiválií ale také bývá kolísavá a odpovídá dobovým přístupům jejich autorů i tehdejšími společenskými tendencím.

Je naprosto zřejmé, že výlet do života předků bude mít úspěch jen v tom případě, když své bádání opře o znalost jednak obecné historie, ale zejména o znalost vývoje státu na území života předků. Každý rodopisec proto ve vlastním zájmu by si měl neustále své znalosti historie doplňovat, prohlubovat a rozšiřovat. Při rodopisné činnosti, zaměřené na občanskou genealogii, by se měl především orientovat na hlubší znalost podmínek života prostých obyvatel měst a vesnic. Jen tento přístup jej může přivést na stopu využitelných zdrojů informací.

Zdroje dobových informací můžeme obecně dělit na historické prameny:

- vrchnostenského (patrimoniálního) původu;
- církevního původu;
- státního původu.

K poslední jmenované skupině patří i pramen, na který se nyní podíváme z pohledu jeho historického vzniku podrobněji. Jen tak může rodopisec plně ocenit zde získané informace a s nimi pak dále pracovat.

Nejstarší prameny, vzniklé z iniciativy státu, jsou především produktem snahy o naplnění státní pokladny. Zpravidla se jedná o dobové písemné dokumenty, které podchycují hospodářské aktivity našich předků pro potřeby daňových povinností.

K úhradě všeobecných státních výdajů byly již odedávna odváděny různé daně, které dělíme je na dvě skupiny. První skupinu tvořily přímé daně, nazývané

v historické době „berněmi“, což jsou stálé odvody jednotlivců z jejich majetků, hospodářských výnosů a příjmů. Druhou skupinu pak tvořily nepřímé daně, nazývané „akcizy“, které zatěžovaly jen určité hospodářské aktivity a v nichž obvykle nebyla podchycena identita jejího plátce.

Mezi prvními prameny daňového charakteru u nás je třeba jmenovat tzv. „berní rejstříky“, obsahující daňová přiznání stavovských poplatníků. Ovšem samotný historický princip přiznávání daně, na kterém byly tyto berní rejstříky postaveny a ve kterém si každý plátec sám přiznával daňový základ, nás varuje před přílišnou důvěrou v objektivnost tohoto pramene. Údaje o poplatnících i o počtech zdaněných objektů zde byly účelově podhodnoceny. Je třeba si také připomenout, že vybírání daní pro státní správu bylo dávnou výsadou stavovské obce a jejich výše pak byla schvalována zemským sněmem. Daňová problematika byla často velmi citlivou a spornou oblastí ve vztahu mezi panovníkem a stavy.

V průběhu „třicetileté války“ ale došlo na území českých zemí k zásadnímu narušení celkového tehdejšího berního systému. Válka zde způsobila nepředstavitelné škody a zejména nejpočetnější selský stav byl v jejím průběhu značně hospodářsky oslaben a zdevastován. V roce 1646 se ukázalo, že podle existujících berních rejstříků je přiznaný počet tzv. „osedlých poddaných“ v zemi tak nízký, že by prakticky nebylo možné rozvržením na ně berně zajistit naplnění královské pokladny.

Za této mimořádné a vážné situace vláda prosadila, že místo daně z poddaných usedlostí budou staré spotřební daně zvýšeny a dále že budou zavedeny nové akcizy. Současně si vláda také vynutila svolení stavů, aby vybírání těchto dávek a berně přešlo z nejvyšších „berníků“, voiených sněmem, na osoby jmenované panovníkem. Tím sice nebylo stavům odňato jejich právo povolovat berní, ale odnětí výběru a správy této berně bylo pro stavy citelnou ztrátou jejich vlivu v zemi.

Přesunutí berní zátěže z poddané půdy na oblast obchodu hrozilo nebezpečím, že výroba a obchod svobodných skupin obyvatelstva, do této doby od berně osvobozených, budou za této situace postiženy nejvíce a že výběr akcizů královými úředníky ve svém důsledku povede k jistému osamostatnění panovníka od stavů. Příslušníci stavů si zřejmě toto hrozící nebezpečí uvědomili a současně ale i pochopili, že je třeba v této mimořádné a složité době především odvrátit za každé situace nebezpečí, že se Švédům podaří zvrátit politický, náboženský i majetkový pobělohorský stav. Proto nakonec s těmito změnami z čistě pragmatických důvodů souhlasili.

Po ukončení dlouhé a ničivé války však přišla potřeba, aby mimořádné poměry za jejího trvání se opět vrátily do mírového stavu. Příslušníci stavů proto začali usilovat o to, aby dostali berní opět pod svou kontrolu a aby místo akcizů byla

Obrázek 4. Dvojčata, která se odlišují barvou kůže.

Závěr

U člověka existují dva typy dvojčat, které se vymezují jako monozygotní (jednovaječná) a dizygotní (dvojvaječná). Frekvence dvojčat je různá v jednotlivých zemích a tak by se dalo říci, že je nejvyšší u černé rasy, potom bílé a nakonec žluté a to zhruba v rozmezí 1: 80 až 1:200. Monozygotní a dizygotní dvojčata vznikají dvěma zcela různými způsoby a mají proto celou řadu rozdílů. Zatímco monozygotní dvojčata se dají chápat jako své kopie, tak dizygotní dvojčata jsou vlastně jako sourozenci různého genetického vybavení. V genealogiích se dvojčecí páry mohou vyskytovat poměrně často, dokonce se uvádí, že jsou rody u nichž je zvýšená pravděpodobnost jejich výskytu. Jednovaječná dvojčata jsou z hlediska lékařské genetiky mimořádně zajímavá už z toho důvodu, že je u nich genotypová popř. fenotypová identita. Toto vedlo i v mnoha případech k tomu, že docházelo k jejich záměnám nebo i tato dvojčata, vědoma si této identity, toho využívala. Jednovaječná dvojčata představují ideální situaci pro transplantaci tkání, protože u nich nedochází k nežádoucím imunitním reakcím. V jednotlivých genealogiích dvojčecí páry představují raritní situace, které spíše spadají do kategorie zajímavých životních příběhů než do závažných osudů. Na vícčetata (dvojčata, trojčata,

čtyřčata či až šesterčata) se lze dívat v genealogiích jako na hříčku přírody než na běžnou reprodukční schopnost. Umělé zásahy ve smyslu asistované reprodukce vedou ke zvýšení frekvence narození dvojčecích párů, což se v některých zemích pak odráží do pozměněného poměru dvojčecích páru k celkovým porodům.

Poznámka: Článek podpořen vědeckým záměrem ÚHKT (2005–2012).

E-mail: kristian.koubek@uhkt.cz

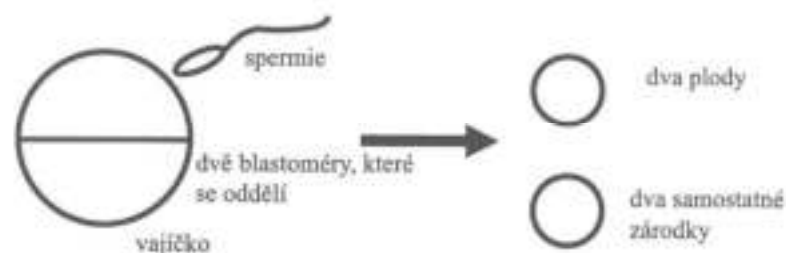
Některé odborné pojmy použité v článku:

- Amnion* – vnitřní jemný obal plodu
- Asistovaná reprodukce* – umělé oplodnění
- Blastoméra* – zárodečná buňka po rozdělení zygoty
- Dědivost* – heritabilita
- Chorion* – vnější silnější obal plodu
- Dichorální* – separátní vnitřní obaly plodu
- Diskordance* – rozdíl ve sledovaném znaku
- Dizygotní dvojčata* – dvojvaječná dvojčata
- Genetická determinace* – genetické určení znaku
- HLA* – hlavní leukocytární antigeny
- Chromozomové abnormality* – poruchy genetického materiálu
- Intrauterinní* – vývoj plodu
- Jednočetný porod* – porod jednoho jedince
- Kauzistika* – popis příčin nemoci
- Kordance* – shoda ve sledovaném znaku
- Kompatibilita* – shoda ve sledovaných znacích
- Krevní skupiny* – znaky na erytrocytech
- Manifestace znaku* – fenotypový projev znaku
- Monochorální* – u dvojčat jedinci v jednom vnitřním obalu
- Monozygotní dvojčata* – jednovaječná dvojčata
- Polygenní znak* – znak podmíněn řadou genů
- Porodopis* – porodní zpráva
- Různopohlavní* – jedinci různého pohlaví
- Stejnopohlavní* – jedinci stejného pohlaví

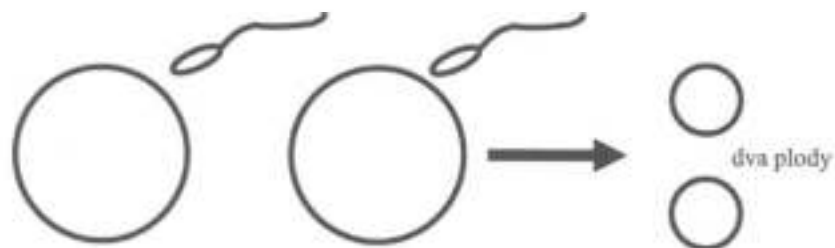
Poděkování:

Autor děkuje Filomeně Jičínské za poskytnutí snímků dvojčecího páru (obr. 4). Dále autor děkuje Aleně Radovské za technickou pomoc.

Obrázek 1. Schéma vzniku dvojčat monozygotních. Jedno vajíčko je oplazeno jednou spermii. V prvním rýhovacím dělení ze zygoty vznikají dvě blastoméry, které dále dávají vzniku dvěma jedincům stejného genetického materiálu.

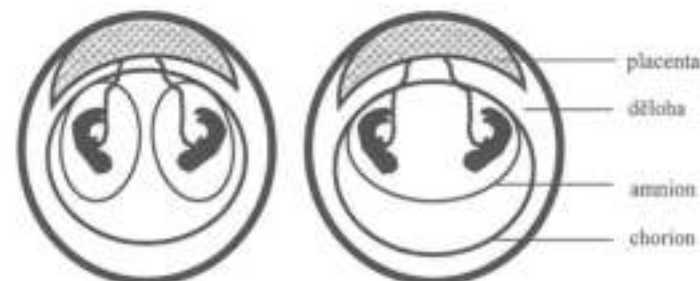

Obrázek 2. Schéma vzniku dvojčat dízgotních. Dvě spermie oplodní dvě vajíčka, která pak dávají vzniku dvěma jedincům různého genetického materiálu.

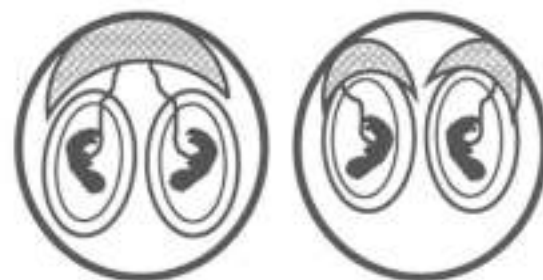

Obrázek 3. Představa plodových plén u dvojčat. Jestliže dva plody se vyvíjejí společně ve stejné děloze, mohou se placenta a plodové obaly vyvíjet různými způsoby. V případě monozygotních dvojčat vývoj plodů probíhá ve společných plodových obalech, které jsou chráněny dvěma blanami. Vnitřní jemná blána se označuje jako amnion a vnější silná blána je chorion, kde oba plody jsou spojené s placentou. Monozygotní dvojčata jsou buď monochorální nebo dichorální, což je závislé na době, ve které dojde k rozdělení embrya (obr. 3a). Dízgotní dvojčata jsou vždy dichorální (obr. 3b).

a) monozygotní

b) dízgotní

Některé dvojčecí páry v rodokmenech

Ze statistického vyjádření vyplývá, že v každé genealogii můžeme narazit na dvojčecí páry. Jak již bylo uvedeno, frekvence dvojčat vzhledem k jednočetným porodům je zhruba 1:80 – 100, což vlastně znamená, že přibližně na 100 lidí zmapovaných v jednotlivých genealogiích se vyskytuje jeden dvojčecí pár. Když zpracováváme genealogie do hlubší minulosti, tím víc se zvyšuje pravděpodobnost, že narazíme na dvojčecí páry a to až někdy v překvapivých souvislostech.

Výskyt dvojčecích párů v jednotlivých rodokmenech by byl na rozsáhlé knižní zpracování a tak jenom záleží jaká kritéria bychom pro toto zvolili. Ty mohou být různá, ať už sestavovat dvojčecí páry z hlediska panovnických rodů, šlechty, vojevůdců, umělců, vědců, sportovců či jiných profesí. Jistě by to byly velmi zajímavé příběhy, ve kterých se dají zjišťovat schody či rozdíly v jejich počínání a jakým způsobem se zapsali do našeho podvědomí. V rodokmenech by se mohly objevit i určité zajímavosti přičemž monozygoty a dizygoty je z hlediska genetiky ta nejpodstatnější. To je dáno tím, že vzhledově monozygotní dvojčata jsou si nejvíce podobná, což se o dizygotních dvojčatech nedá říci.

Už v řecké mytologii se objevují báje o dvojčatech Tyru o Peliovi a Néleovi, kteří byli odkojeni posvátným zvířetem svého otce Poseidona. Nadřazenost daru múz oproti hrabě síle znázorňuje mýtus o synech Antiopé a jejich dvojčatech Amfionovi a Zéthovi. Tato dvojčata se postaví na odpor zlé královně Dirké a uvádí ji k zuřivému býku za to, že pronásleduje jejich matku. Mýtus o dvojčatech stavějící městské hradby je zároveň mýtem o osudovém aváru dvou bratrů. Z římské doby jsou známy pověsti o Romulovi a Rémovi nebo o Atilovi a Budovi. V Americe byla celá řada dvojčecích párů, které vstoupily do podvědomí. V rodokmenu prezidenta Spojených států George Bushe jsou známá dvojčata Barbara a Jenna. Známa jsou třeba i jednovaječná dvojčata Kaczynských, kteří jsou ve funkci prezidenta a premiéra a kteří se snaží měnit Polsko k obrazu svému. V naší zemi bychom narazili třeba na dvojčata Formanovi, Saudkovi, Svobodovi a samozřejmě jiných.

Dvojčata a krevní skupiny

S objevením krevních skupin byla snaha tyto skupiny zjišťovat i u dvojčecích párů. Dalo by se říci, že nejdříve krevní skupiny systémů AB0, Rh, MNs, Lutheran, Kell, Lewis, Duffy, Kidd, Diego, Yt, Xg, Scianna, Dombrock, Molton, LW, H, Kx, Gerbich, Cromer, Knops, Indian, Ok, Mer2 výrazným způsobem napomohly při rozlišování monozygotních a dizygotních dvojčat. Zhruba řečeno, monozygotní dvojčata mají krevní skupiny úplně shodné, zatímco dizygotní dvoj-

čata je mohou mít rozdílné. Dvojčata mají frekvenci krevních skupin analogickou, jako je frekvence krevních skupin u normální populace, pouze s tím rozdílem, že u jednovaječných dvojčat krevní skupiny musí být totožné. Nejznámější krevní skupiny jsou v AB0 systému (A, B, AB, 0) a Rh faktor se rozlišuje jako Rh+ a rh-. Tyto skupiny jsou podstatné při krevních transfúziích a mají velký význam v těhotenství. Lidé s AB krevní skupinou jsou univerzální příjemci všech krevních skupin, zatímco lidé s krevní skupinou 0 jsou univerzální dárci pro všechny krevní skupiny. Na naší planetě zastoupení krevních skupin je různé, ale dalo by se říci, že od západu k východu ubývají jedinci s krevní skupinou A a naopak přibývají jedinci s krevní skupinou B. Nejvíce lidí s B skupinou je u korejců a nejvíce lidí s A skupinou je u eskymáků a laponců. Krevní skupina 0 se nejvíce vyskytuje u španělů a indiánů. Geny pro krevní skupiny A a B jsou dominantní, zatímco gen pro krevní skupinu 0 je recesivní. Dvojčecí páry nemají nikdy krevní skupiny, které nejsou u jejich biologických rodičů. Jednovaječná dvojčata mají shodnou krevní skupinu zatímco dvojjaječná dvojčata mohou mít různé krevní skupiny.

Rh systém se rozlišuje na Rh+ a rh-. Jedinec rh- nesmí dostat krev od dárců Rh+, protože by u příjemce došlo k poškození zdraví. Jednovaječná dvojčata mají shodu v Rh faktoru, zatímco dvojjaječná dvojčata mají různé Rh faktory. Význam Rh faktoru nastává v těhotenství, kdy matka je rh- a plod je Rh+. Dochází ke komplikacím, které s dalším těhotenstvím se zvyšují a může dojít k poškození plodu. Je i zaznamenán u nás jeden výjimečný případ, který z vyplynul z paternitních sporů. Byl zachycen dvojčecí pár, u kterého krevní skupiny dětí a jejich rodičů byly v rozporu s genetickými zákony. Aby se toto mohlo vysvětlit, museli u dizygotních dvojčat být nalezeni dva otcové, což svědčí pro to, že žena měla pohlavní styk se dvěma muži, z nichž každý se stal otcem jednoho dvojčete. Tato situace je natolik vzácná, že ani v lékařské genetice nejsou symboly, jak toto vyjádřit v genealogii. V poslední době je HLA analýza hlavním kritériem pro odlišení monozygotních od dizygotních dvojčat. Ve světě se v jednotlivých genealogiích mohou vyskytnout i velmi vzácné případy z hlediska vícečetných porodů, tak přišli na svět i zdravá paterčata a šesterčata. Jsou i uváděna dvojčata, z nichž jedno mělo bílou barvu kůže a druhé tmavou (viz obr. 4), pro což existuje také vysvětlení.

zhruba 18 milionů by bylo monozygotních (30 % všech). To je již poměrně velká populace a tak by se dalo říci, že vlastně v každé zemi se dvojčata vyskytují a tak je přinejmenším zajímavé jakým způsobem se tato dvojčata v genealogiích či populační genetice manifestují. Podílejí se stejným způsobem jako ostatní jedinci, tzn., že nejsou v žádném případě něčím vyjimečným, zvláště se to týká dizygotních dvojčat. Někdy o některém jedinci ani nevíme, že je z dvojčecího páru. Jediná výjimečnost je u monozygotních dvojčat, protože ty jsou vlastně z genetického hlediska jedinečným materiálem, protože se jedná o jedince stejného genomu (lidské kopie). Z toho to hlediska jsou přínosem pro sledování celé řady chorob či defektů. Tato výhoda tkví, v tom že jakékoliv buňky mezi nimi jsou tolerovány a není zde vyvinuta reakce na cizí tkáň jako je tomu v alogenních kombinacích. Jiné situace ale již nastávají v jejich životních přibězích. V mládí dvojčecí páry většinou vyrůstají pohromadě, což více než v 90 % vytváří jejich vzájemnou komunikaci. Zvláště u jednovaječných dvojčat se může stát, že dochází k potlačení jejich samostatného myšlení a jednání a tyto dvě osobnosti jsou vnímány jako osobnost jedna. Dále pak mohou sdílet stejné stravovací návyky, stejné oblečení, stejné zájmy a to je staví do společné situace v reakci na vnější podmínky. Dvojčata stejného genotypu mají i stejné zkušenosti a spolu prožívají sice různé životní situace, což ale upevňuje jejich citové vazby, které se ještě s postupujícím věkem zesilují. Založí rodiny, mají své děti, ale jejich vzájemná citovost je natolik silná, že této vazby nejsou schopni se zbavit. Tak vzájemně jeden je součástí toho druhého. Proto víc než ostatní sourozenci se navštěvují a také volně chvíle tráví společně se svými rodinami. Není výjimkou, že si zvolí stejné povolání a vyberou si jako své životní partnery také dvojčata. Tak, zvláště u jednovaječných dvojčat, můžeme vystopovat celou řadu takovýchto podobností, které pramení jednak ze stejného příchodu na svět za relativně stejných podmínek a jednak ze stejného časového harmonogramu v jejich počátcích života. To jim dává celou řadu impulzů, s kterými se musí vyrovnávat a které se pak promítají do jejich osobností. V kladném smyslu mohou mít pocit, že vedle jednoho je ještě někdo se stejnými zážitky či prožitky a navíc stejně vypadající může být velmi posilující a někdy je to víc, než jejich vztah k rodičům. Navíc u jednovaječných dvojčat je vlastně mimořádná jejich genetická kompatibilita, protože laicky řečeno mají vlastně zásobní zdroj některých buněk a tkání, což u ostatních jedinců není.

Dvojčata ženského pohlaví se v lékařské genetice označují symbolem připomínající třeshně rodokmenového stromu. Jedinci, kteří nepřivedou na svět další potomky jsou jako suché pahýly, což se v případě zdravých dvojčecích párů zeslabuje. Dvojčata většinou vyrůstají pohromadě, ale pak se již osamostatňují a dávají vznik dalším potomkům, kde se již jejich charakteristické znaky coby dvojčecího páru vytrácejí. Takže nelze u nich ani uvažovat, že by mohli dávat

nějaké selektované linie, protože jednak nejsou homozygotní a jednak ani sňatky dvojčat mezi sebou by k tomu nevedly. Na výskyt dvojčat v jednotlivých genealogiích lze pohlížet jako na určitou přírodní raritu, ale svoji existenci si však musí udržet stejně jako ostatní.

Je celkem logické, že dvojčata či vicerčata mají menší váhu a vzrůst než je tomu u jednoho novorozence. I kdyby dvojčata měla dohromady třeba hmotnost 4 kg, která sice převyšují průměrnou hmotnost jednoho novorozence, tak jsou ve srovnání s ním v průměru daleko nižší váhy. Proto některá dvojčata přicházejí na svět jako nedonošená a musí jim být věnována velká péče. Předčasně narozené děti se podle týdnu těhotenství v momentě porodu rozdělují do několika skupin: a) 24–28 týdnů (extrémní nezralost, šance na přežití kolem 70 %), b) 28–32 týden (velmi nezralé děti, šance na přežití 90 %), c) 32–34 týden (mírně opoždění, děti dobré prognózy) a d) po 34 týdnu (prognóza velmi dobrá bez větší újmy na zdraví). Předčasným porodem se některá dvojčata dostávají do inkubátoru a jsou napojeny na několik přístrojů, kdy se vlastně vede boj o jejich záchranu. Dalo by se říci, že čím starší novorozenci tím je tento boj snazší. Je téměř nadlidský úkol nakrmit nedonošená dvojčata, když krmení každého z nich zabere skoro hodinu a vlastně piji až pětkrát denně. To je velká zátěž pro maminky, které nestíhají pak základní hygienické potřeby, natož nakoupit či uvařit. Dalo by se i říci, že péče o předčasně narozené děti vyžaduje profesionální přístup, který ne všechny země jsou schopné zajistit. A tak se setkáváme s různými praktikami a s různými náhledy jak se lidstvo vypořádávalo s touto situací, která je pro matky dvojnásobně zatěžující, než je tomu v případě jednoho novorozence. V poslední době díky kvalitní lékařské péči je možné vyplatit jedince nízké porodní váhy a tím je začlenit do populace.

Dvojčecí páry jsou tak ve většině zemích brány velmi pozitivně. Přesto ale na východním Madagaskaru existuje kmen Antanambahoaka, kde se udržuje stará tradice, že dvojčata musí být ihned po porodu odvržena, protože přinášejí neštěstí. Tuto legendu si příslušníci tohoto kmene vytvořili na základě nesmyslné události, kdy jejich náčelník na útěku před pronásledovateli odložil jednoho svého potomka z dvojčecího páru. Když se jej později snažil zachránit, tak nepřítel náčelníka zabíjí. A tak v pobřežním městě Manajary vznikl jediný ústav tohoto druhu na světě, kde je vlastně centrum pro opuštěná dvojčata. Mnoho místních matek má možnost se zbavit dvojčat hned po narození, aby nebyla pod vlivem tohoto nelidského mýtu zabita. Do tohoto ústavu od svého založení v roce 1987 bylo již soustředěno téměř 400 dvojčat, pro které se hledají adoptivní rodiče po celém světě. Dvojčata se tak dostávají do adoptivních rodin pocházejících třeba z Kanady, Francie, Švýcarska, Norska společně, protože není dobré, když by se od sebe jedinci rozdělili a vyrůstali každý v jiné rodině.

genů rodičů. Je proto třeba rozdělit dvojčata i podle postižení rodičů (nepostižené rodiče, jeden z rodičů postižený, oba rodiče postižení).

U chorob s vyšší frekvencí postižení jedinců jednoho pohlaví musíme provádět hodnocení konkordance nejen podle zygotity, ale i podle pohlaví jedinců v páru. Jako příklad lze uvést vředovou chorobu dvanáctníku, která se častěji vyskytuje u mužů než u žen (7:3).

Při hodnocení konkordance je nutné přihlídnout k typu výběru (úplný, neúplný) a použít vhodnou korekční statistickou metodu.

Přes uvedená omezení mají studie dvojčat v klinické genetice velký význam. Zejména u chorob s nízkou frekvencí v populaci je vhodné publikovat každý zachycený pár dvojčat, ať již konkordantní nebo diskordantní, alespoň jako kauzalistiku s pečlivým uvedením všech údajů, aby sebraný materiál byl plně hodnotný a mohl být v budoucnosti geneticky a statisticky zpracován a to i z hlediska genealogií.

Frekvence monozygotních a dizygotních dvojčat v populaci

O frekvenci vícečetných porodů v populaci byla v r. 1895 vyslovena Hellinova hypotéza, která v podstatě stále platí. Podle ní frekvence porodů dvojčat k jednočetným porodům je 1:80, trojčat 1:80² atd., avšak méně přesně platí tato hypotéza pro vícečetné porody (od 4 dětí výše) vzhledem k vyšší mortalitě. U nás se otázkou frekvence dvojčat v poválečné době zabývala Onyskowská a pro Středočeský kraj zjistila poměr 1:93, tedy 1,08 % porodů. Okolní státy jako Rakousko, Německo, Maďarsko a Polsko mají zhruba poměr 1:83, tj. 1,21 % porodů.

Frekvence porodů dvojčat kolísá u různých národů a populací. Zatím ještě není rozhodnuto, do jaké míry se na ni podílí genotyp a do jaké míry prostředí. Nejnížší frekvence porodů dvojčat je u žlutého plemene 0,66 %, střední je u bílého plemene 1,2 % a nejvyšší je u černého plemene 2 %. Rozdíly však závisí i na geografickém prostředí, takže i v rámci jednoho plemene jsou různé frekvence. Například u bílého plemene je uváděna nejvyšší frekvence na severu – Finsko 1,65 % a nejnížší na jihu – Španělsko 0,87 %. Frekvence dvojčat úzce souvisí s věkem matky. Scheinfeld a Schachter (1963) vypočítali pro bělochy ve Spojených státech pravděpodobnost rození monozygotních a dizygotních dvojčat v závislosti na věku a paritě matky. Pro každý věk a paritu pravděpodobnost, že dvojčata jsou dizygotní se rovná 1 – pravděpodobnost, že jsou monozygotní. Tyto pravděpodobnosti mohou být užity spolu s krevními skupinami a HLA antigeny popř. s jinými znaky při určování zygotity.

Sklonu k opakování dvojčat v rodinách si povšimlo mnoho autorů. Je diskutabilní, zda vznik monozygotních dvojčat je geneticky determinován, ale je jisté, že

je geneticky determinována dispozice ke vzniku dizygotních dvojčat. Otázka, zda se při výskytu dvojčat podílí genotyp otce, byla předmětem sporu mnoho let. Některé studie naznačovaly, že genotyp otce je přinejmenším právě tak důležitý jako genotyp matky. V pozdějších letech se však na základě rozsáhlých studií genealogických záznamů prokázalo, že ženy z dizygotních dvojčat měly v průměru 1701 dvojčat na 10 000 těhotenství. Sestry dizygotních dvojčat též měly ve vysokém poměru dvojčata, ale bratři ne. Na základě těchto studií se usoudilo, že genotyp otce nepůsobí. Jinými slovy, dispozice k dvojité ovulaci je dědičným znakem, avšak projevuje se pouze u žen. Znak může být přenášen jak muži, tak ženami, tzn. bratři dizygotních dvojčat nemají sami více dvojčat proti průměru oproti jejich dcerám. Uvádí se, že počet dizygotních dvojčat klesá za války v oblastech, kde je špatná výživa.

Ačkoliv vznik monozygotních dvojčat není geneticky determinován, jsou uváděny určité výjimky. Mnoho autorů totiž poukazuje na to, že dvojčata (zvláště monozygotní) se objevují častěji u jedinců s chromozomovými abnormalitami a u jejich rodin je jich více než v obecné populaci (bývá uváděno pětinašobné až desetinásobné zvýšení proti populačnímu průměru).

Dvojčata v genealogiích

Od narození se dvojčata stávají středem pozornosti, protože přinejmenším se dají sledovat shody a odlišnosti v jejich chování. Dvojčata zvláště, když vyrůstají pohromadě mají o zábavu mezi sebou postaráno, protože si vystačí mezi sebou. Dvojčata vlastně představují vhodný materiál pro sledování nejrůznějších znaků, takže pro medicínu znamenají jedinečný přínos pro objasnění etiologie a patogenese řady chorob. To se samozřejmě netýká jenom dvojčat, ale i trojčat, čtyřčat popř. paterčat i šesterčat, ale to se již jedná více méně o rarity s klesající frekvencí výskytu. A tak dvojčata zůstávají tím hlavním materiálem, z kterého se dá uvažovat na celou řadu geneticky determinovaných znaků a i zjišťovat vlivy prostředí. V současné době již máme celkem dobrou představu z hlediska jejich genetického utváření, což dovoluje sestupovat do nejrůznějších detailů až do sféry psychologie a sociálního chování. I když čas může zavát dvojčata do zcela odlišných podmínek, tak by se dalo říci, že dvojčata jsou si ze všech sourozenců nejbližší, protože přišli na svět málem ve stejnou minutu či hodinu a pak spolu žili i určitou dobu a to nepočítáme jejich embryonální vývoj, kdy v podstatě byli stejným způsobem živováni. Dále pak mohou sdílet stejné stravovací návyky, stejné oblečení, stejné zájmy a to je vlastně staví do nejbližší situace v reakci na vnější podmínky. Frekvence dvojčat k fyziologickým porodům je zhruba 1:100, tak by populace současně 6 miliard žijících jedinců zahrnovala 60 milionů dvojčecích párů z toho

posudcích ve forezní medicíně. Intrapárový rozdíl v některém z krevních nebo sérových znaků prokáže, že dvojčata jsou dizygotní. Je však nemožné prokázat monozygotitu, protože je možnost, že dvě děti stejných rodičů mohou mít stejný genotyp v každém z určených systémů. Pak je možné konstatovat, že pravděpodobnost monozygotity je velmi vysoká.

Monozygotní a dizygotní dvojčata

Dvojčata přinášejí pro genetiku určité možnosti zjišťování dědivosti (heritability) lidských znaků. Dědivost rozumíme podíl dědičnosti na fenotypovém vyjádření znaku. Nejčastěji se srovnává frekvence shody, resp. neshody v určitém znaku vždy mezi oběma členy souboru párů dvojčat dvouvaječných a jednovaječných. Jestliže je daný znak určen (teoreticky) pouze vlivem prostředí, pak v něm budou dvojčata obou souborů vždy shodná. Opačně – jestliže je sledovaný znak podmíněn pouze genotypově, bez ohledu na prostředí, pak v něm budou shodná pouze dvojčata jednovaječná, zatím co dvouvaječná se v něm budou v určitém poměru (většinou 1:1) štěpít. V praxi se rozdíl shodnosti u dvojčat jednovaječných a dvouvaječných pokládá za přímo úměrný stupni genetického určení znaku, který se vyjadřuje v procentech.

Druhou možnost poskytují sama jednovaječná dvojčata, a to v těch řídkých případech, kdy jsou – dříve či později po narození – od sebe oddělena a vyrůstají v různých prostředích. Znaky, které zůstanou přesto u obou shodné, jsou určité geneticky determinované. Znaky, jež se u nich vyvinou rozdílně, jsou dány převážně působením rozdílných faktorů vnějšího prostředí.

Byla zpracována řada studií o vyšetřovaných sériích dvojčat, kde alespoň jeden z každého páru byl nositelem sledovaného znaku. Jestliže jsou dvojčata neshodná z hlediska zkoumaného znaku pak se nazývají jako dvojčata **diskordantní**. **Konkordance** tedy znamená shodu ve sledovaném znaku. Vyšší konkordance u monozygotních než dizygotních dvojčat dává předpoklad působení dědičného základu, tzn. alespoň částečné genetické determinace.

Monozygotní dvojčata jsou vždy stejného pohlaví, ale pouze polovina dizygotních párů je stejného pohlaví. Proto celkový počet dizygotních párů je dvojnásobek různopohlavních párů a počet monozygotních párů se získá odečtením různopohlavních párů od celkového počtu stejnopohlavních párů.

Srovnání poměru stejnopohlavních k různopohlavním párům dvojčat v populaci s variabilní frekvencí porodů dvojčat vykazuje, že počet porodů dizygotních dvojčat kolísá podle etnické skupiny, věku a genotypu matky, ale počet porodů monozygotních dvojčat je zhruba u všech populací světa stejný. Obecně je v popu-

laci odhadováno 30 % monozygotních, 35 % stejnopohlavních dizygotních a 35 % různopohlavních dizygotních dvojčat.

Dvojčata v lékařské genetice

Na důležitost studia dvojčat k posouzení působení dědičnosti a prostředí poukázal již r. 1875 anglický badatel Galton. Choroby zaviněné zcela částečně genetickými faktory ukazují vyšší poměr konkordance u monozygotních než u dizygotních dvojčat. Výzkum dvojčat je tedy jednou ze základních vyšetřovacích metod v lékařské genetice, neboť informuje o genetické podmíněnosti znaků a chorob může rozlišit, do jaké míry se na manifestaci sledovaného znaku nebo choroby podílí genotyp jedince a do jaké míry se podílí životní prostředí.

Dvojčata v lékařské genetice představují ideální model pro studium dědičnosti. V experimentální genetice máme možnost získat pro studium znaků čisté linie, v lidské genetice, kde není možnost tohoto záměrného experimentu, nám podobné podmínky poskytuje studium dvojčat. Monozygotní dvojčata jsou geneticky identická, a tedy jedinečným případem dvou jedinců zcela shodného genotypu v lidské populaci, dizygotní dvojčata mají pouze polovinu společných genů.

Analýza dvojčat z genetického hlediska umožňuje: a) odhad podílu dědičnosti a prostředí na manifestaci znaku, b) odhad penetrance znaku, c) odhad dědičnosti znaku. Studium dvojčat odráží v lékařské genetice celou řadu cenných poznatků o dědičnosti jednotlivých znaků a chorob. K jejich správné interpretaci je však nutné nejen znát možnosti, ale některá metodická omezení. Tato omezení není správně označovat za nedostatky metody, neboť každá metoda poskytuje jen omezený okruh informací, vyplývající z charakteru materiálu. U chorob popř. znaků, které nejsou jednoduše dědičné, neposkytuje ani studium dvojčat žádné informace o působení a přenosu genů.

Dalším problémem je hodnocení vlivu prostředí. V řadě studií se předpokládá, že podmínky prostředí jsou pro oba typy dvojčat stejné. V některých případech však může dojít již v průběhu intrauterinního života dvojčat k jejich rozdílnému ovlivnění (podmínky implantace, infekce matky, pořadí porodu apod.). V postnatálním vývoji se může uplatnit rovněž řada vlivů, dvojčata mohou vyrůst společně nebo odděleně. Monozygotní dvojčata, si mohou vytvářet shodnější prostředí než dizygotní dvojčata. Dizygotní dvojčata stejného pohlaví si zase vytvářejí shodnější prostředí než dizygotní dvojčata různého pohlaví. Nelze rovněž pominout možnost, že jedinci s různým genotypem budou různě reagovat, třebaže vyrůstají ve stejném prostředí a že se tedy budou i různě vyvíjet. Při studiu musí být přihlédnuto k situaci (genotypu) u rodičů. Zejména u dizygotních dvojčat, která jsou vlastně geneticky sourozenci, jsou štěpné poměry určovány kombinací

vací dělení zygoty první dvě blastoméry od sebe zcela oddělí. Dále se pak každá z nich rýhuje a vyvíjí samostatně v embryu. Tak vznikají dvojčata jednovaječná (monozygotní). Jen asi ve 4 % případů vznikají jednovaječná dvojčata až rozdělením zárodečného terčíku. Vajíčko se začne orálně dělit a ve stadiu dvou blastomér postupně dalším dělením vznikají dva samostatné zárodky. Jedinci monozygotního páru mají identické pohlaví a jsou shodní v genetické výbavě, která dává jejich shodu v jednotlivých znacích. Jedno dvojče ke druhému je vlastně kopie. Dvojčata jednovaječná dědí po obou svých rodičích přesně tytéž genové alely (je to v podstatě jeden potomek rozdělený na dva stejné). Koeficient příbuznosti je 1,0. Jsou tedy vždy téhož pohlaví a navzájem k nerozeznání stejné, proto se označují jako dvojčata identická. Pokud se v některém znaku přece liší, pak jen nezřetelně a příslušný rozdíl musel vzniknout až po jejich zplození, nejčastěji až po narození. Většinou jde o rozdíl ve znaku polygenním (kvantitativním) a vznikl v důsledku působení některého exogenního faktoru. Jedinci monozygotního páru jsou vždy stejného pohlaví, jsou identičtí ve znacích, které mají úplnou penetraci (pravděpodobnost fenotypového projevu alely) jako jsou třeba krevní skupiny a sérové znaky a jsou si velmi podobní v tělesném vzhledu (výška, váha, barva vlasů, očí, kůže, apod.). Jsou jediným případem v lidské populaci, kde u dvou jedinců se vyskytuje stejný genotyp. **Obrázek 1** podává základní informaci o vzniku monozygotních dvojčat.

Dizygotní dvojčata vznikají oplozením dvou současně dozrálých vajíček (samořejmě každého jinou spermií). Dvouvaječná dvojčata jsou třikrát až čtyřikrát častější než jednovaječná. Zatím co frekvence jednovaječných dvojčat je stálá (asi 0,3 %), tak frekvence dvouvaječných se zvyšuje s věkem matky. Z genetického hlediska jsou dvouvaječná dvojčata v podstatě dva stejné staří sourozenci, kteří mohou být téhož nebo opačného pohlaví. Mají v průměru 50 % genových alel shodných, koeficient příbuznosti je 0,5. V jednotlivých znacích jeví velmi rozmanitou frekvenci shody i neshody. Dizygotní dvojčata vznikají současným nebo krátce po sobě následujícím oplozením dvou vajíček dvěma spermiemi. Dizygotní dvojčata mohou být stejného i různého pohlaví, neboť jsou si genotypově podobná jako obyčejné sourozenecké páry, které mají polovinu „společných“ genů a liší se od nich pouze společnou dobou početí a společným embryonálním vývojem. Existuje ještě hypotetická možnost, že dvoujaderné vajíčko je oplozeno dvěma spermiemi a teprve po oplození se obě poloviny oddělí a každá se samostatně vyvíjí jako při jednovaječných dvojčatech. V tomto případě by byl mateřský podíl identický, ale otcovský rozdílný. Dvojčata by byla dizygotní a mohla by být i různého pohlaví, protože jejich genotyp ze strany otce je různý. **Obrázek 2** podává základní informaci o vzniku dizygotních dvojčat.

V naší zemi v současné době přicházejí na svět dvojčata většinou císařským řezem (zárok je až u 70 % žen), což v dřívějších dobách nebylo. Zhruba 80 % dvoj-

čat má porodní váhu větší než 2 kg. Poměr pohlaví narozených děvčat k chlapcům je zhruba 49–50 % : 50–51 %. Zhruba přes 80 % dvojčecích párů je dizygotních. Porodní váha u dvojčat velmi kolísá, mohou být přivedena dvojčata na svět i pod 1 kg hmotnosti a také dvojčata, která mohou mít až ke 4 kg. Mimo to v Česku dochází k nárůstu porodů dvojčat a trojčat. Před 15ti lety se dvojčata a trojčata rodila zhruba při každém 80–100 porodu dnes je to již při každém padesátém. To souvisí s léčbou neplodnosti a vlastně je to odraz umělého oplodnění, kdy do těla ženy jsou vneseny dvě oplozená vajíčka. Za poslední rok bylo 1917 porodů více dětí najednou, z kterých se narodilo 3 813 dětí. Při umělém oplodnění se aplikují do dělohy ženy dvě oplozená vajíčka, čímž vlastně stoupá pravděpodobnost, že přijdou na svět dvojčata.

Plodové obaly

Vyvíjející se plod je obalen dvěma blanami. Vnitřní jemná amnion a vnější silná chorion jsou spojené s placentou. Jestliže se dva plody vyvíjejí společně ve stejné děloze, mohou se placenta a plodové obaly vyvíjet různými způsoby. Tyto nejčastější možnosti jsou vyobrazeny na **obrázku 3**. Monozygotní dvojčata jsou buď monochorální nebo dichorální, což je závislé na době, ve které dojde k rozdělení embrya ve dvojčata (**obr. 3A**). Dizygotní dvojčata jsou vždy dichorální (**obr. 3B**). Velmi vzácně může dojít i k časnému rozdělení, ještě před vývojem choria a vytvoří se pak dvě placenty. U 25 % případů dochází k rozdělení dvojčat sice časně, ale obě placenty i choria sekundárně splynou. Oba uvedené typy se podobají tomu, co odpovídá vzniku dizygotních dvojčat. U většiny monozygotních dvojčat však rozdělení ve dvojčata je opožděno až do té doby, kdy dojde k uzavření choria, takže 75 % monozygotních dvojčat je monochorálních. Pouze monochorální placenta může být považována za důkaz monozygotity. Monochorální dvojčata mohou mít společný amnion, chorion a placentu a nebo oddělený amnion a společný chorion a placentu, zatímco dichorální dvojčata mají oddělený amnion, chorion a placentu a nebo oddělený amnion a chorion a společnou placentu. Ostatní dvojčata mohou být označována pouze jako dvojčecí pár. Z toho vyplývá, že by bylo užitečné, kdyby porodníci uváděli přesné údaje o porodu dvojčat v porodopisu, neboť tyto záznamy mohou být velmi důležitou informací při určování zygotity. Toto se v dřívější době nesledovalo ale s rozvojem medicínských poznatků a metodického vybavení je možné v současné době vyšetřit i toto.

Spolehlivým kritériem pro stanovení zygotity dvojčat jsou znaky jednoduše dědičné, kterými jsou krevní (sérové skupiny) a HLA antigeny. Vyšetřované spektrum krevních a sérových znaků odpovídá spektru, užívanému při znaleckých

okolí nenašel uplatnění a od útlého mládí žil v Mohuči nebo na jiném místě, jak se z počátku v kolínských matrikách uvádí. Josef Morstadt, o čtyřicet let mladší než Jakub, se žení ve Slaném roku 1797, což se překvapivě shoduje s následným krátkým obdobím po pohřbu Jakuba Morstadta v Kolíně roku 1796. Nutně zde napadá domněnka, že Josef, zakladatel slánské větve Morstadtů, přijel z Německa na Jakubův pohřeb do Kolína na podzim roku 1796 a v Čechách již zůstal. Vždyť Slaný je celkem na trase Kolín – Kilsheim, mohl cestovat přes Slaný a zde se seznámit se svou pozdější manželkou. Možná se české dívky Josefovi, stejně jako dříve Jakobovi, líbily více než dívky německé. Truhlář Josef Morstadt se pak ve Slaném usadil, oženil se s Anežkou Jindráčkovou a měl s ní děti. Josef Morstadt se však s Anežkou Jindráčkovou musel znát již těsně před pohřbem Jakuba Morstadta v Kolíně; Jakub Morstadt zemřel 22. září 1796, Josef Morstadt se žení 29. ledna 1797 a syn Adalbert se mu narodil ve Slaném totiž už 1. června 1797.

V době, kdy se v kolínských matrikách začalo objevovat místo Jakobova původu jako „Kilsheim“, bylo Josefovi synovi Adalbertovi kolem třiceti let, byl vysokoškolsky vzdělaným lékařem a byl prokazatelně ve spojení s kolínskými Morstadty. Ten, nebo jiný jeho příbuzný, mohl pomoci uvést záhadu Jakobova původu v kolínských matrikách na pravou míru.

Díky rozruchu kolem nepravé podobizny se tak podařilo objevit novou českou větev Morstadtů ve Slaném, jejich příbuznost s Morstadty v Kolíně i původ rodu v německém Kilsheimu.

Slánská a kolínská větev Morstadtů:

Nicolaus Morstadt Regina roz. Erlénbachová	
Johann (nar. 1660 Kilsheim)	Sebastian (nar. 1666 Kilsheim)
Johann Adam (nar. 1686 Kilsheim)	Johann Heinrich (nar. 1702 Kilsheim) – chirurg
Adam Friedrich (nar. 1729 Kilsheim)	Adam Jakob (nar. 1731 Kilsheim) † 22.9.1796 Kolín – chirurg oo Kateřina Vilímová z Kolína
Josef Friedrich (nar. 1771 Kilsheim) – truhlář oo 29.1.1797 Slaný Anežka Jindráčková	Josef Matyáš Adam (nar. 1771 Kolín) oo 1793 Kolín Klára Formánková
Adalbert (Vojtěch) (nar. 1.6.1797 Slaný) – lékař	Vincenc (nar. 17.4.1802 Kolín † 19.2.1875 Praha) – kreslíř a právník
Vincenc (nar. 1831 Louny † 1885 Vídeň) – absolvent bohemické akademie v Příbrami	

GENEALOGIE A GENETIKA

5. Část

DVOJČATA V RODOKMENECH

Kristián Koubek

Fyziologie ženy je stavěna tak, aby přiváděla na svět jednoho potomka, i když jeho zrození může být v různém počtu a v různých časových úsecích. Přesto se ale stává, že u některých žen nastává situace, kdy je schopna přivést na svět dva nebo více potomků najednou a naopak jsou ženy, které z různých důvodů tyto schopnosti nemají. Tak už to je od dob co lidstvo existuje. Muži a ženy bez svých potomků jsou vlastně slepé větve v genealogiích. Časy, kdy ženy přiváděly na svět více než 10 potomků jsou už zřejmě minulostí. Jenom nostalgicky lze vzpomenout třeba Marii Terezi, která měla 16 dětí. Je logické, že čím více dětí se narodí, tím se genealogie příslušného rodu rozrůstá a také se v ní mohou nalézt různé zajímavosti z hlediska jednotlivých znaků, chorob a defektů. Dalo by se i říci, že čím je více dětí v rodokmenech, tím je i vyšší pravděpodobnost výskytu dvojčat. Vzpomínám na naši sousedku, která měla 7 dětí, z toho dva páry dvojčat, což dnes je již také výjimka. V dnešní době klesá i plodnost, uvádí se, že až 15 % dvojic nemůže mít děti. Z této situace pro tyto dvojice může být východisko tzv. asistovaná reprodukce, která přinesla radikální změnu v navození těhotenství. V podstatě se jedná o mikromanipulační technologii, při které se vnese jedna spermie do vajíčka (ICSI – Intracytoplasmic Sperm Injection). Tato technologie přinesla novou možnost jak dosáhnout těhotenství, což se odrazilo do zvýšeného počtu vícečetných porodů oproti dřívějšímu výskytu. V tomto článku se zaměříme na některé informace týkající se výskytu dvojčat v genealogiích a co z toho z genetického hlediska vyplývá.

Monozygotní a dízygotní dvojčata

Dvojčata se dají podle mechanismu vzniku rozdělit do dvou skupin. 1) monozygotní (jednovaječná neboli identická dvojčata) a 2) dízygotní (dvojvaječná neboli neidentická dvojčata).

Monozygotní dvojčata vznikají oplozením jednoho vajíčka jednou spermií. A nebo je standardně oplozeno jedno zralé vajíčko jednou spermií, ale první rýho-

Vincenc Morstadt

(17.4.1802 Kolin – 19.2.1875 Praha)

- kreslíř, vedutista, absolvent právnické fakulty v Praze
- magistrátní a soudní úředník v Praze, Lokti, okresní soudce v Trutnově, krajský soudce v Hradci Králové

Vincenc Morstadt

(1831 Louny – 1885 Vídeň)

- absolvent hornické akademie v Příbrami, hlavní pokladník pancovního úřadu ve Vídni

Pamětní list s razítkem vydaný roku 1975 ke 100. výročí úmrtí kreslíře Vincence Morstadta s jeho nesprávným portrétem.

Již od konce 19. století byla snaha zjistit původ známého vedutisty českých měst Vincence Morstadta. Profesor Josef Vávra ve svých Dějinách královského města Kolína nad Labem (díl II., str. 328) vydaných roku 1888 uvádí původ rodu v Porýní, ale H. Hermann v Rakousko-uherské genealogii v roce 1902 předpokládá Rothenburg. Morstadtův vzdálený příbuzný František Vrtátka v korespondenci v dvacátých letech 20. století zmiňoval vojenského lékaře Jakuba Morstadta

z Breisgau, který se narodil v roce 1731 na Rýně a dodal: „Tam končí nit rodu kmenu Morstadtů!“ Také vnuk Vincence Morstadta Adolf Morstadt z Plzně se ve čtyřicátých letech 20. století bezvýsledně pokoušel vypátrat své předky.

Zakladatel české větve Jakub Morstadt přišel z Čech podle prof. Vávry v sedmileté válce s vojskem Marie Terezie pod vírou římskokatolickou. První známé doložené zmínky o Jakubu Morstadtovi obsahuje kolínská matrika narozených v zápisech z roku 1759, kde se Adamu Jakobovi a Kateřině Morstadtovým narodil syn Adam. Určení původu Jakuba Morstadta se v matričních zápisech o narození potomků různí. Je to jednak Main (Mohan, tj. feka), jednak Mainz (Mohuč, tj. město). Až u posledních vnuků Jakuba Morstadta, narozených ve dvacátých letech 19. století, se v matričních zápisech objevuje „Kilsheim v říši.“

Díky sporné podobizně Vincence Morstadta pocházející ze Slaného se začalo s pátráním ve slánských matrikách i v německých telefonních seznamech. Na písemný dotaz odpověděl stručně jeden Morstadt z Německa. Zmínil se o oblasti svých předků: Bauland, Kirchheim... a také Kilsheim. Poslední název se velmi podobal Kilsheimu nebo Kiltzheimu, jak bylo zapsáno v českých matrikách fary ve Slaném.

Kilsheim je obec na řece Mohan blízko starého univerzitního města Würzburg. Zjištěné údaje vedly k zaměření pátrání na Kilsheim u Würzburgu. V telefonním seznamu Würzburgu bylo objeveno příjmení Marstatt. Příjmení „Morstadt“ se nevyskytovalo. Ve středověké němčině se však „Stadt“ psalo „Statt“ a „a“ se často zaměňovalo za „o“. Tento předpoklad vyšel. Začátkem září 1987 přišla odpověď od vdovy po panu Marstattovi se vzácným zájmem pomoci s hledáním předků. A 14. prosince 1987, tři dny před vernisáží Morstadtovy výstavy v Praze, přišel na adresu badatelky Adrieny Formánkové z historického kroužku při Regionálním muzeu v Kolíně. Paní Marie Marstattové poslala výpisy matriky farního úřadu v Kilsheimu s úspěšným výsledkem:

1. Adam Jakob Morstadt je v Kilsheimu zaznamenán s datem narození 1.3.1731, což odpovídá záznamu o jeho věku v roce úmrtí podle kolínské matriky zemřelých (v roce 1796 ve věku 65 let).
2. Josef Friedrich Morstadt je v Kilsheimu zaznamenán s rokem narození 1771, což odpovídá záznamu o jeho stáří 26 let v roce svatby 1797 podle slánské matriky sňatků.

Adam Jakob byl prvorozeným synem chirurga Johanna Morstadta a jeho ženy Sofie. Z toho je zřejmé, že Jakub převzal životní poslání chirurga po otci a v Kolíně narozená Jakobova dcera Žofie zdědila zase jméno po kilsheimské babičce. Bylo tak vysvětleno jak dalece jsou si kolínská a slánská větev příbuzné. Zůstala otázka, proč až za tak dlouho, po sedmdesáti letech, je zapisováno narození Jakobových dětí a vnuků s označením Jakobova původu z „Kilsheimu“. Je pravděpodobné, že Jakub, po otci jako prvorozený syn chirurg, v Kilsheimu ani

jsem použil k ustanovení místa původu osoby nebo rodiny. Utopistická myšlenka je zpracovat matriky okolních obcí a vzniklé vazby navzájem propojit. Jaký by byl asi výsledek? Vznikly by rodokmeny obcí? (čtenář mi promine tento výraz) Stane se to někdy? Víme všichni, že to je běh na dlouhou trať. Odborní genealogové, historici a ostatní čtenáři, kteří se zabývají těmito obory, necht' mi prominou za některé neodborné výrazy či slovní obraty, které jsem v tomto článku použil. Nejsem školený genealog ani historik. Genealogie a historie této obce se mi stala koníčkem. Karel Nejedlý, třídní učitel a správce školy v Želči, se na závěr svého působení r. 1964 v kronice české školy rozloučil slovy:

„...nechávám tu kus srdce, měl jsem Želeč rád – a vím to, lidé mě tu měli také rádi. Jak jsem tu žil, to v kronice není, nebyl na to čas a ani se to nehodí. Často, velmi často bylo nutné se tu o dobrou věc rvát, dát událostem a dění v obci směr a v tom jsem neustál nikdy stranou. Chudoba v mládí mi byla spolehlivým kompasem, důvěra lidí a pevné zázemí ve vlastní rodině mi dodávaly dostatek síly v rušném životě.

Uzavírám želečskou kapitolu svého života – moji Želči přeji samé jasné zítky.“

I já přeji Želči samé hezké zítky!

Poznámky:

- ¹⁾ Sedláček, August, Hrady, zámky a tvrze Království českého 14, Praha 1923, s. 408; Anděl, Rudolf (ed.) Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3, Severní Čechy, s. 539–540. Dále byly použity edice Berní ruly, Soupisu poddaných podle víry z roku 1651, Tereziánského katastru a samozřejmě topografií od Schallera a Sommera.
- ²⁾ Tutte, Karl, Der politische Bezirk Saaz. Eine Heimatkunde, Saaz 1904, s. 649–655.
- ³⁾ <http://www.sweb.cz/zelec.cz> nebo <http://www.zelec.kgb.cz>.
- ⁴⁾ Tutte, K., c. d., s. 651. V Profousově díle Místní jména v Čechách 5, Praha 1957, s. 823 se ovšem jako první zmínka uvádí až údaj o zdejším knězi Jakubovi z Rakovníka v roce 1363.
- ⁵⁾ Roedl, Bohumír, (ed), Svědectví z morového času, Kniha svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580–1587, Praha 2003, s. 58, 61.

JAK ZÁMĚNA PODOBIZEN DVOU VINCENCŮ MORSTADTŮ POMOHLA VYPÁTRAT JEJICH SPOLEČNÉ PŘEDKY V NĚMECKU

Jaroslav Formánek

V dubnu 2007 vzpomene 205. výročí narození věhlasného vedutisty Vincence Morstadta (1802–1875), rodáka z Kolína. Kromě tohoto se vyskytoval ještě jmenovec, rodák z Loun, narozený tam roku 1831.

Až do uveřejnění zprávy „K otázce portrétu Vincence Morstadta“ od historika Jaromíra Kouby v Časopisu Národního muzea, roč. CXXXVI (1967), č. 4 se na výstavách pražských vedut i v publikacích běžně představoval za autora obrazů mladý muž v hornické uniformě. Byl to lounský Morstadt, velmi vzdálený příbuzný vedutisty. Například roku 1958 vyšla kniha „Vincenc Morstadt“ od Evy Bužgové-Rambouskové, kde se hned na začátku uvádí nesprávná podobizna.

Ještě při přípravě výstavy Morstadtova díla v Praze (Muzeum hlavního města Prahy 1987–88) jsem byl nucen tvrdě prosazovat fotografii ze 70. let 19. století. Jediné ta je z pozůstalosti rodiny výtvarníka a jako jediná je jeho správným portrétem, který také ztvárnil akademický sochař Jaroslav Hylas na pamětních deskách v Kolíně a Praze.

Litografie Františka Šira z roku 1854 zobrazuje 23-letého Vincence Morstadta rodem z Loun, který tehdy završoval studium na báňské akademii v Příbrami. Vedutistovi bylo však v tu dobu již 52 roků a byl přednostou okresního soudu v Trutnově. Přesto v roce 1989 uveřejnila krkonošská novinářka Eliška Pilařová článek o trutnovském pobytu kolínského Morstadta s použitím podobizny lounského rodáka. Dokonce i v kolínském muzeu byl na skladě Morstadt v hornické uniformě, spolu s jeho babičkou Anežkou roz. Jindráčkovou ze Slaného. Podobu místního rodáka, autora několika obrazů Kolína, však neznali až do roku 1991, kdy se zahájily přípravy na výstavu k 190. výročí Morstadtova kolínského narození.

Bedřich Čuřík s dětmi v roce 1927.

podmínka pro přijetí do práce ze strany Němců bylo neprojevoování češtví. O rok později provedl Jan Wenig zápis do školy, kde se již přihlásily další české děti rodičů: Josefa Kotka, Václava Mejtila, Josefa Dyršmida a Michala Kuglera v počtu 13 dětí. Celkem tedy k návštěvě české školy bylo 26 dětí. V září 1920 mělo dojít k otevření české školy v Želči, ale k tomu nedošlo z důvodu demonstrace ze strany Němců a špatně byla zajištěna organizační stránka ze strany politické správy v Žatci. K otevření tedy české školy došlo až v září roku 1921. Učebna a byt pro učitele byl umístěn v zámecké budově statkáře Antonína Drehera. Prvním učitelem a správcem školy byl Otakar Chlapec nar. 26. května 1896 ve Třtici u Nového Strašecí. Do školy nastoupilo celkem 23 dětí, ale málo si rozuměly, což byl následek předešlé docházky do německých škol. Zdi ve třídě byly špinavé a otlučené, okna rozbitá. Učitel neovládal němčinu a děti uměly špatně česky. Nejnutnější školní potřeby, jako sešity, učebnice atd., byly zapůjčeny z české školy v Měcholupech. Během příštích čtrnácti dnů byla třída dána do pořádku, takže se mohlo začít vyučovat. To je obraz české školy, jaký se jevil při zahájení vyučování v září roku 1921. V tomto školním roce působila v české škole ještě Jana Muzikářová, učitelka ženských prací a místní farář Štěpán Davidek. V září 1927 byl ustanoven učitelem a správcem školy Bedřich Čuřík, nar. 1. listopadu 1901 v Praze - Hlubočepy, který před tím učil v jednotřídce v Deštnici. V tomto roce se „škola“ přestěhovala ze zámku do budovy naproti hostinci p. Kunýgra, do tzv. „starého pivovaru“. Veškerou adaptaci provedl na své náklady statkář Vojtěch Fuchs, který „vystřídál“ Ant. Drehera. Po II. světové válce bylo vyučování zahájeno již 12. června 1945 ukončeno 19. července 1945. Vyučovalo se v budově bývalé německé školy. K tomuto dni navštěvovalo školu 6 žáků národnosti: 5-české, 1-německé.

Budova školy čp. 51.

Správcem školy byl ustanoven definitivní učitel Karel Nejedlý, nar. 1921 v Malých Přílepech, okr. Kladno, pocházející z hornické rodiny. Navštěvoval obecnou školu v Železné, okr. Kladno, měšťanskou 2. tř. v Ložnici, reálné gymnázium v Berouně, 4. ročníky učitelského ústavu v Hořovicích. Za okupace vyučoval čsl. náboženství

na farnosti Roztoky u Křivokláta. Pracoval jako pomocný dělník na stavbách, v lese, v hospodářství, v kamenolomu, při úpravách silnic, vyučoval na obecných a lidových školách v kladenském okrese. V současné době žije se svojí ženou v jedné vesnici poblíž Berouna. „Následující“ školní rok byl zahájen 4. září 1945 s počtem 65 žáků. Se svolením školních úřadů navštěvovali školu i žáci německé národnosti. Vzhledem k tak velkému počtu žáků byla 16. ledna 1946 otevřena ještě druhá třída.

Statistika docházky žáků v české škole od r. 1945–1964:

Rok	Počet žáků	Rok	Počet žáků
12.6.45–19.7.45	6	1954–1955	?
1945–1946	65	1955–1956	41
1946–1947	32	1956–1957	41
1947–1948	46	1957–1958	47
1948–1949	43	1958–1959	47
1949–1950	41	1959–1960	?
1950–1951	28	1960–1961	45
1951–1952	28	1961–1962	50
1952–1953	25	1962–1963	45
1953–1954	28	1963–1964	46

To je náhled o výzkumu obce Želče, mohu-li to tak nazvat. O historii obce a její genealogii. Převážná část této studie je prezentována na internetových stránkách, které se snažím také průběžně aktualizovat. V současné době zbývají dokončit matriky z období let 1685–1723, hlavně doplnit rodokmeny v databázi osob obce Želeč z těchto matrik. Potom zbývá znovu celou databázi rodokmenů překontrolovat, osobu po osobě, rodinu po rodině. Mám v úmyslu podrobně zpracovat statisticky celou obec. To znamená celkové počty osob v Želči, které tam žily, osoby které v obci působily jako služebnictvo či na sezónní práce. Počty narození a úmrtí, sňatků, příčin úmrtí, průměr dětí na rodinu, místo původu jednotlivých rodin. Tak jak se některá příjmení v matrikách psala v různém časovém období. (Např. Kultscher se někde psal Goltsher, Kuldscher, Groschup jako Groschub apod.) Také obec zpracovat z hlediska historického místopisu a mnoho dalších údajů. Chtl bych také doplnit „část“ rodokmenu rodu Zessnerů, kteří vlastnily obec bez mála 50 let a kde se také jak narodili, tak zemřeli někteří členové rodu Zessnerů. Doplněním databáze z matrik, samozřejmě sestavujeme rodokmeny osob. Původ některých osob nebo rodin je jak ze sousedních, tak i vzdálených obcí a měst. Pomůckou mi byly i pomníky na hřbitovech okolních obcí, kde se daly získat informace o narození a úmrtí, ale také např. postavení. Tyto informace

garde. Johann Lagarde byl velice sečtělý a již v 19 letech se stal rychtářem. Uměl číst a psát a dbal na dobré mravy, jak se také v kronice uvádí. Rychtářský úřad zastával celkem ve třech případech. Svoji kroniku psal Lagarde zpětně, kde se zmiňuje o stavbách některých domů a jejich prvních majitelích, odvádění daní, smlouvy, výměnách a pronájmech pozemků. Zejména o mlýně o jeho pronájmu a jeho majitelích z 18. století. To také svědčí, že kniha nesloužila pouze pro zápis událostí, ale také jako Gruntovní kniha.

Podrobně se věnoval také založení hřbitova, ale hlavně událostem, které tomu předcházely. V r. 1814–1817 bylo v Želči na obecních polích zřízeno prozatímní pohřbiště, neboť původní hřbitov kolem kostela byl již malý a byl také zákaz pohřbívání uprostřed obce. V kronice je pečlivě zanesen počet zemřelých osob po dobu oněch tří let, datum pohřbení, jméno, věk, bydliště, stav (postavení, vdova, vdovec, syn, dcera). Celkový součet zemřelých, z toho, mužů a žen. Johann Lagarde zemřel 29.7.1852 ve věku 82 let na sešlost věkem v domě čp. 58. Údajně poslední členové rod. Lagarde žili v Praze – Smíchov (kolem r. 1936) a zastávali čestná místa – jistý Dr. Ronald Lagarde.

Statistika žáků německé školy od r. 1892–1920:

Rok	Počet žáků	Rok	Počet žáků
1892–1893	127	1907–1908	100
1893–1894	124	1908–1909	102
1894–1895	124	1909–1910	103
1895–1896	107	1910–1911	103
1896–1897	114	1911–1912	113
1897–1898	106	1912–1913	113
1898–1899	112	1913–1914	120
1899–1900	116	1914–1915	110
1900–1901	136	1915–1916	135
1901–1902	125	1916–1917	130
1902–1903	115	1917–1918	128
1903–1904	104	1918–1919	114
1904–1905	105	1919–1920	?
1905–1906	102	1920–1921	115
1906–1907	91		

Některé údaje o historii a genealogii obce byly také čerpany ze školních kronik. V Želči byla škola, kde se vyučovalo pouze německy a kronika této školy

byla založena v r. 1880. Kronika české školy byla založena až při jejím zřízení v r. 1921. Bylo již zmíněno, že v Želči převládalo obyvatelstvo německé národnosti. Tato skutečnost se projevila i na počtech žáků docházejících do škol. V pramenech se uvádí, že jako první učitel v Želči byl Jakub Václav Gahler (1687–1709). V kterém domě se původně doopravdy vyučovalo se neví. V r. 1701 se staví školní budova (čp. 50), kde se vyučuje až do r. 1894. V té době se začíná vyučovat v nové školní budově (čp. 51) a stará škola slouží jak byt pro učitele. V této budově se vyučovalo až do sedmdesátých let minulého století. Pro představu několik tabulek s počty žáků.

Porovnání počtů žáků v německé škole s žáky navštěvující českou školu od r. 1921–1938:

Německá škola		Česká škola	
Rok	Počet žáků	Počet žáků	Rok
1921–1922	103	23	1921–1922
1922–1923	93	17	1922–1923
1923–1924	78	21	1923–1924
1924–1925	62	22	1924–1925
1925–1926	62	17	1925–1926
1926–1927	50	17	1926–1927
1927–1928	40	18	1927–1928
1928–1929	45	22	1928–1929
1929–1930	51	20	1929–1930
1930–1931	54	29	1930–1931
1931–1932	61	?	1931–1932
1932–1933	62	26	1932–1933
1933–1934	66	24	1933–1934
1934–1935	64	28	1934–1935
1935–1936	61	25	1935–1936
1936–1937	58	20	1936–1937
1937–1938	58	20	1937–1938
1938–1939	55		

Obec Měcholupy je od Želče vzdálena 3 km a v této obci byla česká škola zřízena již v r. 1919. O jejím zřízení se zasloužil Jan Wenig, který se také stal správcem této školy. Do této školy bylo přihlášeno 13 dětí ze Želče a jednalo se o děti rodičů: Antonína Frühanta, Antonína Moravce, Emila Řepíka, Jana Jirouška, Josefa Kříšťana, Josefa Vavřínka a Josefa Reigla. Děti ostatních Čechů nadále navštěvovaly německou školu v Želči. Rodiče to odůvodňovali vzdáleností, nedostatkem šatstva a obuví pro své děti. Hlavní důvod, ale byl existenční. Jako první

Františka Zermanna, nar. 25.1.1873 neznámo kde
 Annu Zermannovou, nar. 2.10.1874 v neznámo kde
 Johanna Ed. Zermanna, nar. 19.9.1876 v Želči čp. 83 o 22.00 hod.

Ostatní sourozenci jsou narozeni také v Želči. Z toho vyplývá, že rodina Zermanna se přistěhovala do Želče v období mezi r. 1874–1876. Víme počet sňatků, počet narození, počty úmrtí a také jejich příčiny a mnoho dalších statistických údajů, které nám matriky poskytly za dobu cca 220 let v tomto případě obce Želče. V celkové databázi je také cca 440 osob bez vazeb. Převážně se jedná o osoby, které v Želči působily jako děvečka, pacholek, nádeník apd. Mezi těmito osobami je mizivé procento osob „duplicitních“. Duplicitní osoby vznikly z nedostatku údajů, jako např. Berní rula, Soupis obyvatelstva podle víry, údaje z kronik apd. Za zajímavost stojí statistika narozených a úmrtí v rozmezí od r. 1650–1904:

• Narození v Želči v období od r. 1650–1904:	1991 osob
• Narození jinde než v Želči od r. 1650–1904:	1948 osob
• Narození osob jinde než v Želči, ale místo	
• narození neznáme v období od r. 1650–1904:	1078 osob
• Úmrtí v Želči v období od r. 1650–1904:	1209 osob
• Osoby, které se v Želči narodily a také v Želči	
zemřely v období let 1650–1904:	725 osob

V tomto počtu jsou skutečně započítány osoby u kterých víme, resp. se v „nějakém pramenu“ hovoří o narození v Želči. Totéž platí o úmrtí. Jak je výše uvedeno v celkové databázi jsou také osoby, které mají k obci nějaký „jímý“ vztah a tudíž datum ani místo narození není nikde uvedeno. Totéž platí i o úmrtí, byť je nanejvýš pravděpodobné, že pocházejí z obce. Tyto osoby v této statistice nejsou uvedeny! V této statistice jsou uvedeny pouze osoby, u kterých je znám rok narození nebo místo narození. Rovněž zde nejsou započítány ještě osoby z matrik 1685–1723 a několik let pozdějších! Tyto počty jsou pouze názorné a nejsou zatím přesné! Na přelomu 19. století v obci převládalo zhruba 80 procent osob německé národnosti. Z toho také vyplývá, že mnohonásobně převládají německá jména a příjmení před jmény českými. Při zpracování a zadávání údajů v tomto „projektu“, jsou příjmení ponechána, tak jak jsou uváděna v pramenech – nejsou „počistěna“. Tedy např. Schramka – Šrámek, Waschitzka – Vašíček, byť naopak u křesťanských jmen je pozměněno: Franz na František, ale naopak je ponecháno Georg na místo Jiří. Partnerka je zadávána: Kateřina Groschupová roz. Weisová, na místo Kateřina Weisová. To je děláno úmyslně, v tak široké databázi je to přitom nutně při zpracování vazeb – ulehčuje a usnadňuje to ve vyhledávání. Odborní genealogové jistě prominou za porušení některých „genealogických pravidel“. U každé osoby je také zadáváno bydliště (sídl) a datum, kde došlo k nějaké udá-

losti. Tím je získán „přehled“, na kterém sídlí dotyčná osoba – rodina působila. Viz ukázka rodinného listu Josefa Zirkla. V případě, že se ke konkrétní osobě vztahuje nějaká zajímavá událost, tak je popsána v poznámce.

Zřejmě nejstarší dochovaná zmínka o obyvatelích obce Želč je z r. 1581 v knize „Kniha svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580–1587“. ³¹ V této knize jsou zaznamenány autentické zápisy svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580–1587. V knize jsou mimo jiných výpovědí, také svědecké výpovědi „Jana Turtana ze vsi Želči“ z 22. února 1581 a „Martina někdy Pavla Srbka syn, rodič zdejší a na ten čas v Želči“ z 8. března 1581. Svědecké výpovědi se týkají sporu Řehoře Straky proti Florianu Rakovnickému o dluh 20 kop. Z výpovědí lze usoudit, že v „ten čas“ v Želči žili jistý Jan Turtan, Martin Srbek, také patrně jeho otec Pavel Srbek a švec Řehoř Straka. V pozdějších písemných materiálech známe pouze příjmení Straka. Poslední záznam k tomuto příjmení je v matrice úmrtí z r. 1866 o Antonínu Strakovi, vdovec, hospodář a kupec s chmelem, který zemřel 23. června 1866 v Želči na čp. 35 ve věku 82 let. Příčina úmrtí je uvedena „sešlost věkem“. V současné době nelze potvrdit, že nejstarší rod ze Želče byl rod Straků i když je to velice pravděpodobné, neboť

„Strakové“ sahají na přelom 17. století, ale bohužel dosud nebyla nalezena žádná vazba na Řehoře Straku z r. 1581. Také Berní rula a Soupis podd. dle víry neuvádí příjmení „Straka“, ale samozřejmě mimo jiných příjmeních máme již zmínku o osobách: Groschup, Kultscher, May, Zirkl, Hoffmann, Schramka. Jak v 18. století tak ještě také v 20. století se tyto rody řadily mezi největší sedláky v této obci a členové z těchto rodin byli mezi hlavními představiteli obce. Jedná se také o nejvíce vyskytující se příjmení, jak v matrikách tak v ostatních materiálech. Tyto osoby v obci působily ještě v první polovině minulého století.

Obec	První výskyt	Poslední výskyt	Číslo osob
Želč	1581	1866	43
Žatce	1581	1866	101
Želč	1581	1866	143
Želč	1581	1866	251

„Groschup – ovd“	celkem ve 251 osobách
„Kultscher – ovd“	143 osobách
„May – ovd“	101 osobách
„Hoffmann – ovd“	64 osob
„Zirkl – ovd“	43 osob

Úvodní stránka matriky Farního úřadu v Želči

Matrika tohoto mého želečského kostela zasvěceného svatému Mikuláši biskupovi založena jest roku 1685 pod patronátem nejjasnějšího pána pana Ferdinanda Františka Alberta hraběte De Wahl; pána panství Auratzmünster, Forchtenau, Ličkov, Nezabylic a Hořence.

V letech 1685–1722 spadaly pod želečskou farnost kostely a kaple v Měcholupcích, Nečemicích a Kounově. V období let 1723–1784 byla k Želči přifařena i fara v Nečemicích. Jak se zmiňují, tak matrika v Želči byla založena r. 1685 a byla psána německy až do r. 1743. V období od r. 1743–1783 jsou zápisy v matrice psány latinsky. V roce 1784 vystřídala latinu opět němčina. Od roku 1771 se u narozených uvádí rodné příjmení matky a její původ.

Pečetě, kterými byly opatřeny matriky Farního úřadu v Želči u Zátce.

z r. 1784

z r. 1800

z r. 1840

U data narození se denní doba začala psát až v roce 1854. Číslo popisná, kde došlo k matriční události, se zapisovala od roku 1771. Rokem 1785 začínaje je u sňatků uveden věk ženicha a nevěsty a poznámka, zda se jedná o vdovce nebo vdovu. Příčiny úmrtí se zachycují od roku 1784. Od 6. června 1853 se začal psát s datumem také čas úmrtí a pohřbu. V matrice jsou zaznamenány také některé významné události, které se odehrály v obci, jako např. postavení kříže v obci r. 1701, přestavba kostela z r. 1750 a jiné. Matriky jsou uloženy v SOA Litoměřice.

V dubnu 2004 jsem začal zpracovávat genealogii obce. Nejprve jsem prošel sčítací operáty z let 1869, 1880, 1890, 1900, 1910, 1921 a později začal excerpovat obecní matriky z let 1685–1900. Tím jsem začal vytvářet rodokmeny osob s cílem vytvořit obecní genealogii. V současné době je tento projekt ve stádiu dokončování, když chybí zpracovat matriky z let 1685–1723. Údaje z těchto matrik také nejsou dosud kompletně zařazeny do databáze na internetu.

Současná databáze obsahuje 5646 osob a 1760 rodin v časovém období první poloviny 17. století do počátku 20. století. Původním úmyslem bylo zpracovat databázi osob, které v obci žily. Z toho vyplynula možnost za pomoci sčítacích operátů zpracovat i historický místopis Želče. Bylo možné použít i některé sekundární prameny, jako rejstříky vydaných domovských listů a kroniky. Tato databáze začala obsahovat nejen osoby, které v obci trvale žily, ale také osoby, které v obci působily z nějakého jiného důvodu, jako např. služební personál – děvečky, pacholci, nádeníci apod. Tyto osoby jsou do databáze zahrnuty proto, že se k nim vztahuje nějaká událost jako je sňatek, narození, úmrtí nebo jenom pobyt v obci při sčítání lidu.

Postupně se začaly vytvářet rodokmeny jednotlivých rodin. Vznikaly vazby mezi rodinami a také zákonitě mezi jednotlivými usedlostmi. Současná databáze obsahuje také osoby, které sice v obci nežily, ale mají příbuzenský vztah ke konkrétním osobám. Důvodem je doplnění rodokmenů osob. Tímto vzniká přehled o tom, z jaké obce či města osoby nebo celé rodiny pocházejí, ale nejen to. U každé osoby je v databázi uvedena každá známá událost: narození, úmrtí a jeho příčina, pohřeb, bydliště, povolání, sňatek, u některých osob křest, jméno porodní báby a další. Při zpracování takto rozsáhlých dat vyjde najevo například skutečnost, kdy se do obce přistěhovala některá z rodin.

Například rodina Antonína Zermanna:

Antonín Zermann se narodil 30.01.1847 v Sádce a má za manželku Annu Šteflovou, která pochází z Pasova. V sčítacích operátech při sčítání lidu z r. 1869 tato rodina není na žádném sídle uvedena – až v r. 1880. Spolu mají celkem 13 dětí.

HISTORIE A GENEALOGIE OBCE ŽELEČ U ŽATCE

Květoslav Kořán

K zájmu o genealogii mě přivedla historie obce Želeč u Žatce. Odsud pocházím a to byl hlavní důvod, proč jsem se začal zajímat o její dějiny. Na počátku svého studia jsem navštívil Státní okresní archiv v Lounech, kde jsem měl možnost prostudovat základní literaturu. K mému nemilému překvapení nejen že o Želči dosud nebyla napsána samostatná monografie, nýbrž neexistují ani vlastivědné články. Primární údaje jsem proto musel získávat ze základních kompendií a edic pramenů.¹⁾ Čerpat bylo možné rovněž z archivního fondu obce Želeč, který je v lounském archivu uložen a zahrnuje období 1836–1945, stejně tak jako z kronik české menšinové školy. Nejpodrobnějším zpracováním dějin Želče tak zůstává příslušná pasáž ve více než sto let staré vlastivědné žateckého okresu, kterou redigoval učitel Karl Tutte.²⁾ Ačkoliv je práce již antikvována, po faktografické stránce je stále spolehlivá a většina moderní vlastivědné literatury z ní vychází. Každá obec okresu je zpracována stejnou metodikou. Po popisu stavu obce na počátku století (obecní správa, spoiky, řemesla, zemědělství atd.) následují pasáže o dějinách kostela či kaple, školy a samotné obce.

Výsledky svého studia prezentuji na příslušných webových stránkách.³⁾ Postupně, jak jsem získával nové a nové informace, jsem mohl stránky strukturovat do podoby, jakou mají dnes. Mimo jiné jsou zde odkazy na obecnou historii Želče, informace o spolcích, obecní a církevní správě, správě o obou školách – německé i české, zaznamenané události v obci a další. Podařilo se zpracovat i základy historického místopisu. Z povahy věci vyplynulo, že zdaleka nejrozsáhlejší část představuje genealogie obyvatel Želče.

První písemná zmínka o obci Želeč pochází z roku 1360, kdy zemřel zdejší farář Mikuláš.⁴⁾ Jako majitel obce s patronátním právem nad kostelem se v té době uvádí Vilém ze Skal. Po něm nastupuje zakladatel ročovského kláštera Albrecht z Kolovrat. V letech 1401–1416 sídlil na Želči Zikmund ze Želče, který již

roku 1393 vykonával nad želečským Svatým Mikulášem patronátní právo. Po husitských válkách se Želče zmocnilo město Žatec, jemuž byl konfiskován za účast na prvním stavovském odboji.

Roku 1551 kupuje želečské panství Jan Čelechovec z Kralovic. Po jeho smrti zdědil Želeč jeho bratr Jiří, který roku 1573 umírá. Jiří Čelechovec neměl dědice, a tak majetek přechází na jeho strýce Viléma Ostrovce z Kralovic. Ten roku 1575 prodává tvrz, dvůr a vesnici Želeč s kostelním patronátem a vším příslušenstvím za částku 7450 kop míš. grošů Divišovi Hrobčickému z Hrobčic. Znamená to, že panské sídlo vzniklo v Želči nejpozději za Čelechovců. Diviš Hrobčický († 1596) spojil panství Želeč s panstvím Ličkov. Od r. 1596 vlastní panství jeho syn Bohuslav, který ovšem 12. května 1623 při konfiskaci ztrácí své statky a mimo jiné také statek Želeč s tvrzí a mlýnem. V konfiskačním protokolu se uvádí: „Tvrz z kamene vystavěná z krásnými prostrannými světnicemi v příměří a prvním patře, ceněná na 500 kop míšenských grošů, potom mlýn pod Želčem v jednom složení, ze kterého muselo býti odváděno čtrnáct měřic pachtovného.“

Hned na druhý den kupuje panství za 50 615 kop Hartvík Vratislav z Mitrovic, v letech 1611–1612 komorník císaře Rudolfa II. Ten ovšem neměl žádné potomky, a tak veškerý svůj majetek přepsal své ženě Anně Marii Žďárské ze Žďáru, která ho po jeho smrti roku 1628 prodává jistému plukovníkovi z Morwaldu. Pak se v Želči vystřídalo více majitelů. Objevuje se Ferdinand František Albert hrabě z Wahlu, za něhož byla založena matrika. Po něm vlastní Želeč do roku 1730 Michnové z Vacinova. Následujících devět let má v držení Želeč Hynek Leopold Netzlinger rytíř ze Schelchengraben a v letech 1739 až 1747 přechází panství do rukou Oliviera hraběte z Wallisu. V letech 1747–1810 patří Želeč svobodným pánům Zessnerům ze Spitzbergu. Nejdříve Janu Františkovi; po jeho smrti 10.1.1772 dědí Želeč jeho syn Vincenc a ten Želeč prodává za 280 000 zl. Františku Schreitrovi ze Schwarzenfeldu. Po jeho smrti 25. března 1834 přechází majetek na Františka Korba rytíře z Weidenheimu. R. 1840 dědí Želeč dcera Fr. Korba Klára Dammová roz. Korbová. Její manžel Jan Damm prodává roku 1871 dvůr za 400 000 zl. knížeti Thurn-Taxis v Loučeni. Kníže Hugo Maxmilián Thurn-Taxis (3.7.1817 v Praze – 28.11.1889 na zámku v Loučeni) vlastní statek Želeč do roku 1884. Pak ho získal velkostatkář a majitel měcholupského statku a pivovaru Antonín Dreher. Od roku 1921 vlastní statkář Vojtěch Fuchs.

Jak již bylo řečeno, v roce 1685, za patronátu Ferdinanda Františka Alberta hraběte de Wahl, majitele panství Ličkova, Nezabylic a Hořence, byla v želečské farnosti založena matrika.

jako vyžádaného symbolu tridentského biskupství. Zdá se, že to byly zřejmě dvě okolnosti, které volbu znaku motivovaly. První spočívala nepochybně v Mikulášově autopsii významu plamenné orlice jako znamení, spojovaného v jeho době určitým způsobem s postavou sv. Václava jako patrona českého státu. Druhá okolnost spočívala v jeho osobní heraldické zkušenosti z širokého alpského regionu.

Nejprve tedy k první nadhozené otázce o významu svatováclavské orlice v českém prostředí. Znamení plamenné orlice bylo ve své základní heraldické podobě odvozeno přepracováním ze symbolu imperiální orlice a stalo se kolem poloviny 12. století znakem české přemyslovské monarchie jako personální jednoty panovníka (dynastie) a české šlechty jako politického národa. Vzhledem k tomu, že v Čechách přerůstal už od 10. století svatováclavský kult postupně do podoby integrující státní myšlenky, v níž se přimluvná osobnost sv. Václava měnila v symbol „věčného panovníka“, byl též kníže Václav Svätý vybavován v ikonografii srozumitelnými vladařskými atributy (meč, štít, kopl). Na štít zobrazovaného patrona státu byla tedy kladena plamenná orlice jakožto heraldický symbol státu. Toto běžné spojování svěťce a znamení mělo i své sémantické vyjádření v pojmu svatováclavské orlice. V průběhu prohlubování společenské i politické struktury českého státu v průběhu první poloviny 13. století docházelo jednak k politickému i správnímu vyhranění Čech a Moravy jako dvou zemí jednotného přemyslovského království, jednak i k ustavení jejich stavovské reprezentace jako pětácti zemských šlechtických obcí v Čechách a na Moravě. Jejich heraldickým symbolem zůstávala v Čechách tradiční svatováclavská orlice, na Moravě pak od ní odvozená orlice, odlišená však barevně, tj. červenobílým šachováním obecného znamení, kladeného na modrý štít. Tento posun usnadňovala především rozdílnost skupinových zájmů šlechty a panovníka, který si zvolil odlišný, nyní už vysloveně dynastický symbol. Od roku 1212 se jím stalo znamení dvouocasého stříbrného korunovaného lva v červeném poli štítu. Po roce 1253 počalo toto heraldické znamení jako znak dynastického království zatlačovat znak plamenné orlice a počátkem devadesátých let 13. století, kdy byly Čechy ztotožněny s královstvím vedle moravského markrabství, plamennou orlici vytlačil znak dvouocasého lva úplně. Orlice se potom stala výhradním atributem zemského patrona sv. Václava a pozbyla tak svého původního heraldického symbolu státu, resp. potom i české země (terra sancti Wenczelai). Takový stav byl i v roce 1339, a proto mohl král Jan Lucemburský celkem snadno žádosti tridentského biskupa vyhovět. Je třeba ještě dodat, že i po udělení státoprávně opuštěného znaku zůstávala plamenná orlice nadále svěťcovým atributem. Když pak v letech 1346–1348 obnovoval Karel IV. svatováclavský patronát jako celostátní integrující ideologii, užívalo se k jejímu vyjádření běžně svěťcova heraldického atributu.

Byl tu však ještě druhý důvod, který s velkou mírou pravděpodobnosti motivoval meritorně přesnou žádost tridentského biskupa v roce 1339. Spočíval totiž ve velmi citlivém docenění heraldických zvyklostí širšího okolí tridentského církevního knížectví. Tyrolská hrabata v Meranu užívala nejméně od počátku 13. století heraldického znamení červené orlice se zlatým perisoniem na bílém štítu (původně bílá orlice na modrém štítu) a obdobný znak, doplněný biskupskou berlou, převzalo kolem poloviny 13. století i brixenské biskupství. Volbou svatováclavské plamenné orlice jako obecného znamení se tridentské biskupství zásluhou Mikuláše Eberhardova sice vědomě připojovalo k heraldickým zvyklostem, uplatňovaným v celé alpské oblasti, ale současně se od nich specificky odlišovalo nejen kombinací barev v poli štítu, ale především zjevnou snahou manifestovat své suverénní postavení převzetím opuštěného znaku svěťce ze vzdálených Čech.

***

Zkoumáním okolností a historických souvislostí vzniku erbovní listiny Jana Lucemburského z 9. srpna 1339 – v českých zemích vůbec první toho druhu vyhotovené – určené pro tridentské biskupské knížectví, jsme dospěli k jistým poznatkům. Lze jich využít nejen k pochopení důslednosti směřování dynastické politiky Karla IV. v komunikačně i politicky citlivém alpském prostoru, ale jsou závažné i k docenění jemných diplomatických postupů jedné z předních osobností lucemburského italského dvora – kancléře a poté i tridentského biskupa – knížete Mikuláše Eberhardova z Brna. V úzké součinnosti obou mužů a ve spolupráci s dalšími osobami se podařilo převážně diplomatickými prostředky posílit a reformovat suverénní postavení dvou duchovenských knížectví, mimo jiné i přípravu podmínek k aboliční právní instituce advokacie. Uskutečnění takového plánu lze pokládat za jeden z mála historických dokladů vzájemně prospěšné shody jinak většinou rozporných zájmů.

(Tato studie byla publikována v italském překladu pod názvem Di imperatori, di re, di vescovi: da Praga per l'Europa ve sborníku Un sergo d'Europa. Il simbolo del Trentino, Trento 1989, s. 41–60; zde poprvé publikovaná původní česká verze je uložena v Národním archivu, fond Nový Rostislav, doc. PhDr. CSc., inv. č. 323, kart. 8).

první, obrannou část úkolu mohl plnit markrabí Karel téměř okamžitě po dosažení Tyrol, byla část druhá podmiňována ukončením prací sboru jeho expertů. K tomu, jak víme, došlo zřejmě až v září 1336. Dříve, nežli se mohlo přikročit k prvním praktickým opatřením, situace se do jisté míry zkomplikovala. Obě biskupství v krátkém sledu po sobě osířela. 9. října zesnul tridentský biskup Jindřich a o necelý měsíc později, 1. listopadu, zemřel i brixenský biskup Albert. Markrabí Karel pochopitelně neváhal využít otcova pověření a okamžitě navrhnul obsazení uprázdněných stolců důvěryhodnými osobami. Ve své autobiografii pak stručně a velmi věcně konstatuje: „Toho času jsme učinili Mikuláše, rodem z Brna, svého kancléře, biskupem tridentským a brixenským pak Matěje, kaplana mého bratra, poněvadž obě biskupství byla tehdy uprázdněna.“

K přímočarému svědectví Karlova životopisu je ovšem třeba dodat, že v obou diecézích došlo sice v poslední čtvrti roku 1336 skutečně k designaci a volbě nástupců zemřelých představitelů tridentské i brixenské církve, ale plně kvalifikující papežské confirmace se oběma představitelům dostalo teprve později. Matteo Konzmann (1336–27.10.1363) byl potvrzen v Brixenu v následujícím roce (1337) a Mikuláš Eberhardův z Brna až 13. července 1338. Za takových okolností měly z kanonicko-právního hlediska rozhodující slovo v přijetí závěrů Karlových expertů o důvodnosti a starobylosti plně suverénního postavení obou biskupských hrabství právě v daném okamžiku kapituly obou diecézních kostelů. Nebylo proto překvapující, že už 11. prosince 1336 předala tridentská kapitula lenním právem v přítomnosti markraběte Karla světskou správu v tridentském biskupském knížectví tyrolskému hraběti Janu Jindřichu do doby, pokud nedosáhne volený biskup Mikuláš papežské aprobace, aby mohl sám z moci svého úřadu provést právo-platné pověření. Obdobné, prameny doložené svědectví z prostředí brixenského kostela sice neznáme, je však více nežli pravděpodobné, že bylo provedeno také.

Směna osob v obou biskupstvích v roce 1336 vycházela nepochybně vstřícně lucemburským zájmům, neboť usnadňovala nominaci spolehlivých i zralých osobností navázání více než přátelských vztahů. Mimořádně Karlově důvěře se pochopitelně těšil tridentský biskup Mikuláš Eberhardův z Brna. Proto také, když počátkem druhé poloviny prosince roku 1336 opouštěl moravský markrabí Trident vraceje se zpět do Čech, mohl se s důvěrou obrátit na zvoleného biskupa – knížete se žádostí, aby měl v patrnosti situaci v blízkém tyrolském hrabství. Taková opatrnost byla ostatně nutná s ohledem na politickou nezkušenost čtrnáctiletého tyrolského hraběte Jana Jindřicha, jakož i se zřetelem k nevypočitatelnosti záměrů „toho, jenž se zve císařem“ – Ludvíka Bavora.

Možnosti tridentského biskupa-knížete, ač značné, nebyly rozhodně neomezené. Proto také markrabí Karel, vědom si odpovědnosti vůči mladšímu bratrovi i delikátnosti postavení biskupa Mikuláše, volil po roce 1336 častější návštěvy

Jana Jindřicha v tyrolském hrabství. V roce 1337 tu strávil téměř pět měsíců, počátkem roku 1340 se tu nakrátko zastavil jen na jeden měsíc, aby ve druhé polovině téhož roku tu prožil velmi aktivně téměř dalších devět měsíců až do roku 1341. Stoupající frekvence Karlových návštěv v Tyrolích zrcadlila zřejmou eskalaci protilucemburských nálad v řadách tyrolské šlechty. Jejich směřování je snadno postřehitelné. Po pokusu Ludvíka Bavora o velmi drahou garanci lucemburských územních zisků (tj. i tyrolského hrabství) za cenu složení lenního slibu králem Janem 20. března 1339, které se setkal ovšem se zásadním odporem markraběte Karla a nevešlo de facto v platnost, se obnovila bavorská infiltrace do vnitropolitických poměrů Tyrol. Po neúspěšném protilucemburském spiknutí v polovině roku 1341 došlo na podzim téhož roku z iniciativy choti Jana Jindřicha Markéty ke kontaktu s bavorskými Wittelsbachi a posléze počátkem listopadu k potupnému vypuzení Jana Jindřicha ze země. Ač se tak lucemburské panství v Tyrolích zhroutilo, dobré vztahy Lucemburků k oběma biskupským knížectvím, zejména k tridentskému biskupství, neustaly. Jejich kvalita se ovšem měnila, prohlubovala se důrazem na jejich suverénní státoprávní postavení, a to zejména po volbě Karla IV. římským králem 11. července 1346.

***

Bylo už vzpomenu, jak těsná pouta spojovala někdejšího Karlova kancléře a od roku 1338 již konsekrovaného tridentského biskupa Mikuláše Eberhardova s Lucemburky a nejspíše i s jeho vzdáleným domovem. Na základě několika nepřímých zpráv je možné usuzovat, že se stejnou zaujatostí, se kterou vykonával kdysi svá diplomatická posláná, přijal nyní i nové pastýřské pověření, které navíc zmnožovala i povinnost dbát o tridentské církevní knížectví v duchu jeho starobylých privilegií, tradic, ale i nových závazků. Součástí těchto povinností byla nepochybně reorganizace vnitřní struktury knížectví na principu hlubší integrace lenní soustavy a tedy i zvýraznění postavení biskupa jako církevního knížete a lenního pána. Vnější výrazem takových společensko organizačních procesů bylo podle dobových usancí užívání jednotného heraldického symbolu. Tridentské biskupství však do té doby, na rozdíl od brixenského biskupství, žádným takovým znamením nedisponovalo. Bylo tedy zcela pochopitelné, že se biskup Mikuláš Eberhardův z Brna obrátil na českého krále Jana, jakožto advokáta tridentského biskupství, s žádostí o udělení znaku.

Iniciativu vyvinul tedy tridentský biskup-kníže a – jak je z erbovního privilegia patrné – vyžádal si „znak svatého mučedníka Václava“, který byl „nyní uprázdněn“. Je třeba, abychom si nyní položili otázku, jaké byly důvody, které vedly tridentského biskupa Mikuláše k volbě znaku svatováclavské plamenné orlice

smyslu tu šlo totiž o alienaci, která odporovala nejen ustanovením starobyklých synod a papežským zákonům, ale i císařským nařízením. Na váhu pak padalo i to, že k dispozici s biskupskými právy docházelo zcela evidentně bez vědomí obou knížat-biskupů.

Nejspíše asi tímto způsobem probíhalo šetření komise expertů, kterou si do Tyrol přivedl markrabí Karel. Alespoň všechny akce, ke kterým došlo ve druhé polovině roku 1336, tomu nasvědčují.

***

V době, kdy markrabí Karel rozvíjel v alpském prostředí mnohostrannou činnost, připravoval král Jan na jaře 1336 vojenské tažení do Rakous po předchozím vyhlášení války Habsburkům v únoru téhož roku. Podivnou česko-rakouskou válku však charakterizovaly dva zvláštní momenty: jednak nevýrazné, ač velmi nákladné bojové operace českého vojska na dolnorakouském území, završené příměřím v září 1336, jednak poměrně pozdní (červenec, srpen) branná aktivita Ludvíka Bavorska ve prospěch Habsburků, ukončená vzájemnou roztržkou obou spojenců na přelomu srpna a září toho roku. Příčinný vztah obou dějových linií není úplný, neboť chybí pramenná opora k postižení dalšího proudu, který působil zřejmě očividně zpoždování všech akcí, resp. vytvářel dojem váhavosti, zdůrazňované soustavně projevovaným diplomatickým úsilím krále Jana o neutralizaci císaře Ludvíka Bavorska v první polovině roku 1336. Nelze se v těchto souvislostech ubránit dojmu, že tímto zpozdujícím faktorem bylo dosud uzavřené šetření Karlovy tyrolské komise expertů, na jejíž závěry, jakožto argument k diplomatickému jednání s Habsburky, čekal zřejmě i Jan Lucemburský. Nejpozději v průběhu první poloviny září 1336 uzavřela komise svoje šetření a ihned byl vypraven do Prahy, kde tehdy dlel král Jan, rychlý posel s písemným sdělením jejich výsledků.

Události měly potom už velmi rychlý spád. Uzavřené příměří vytvořilo přirozené předpoklady k mírovým jednáním, která se odvíjela v první dekádě října 1336 v rakouské Enži. Desítky hlavních i doprovodných smluv nese jednotné datum 9. října, tj. termín jejich ratifikace připojením pečeti smluvních stran. Vedle česko-rakousko-uherské smlouvy o vzájemné obraně, která celé mírové jednání završovala i svým výrazným proticísařským zaměřením, měly největší význam dvě rezignační listiny. První z nich se český král Jan vzdával jménem svého syna Jana Jindřicha a snachy Markéty všech práv i nároků na Korutany, Kraňsko a Vindickou marku, druhou pak rakouští vévodové Albrecht a Ota naopak rezignovali na jakékoliv upevňování práv vzhledem k tyrolskému hrabství. Vydáním této listiny se oba rakouští vévodové tak ve skutečnosti distancovali od vzpomínuté už smlouvy s císařem Ludvíkem Bávorem z 2. května 1335. Ačkoliv se v Enži nově

uzavřenou spojeneckou smlouvou měnila celková politická orientace, neodstupovali ovšem Habsburkové zcela od obsahu původní smlouvy. Podle běžné zásady, že politika je umění možného, se vzdávali jen té části menhartovského dědictví, o níž bezpečně věděli, že její držení by přinášelo značné komplikace.

Jestliže Lucemburkové s rozdělením dědictví souhlasili, je třeba si klást otázku, jaké další politické záměry sledovali a s jakými cestami jich chtěli dosáhnout? V tu dobu Jan Lucemburský v Enži a zřejmě i markrabí Karel v Tyrolích zcela nepochybně usilovali o udržení tyrolské části menhartovského dědictví ve vlastních rukách, a to jak z důvodu naprosté legitimacy jeho dosažení, tak i vzhledem k jeho nespornému strategicko-politickému významu. Cesta, která vedla k tomuto cíli, spočívala především v důsledném respektování tradiční suverenity obou alpských duchovních knížectví, jako jisté opory i záruky vlastní dynastické neodvislosti v této oblasti, neboť tu prostředkovala právní instituce světské advokacie. Současně se však museli Lucemburkové soustavně vyrovnávat s veřejným míněním tyrolské šlechtické obce. Části protilucemburské politické akce Ludvíka Bavorska se stala totiž i insinuační, podle níž prý už kdysi jednali Lucemburkové s císařem o směně tyrolského hrabství za braniborskou marku. Ačkoliv takové obvinění Jan Lucemburský veřejně odmítl již 13. prosince 1335 jako lživé, muselo jistě enžské politické řešení, spočívající v jedině možném rozdělení menhartovského dědictví, znovuobnovit obecnou nejistotu a vyvolávat obavy. To se také stalo a bylo třeba znovu pověst demontovat. Naposled tak učinil král Jan listem z 23. prosince 1336.

V zahraničně politickém ohledu se mohla tudíž jevit koncem toho roku lucemburská pozice v tyrolském hrabství jako zcela konsolidovaná. Ovšem její stabilita odvisela podstatnou měrou od obou, s tyrolským hrabstvím sousedících biskupských knížectví, jejichž suverenita byla aktuálně dotčena exkomunikovaným císařem Ludvíkem Bávorem. Bylo tudíž jen v zájmu lucemburské dynastické politiky vystoupit na obranu jejich práv. To byl úkol fojta obou duchovenských knížectví, tedy českého krále Jana Lucemburského, jenž své pravomoci přenesl na staršího syna – markraběte Karla.

***

Obtíže Karlova úkolu spočívaly v koordinaci jak přímé ochrany biskupských knížectví, zejména jižní části tridentského biskupství proti tlaku Mastino della Scala, tak i – v duchu výsledků komisionálního šetření – citlivého respektování jejich iniciativy, plynoucí ze zcela autonomního postavení i v civilních záležitostech, jejichž výkon zajišťovaly prakticky na všech úrovních světské osoby, včetně vrcholové funkce advokáta (fojta) obou církevně politických útvarů. Jestliže

této situace v obou hlavních biskupstvích v širším regionu, totiž v Tridentu a Brixenu, která měla zřejmě sebrát jistou, nikoliv nevýznamnou roli v lucemburské protiakci. V těchto okamžicích budeme věnovat pozornost především Karlovi poslání a o výsledcích postupu krále Jana se zmíníme níže.

Pozornost vzbuzuje už samo složení markraběcího původu na cestu do Tyrol. Čelné místo v něm zaujal Karlův kancléř a znalec italských poměrů Mikuláš Eberhardův z Brna spolu se svým bratrem Janem, dále tu byli protonotáři Mikuláš Luckův z Brna, český zemský písař Štěpán z Tetína, provázený Konrádem, notářem olomouckého biskupa Jana Volka, a konečně Karlův notář a kanonista M. Petr z Loun, pochopitelně včetně služebnictva, které bylo nezbytné. Nezvykle civilní skladba expedice dává tušit, že sbor právních, finančních i politických expertů měl řešit speciální úkoly nevojenského rázu. Výprava opustila Prahu 3. ledna 1336 a ve druhé polovině téhož měsíce byla již v Tyrolích.

Jako otcův zplnomocněnec převzal okamžitě markrabě ochranu zájmů mladého manželského páru – Jana Jindřicha a Markéty. S pomocí místní šlechty podnikl řadu rychlých obranných akcí proti gorickému hraběti v Pusterthalu, proti vladaři lombardské ligy, veronskému Mastino della Scala, ale také proti stejnojmennému synu Ludvíka Bavora na horním Innu. Pod záštitou vojenských operací plnili pak diplomatičtí odborníci z Karlovy družiny svoji část úkolu, která spočívala v přešetření argumentů pro odmítnutí císařových zásahů do státoprávních poměrů obou duchovenských hrabství Trident a Brixen v roce 1335.

Nejspíše v úzkém srozumění s tridentským biskupem Jindřichem z Met (1310 – 9.10.1336), někdejší kancléřem Karlova děda císaře Jindřicha VII., se výchozí diskuse stala zkoumáním státoprávního postavení tridentského biskupství, kde byla tradice suverenity neodvislého církevního teritoria nejdůležitější. Obdobně se pak mělo zřejmě postupovat i v případě brixenského biskupství. Oč tu konkrétně šlo a jaké – alespoň rámcově – mohly být výsledky šetření lucemburských expertů, to lze rozpoznat jen z finálních dokumentů. Postup šetření lze rekonstruovat jen na základě obecných historických souvislostí vývoje regionu.

***

Ve druhém středověkém obnovení římské říše v roce 962 docházelo k personálnímu spojení transalpských (německých) vévodství někdejšího východofrancéského království s královstvím italským a později (od r. 1034) i burgundským pod vládou jediného, v Římě papežem korunovaného císaře. Ačkoliv se snaha změnit personální jednotu tří království v politický reálný svazek stávala už od 11. století velmi problematickou, pokoušeli se císařové saské i sálské dynastie o vytvoření jistých předpokladů k upevnění říšského politického organismu. Jedním z ta-

kových předpokladů bylo zabezpečení přímého spojení severní a jižní části říše zejména v prostoru snadno zranitelných alpských přechodů, jmenovitě na tzv. císařské cestě od Brenneru po Trident. K tomu užívali císařové od 10. století příležitostně privilegování obou starobylých, na cestě ležících biskupství – severnějšího Brixenu a jižnějšího Tridentu – aby tak znemožnili vznik uzavřeného sekulárního panství. Počátkem 11. století, v roce 1004 a znovu 1027, dosáhla obě biskupství statut suverénních církevních knížectví se všemi pozemkově vrchnostenskými právy jak v celém Tridentu až po Bolzano a Vintschgau, tak (u Brixenu) v Eisacku a od roku 1091 i v Pustertalu. Protože duchovní knížata, jakožto církevní hodnostáři, nemohla vykonávat ve svém území přímou zeměpanskou (zvl. soudní) pravomoc, postupovali její výkon zpravidla formami lenního práva světským osobám, ustanovující je advokáty příslušných biskupských knížectví. V postupování širokých pravomocí tkvělo však nebezpečí nadměrného zesílení postavení fojtů (advocati), kteří si postupně osvojovali nároky majetkoprávní povahy a posléze i právo opravy nad celým knížectvím. Tyto snahy se projeví na území obou biskupských knížectví takřka současně, a to od druhé poloviny 12. století. Na brixenském území dosahovala významnějšího vlivu zejména hrabata z Eppanu a příslušníci původem bavorského hraběcího rodu z Andechsů, v Tridentu vystupovali do popředí zejména členové někdejší brixenské ministeriální rodiny, označované podle nově zbudovaného hradu Tyrol, jako tyrolská hrabata. Za vzájemného soupeření vzpomínutých rodů o hegemoniální ovládnutí advokacie obou biskupských knížectví vyšel posléze vítězně tyrolský hrabě Albert III. († 22.7.1253), jenž, ačkoliv neměl mužského potomstva – dosáhl pojištění dědičského nároku včetně obojího fojtství (advokacie) ve prospěch svých dvou dcer. Po jejich sňatcích a následném dědičném rozdílu 4. března 1271 přešlo celé tyrolské dědictví na syna Adelheidy a Menharta, hraběte gorického, stejnojmenného Menharta II. († 1.11.1295), jenž byl i vévodou korutanským. Jeho synem a nástupcem byl posléze Jindřich Korutanský († 2.4.1335).

Ačkoliv se stalo dědičné postoupení advokacie oběma biskupskými knížectvími ve prospěch tyrolského hraběte Alberta III. v letech 1240 a 1241 (později opět potvrzené) jistě vážným precedentem, přesto tím nebyla až do třicátých let 14. století alespoň teoreticky nijak podstatně narušena územní suverenity obou biskupství. Velmi závažným porušením církevních zákonů – ve smyslu Dekretu Gratianova, Dekretálů Řehoře IX. a Clementin „de rebus ecclesiasticis alienandis vel non“ – bylo však provedení a rozšíření tajné wittelsbašsko-habsburské smlouvy z 26. listopadu 1330 ve znění císařovy listiny, dané Albrechtovi a Otovi v Linci 2. května 1335, již Ludvík Bavor postupoval oběma Habsburskům mimo dávno příslibené korutanské vévodství i větší část tyrolského hrabství včetně advokacie nad tridentským i brixenským biskupstvím. V kanonicko-právním slova

král (1307–1310) užíval českého královského titulu i po svém nedobrovolném odchodu z Čech. Janu Lucemburskému muselo nepochybně záležet na diplomatickém vyřešení nepříznivé situace, která vrhala nepřívětivé světlo na čest, prestiž i pověst skutečného českého krále. Protože však obojí území od sebe oddělovala velká vzdálenost, nabízelo se nejschůdnější řešení v navázání vzájemných příbuzenských svazků, které zpravidla usnadňovaly dosažení dohody. Jednání v tomto smyslu zahájila lucemburská strana už v roce 1321, znovu potom 1324 a 1325, kdy se původní lucemburský koncept sňatku ovdovělého Jindřicha Korutanského se sestrou krále Jana změnil v možné spojení dětí obou stran: Jindřichovy dcery Markéty a Janova druhorozeného syna Jana Jindřicha. Tento plán nabýval od roku 1327 stále konkrétnější podoby a završil se posléze 16. září 1330 sňatkem mladých snoubenců. Při příležitosti svatby se také Jindřich Korutanský vzdal na důkaz dobré vůle titulu českého krále ve prospěch Jana Lucemburského.

Proniknutí Lucemburků do Tyrol, které přímo sousedily s doménou hornobavorských Wittelsbachů, vyvolávalo v Ludvíku Bavorovi okamžitý neklid z rostoucího vlivu českého krále. A to tím spíše, že mu nezůstaly utajeny ani výzvy některých severoitalských městských států, jimiž zvali Jana Lucemburského k cestě do Lombardie. Císař se proto rozhodl čelit nastalé situaci ihned. Využil k tomu svého čerstvého práva, plynoucího z udělení Tyrol v léno Jindřichu Korutanskému při zahájení své římské jízdy (1327) a znovu obnoveného při jejím ukončení (1330). Již 26. listopadu 1330 uzavřel s Habsburky Albrechtem II. a Otou tajnou smlouvu o budoucím dělení korutanského dědictví (Korutany, Tyroly) mezi obě smluvní strany v případě úmrtí Jindřicha Korutanského, jenž neměl (a nebyla naděje, že by s ohledem na svůj pokročilý věk mohl mít) mužské potomstvo. Je nutné v těchto souvislostech zdůraznit, že císař uvedenou smlouvu vědomě porušoval ty garance, které ještě 6. února 1330 poskytl Jindřichu Korutanskému ve věci dědičné posloupnosti Menhartovců v Korutanech a Tyrolích i v ženské linii.

Klade-li se tudíž otázka, zda byl Ludvíkův postup koncem roku 1330 vskutku adekvátní stupni aktuálně možného ohrožení z lucemburské strany, je nutné odpovědět záporně. O půl či o rok později, kdy byla situace už zcela odlišná, by odpověď zněla rozhodně méně jistě.

Když posléze 2. dubna 1335 vévoda Jindřich Korutanský skonal, neváhal Ludvík Bavor splnit rychle své závazky vůči Habsburkům. Již 2. května 1335 udělil slavnostně Albrechtu II. a Otovi Kraňsko, Korutany a současně i fojstství nad celým územím biskupství Trident a Brixen. Habsburský podíl na menhartovském dědictví byl nepochybně velmi štědrý. Wittelsbachům připadla jen severní část „země v horách“, tedy vlastní hrabství Tyroly. Důvodem Ludvíkovy štědrosti byla ovšem snaha otupit význam nedávnoho politického sňatku Oty Habsburského s nepoměrně mladší Annou, dcerou Jana Lucemburského (16. února 1335), slave-

ného v jihomoravském Znojmě. Císařův záměr se zdařil a lucemburská politika utrpěla očividnou porážku. Markrabí Karel se sice okamžitě vypravil do Lince za Ludvíkem Bavorem, aby vznesl protest proti plnění smlouvy a intervenoval tak ve prospěch svého bratra, ale marně.

Nejrychleji, avšak diferencovaně reagovala pochopitelně šlechta v Tyrolích a Korutanech. Zatímco tyrolská politická reprezentace hájila jednotu země ve prospěch Jana Jindřicha a Markéty, nastoupil korutanský zemský hejtmán Konrad z Aufensteinu kurs zřejmě prohabsburské spolupráce. Tím se v celém tyrolsko-korutanském dědictví počala vytvářet nová politická realita, se kterou musely posléze všechny zainteresované strany počítat.

***

Až do konce července 1335 byl markrabí Karel odkázán výhradně sám na sebe. Otcovo zranění a následná rekonvalescence poutaly krále Jana stále na lůžko v Paříži. Aby získal císař Ludvík v Tyrolích manévrovací prostor, rozhodl se ještě v květnu toho roku osnovat další protilucemburskou sňatkovou koalici tentokrát na severovýchodě s Polskem Kazimíra III. Markrabí Karel neváhal hned jeho plány překřítit zahájením vlastních jednání s polským dvorem, a to na mnohem atraktivnější téma, totiž na případné postoupení polského královského titulu, který dosud nosil Jan Lucemburský jako zděděný nárok z doby Václava II. (1300), ve prospěch Kazimíra III. Oboustranná jednání se po návratu krále Jana do Prahy 30. července 1335 podstatně zintenzívnila a prostředkováním uherského krále Karla II. Roberta z Anjou byla posléze úspěšně završena tzv. trenčinskou smlouvou 24. srpna 1335. Za odstoupení polského královského titulu získali tak Lucemburkové nejen Kazimírovo spojení, ale krátce nati, zvláštní smlouvou z 12. listopadu 1335, si zajistili i připojení Slezska k Českému království.

Po rychlé a úspěšné eliminaci vlivu císaře Ludvíka Bavora na polský královský dvůr se mohli oba Lucemburkové – král Jan i markrabí Karel – od druhé poloviny roku 1335 plně soustředit na řešení tyrolsko-korutanského problému. Následující události dávají tušit, že celá vojensko-politická operace byla zřejmě promyšlená a také dobře naplánovaná. Úlohy otce i syna byly rozděleny. Český král se ujal zahraničně politické stránky s cílovým záměrem anulovat podle daných možností klausule tajné smlouvy z roku 1330 a zmařit tak wittelsbaško-habsburskou koalici. Moravský markrabí měl zřejmě složitější úkol, a ten se týkal tyrolského hrabství. Jeho splnění vyžadovalo pochopitelně Karlovu osobní přítomnost v Tyrolích, neboť bylo pro případné okamžité rozhodnutí bezpodmínečně nutné získat spolehlivou orientaci v aktuálních politických poměrech i v minulém státoprávním vývoji území. Z hlediska lucemburské dynastické politiky šlo jmenovitě o zjištění

O biskupu Mikuláši Eberhardovu (Eberhardi) víme, že pocházel ze zámožné patricijské rodiny, uselá v moravském Brně. Proto také v pramenech bývá jmenován jako Mikuláš z Brna (de Brunna). Měl několik sourozenců, bezpečně víme o bratrovi Janu Eberhardovu, brněnském měšťanu, a jménem blíže neznámé sestře. Zda jeho druhým bratrem byl i Jakub Eberhardův, pozdější farář starobylého kostela sv. Jakuba v Brně, není zcela jisté. Po nabytí základního vzdělání, nejspíše na svatojakubské farní škole, vstoupil do dachovenského stavu a stal se roku 1323 olomouckým kanovníkem a patrně záhy nato správcem fary v Kfenovicích u Kojetína na Moravě. Olomoucký kanonikát držel až do roku 1338 a někdy před tímto datem se stal rovněž děkanem v Olomouci (do r. 1341), jakož i členem pražské dómské kapituly (od r. 1334). Díky svému vzdělání i schopnostem byl Mikuláš Eberhardův povolán nejspíše už v roce 1328 do královské kanceláře Jana Lucemburského, v jehož průvodu zavítal do západní Evropy a potom, v roce 1330 do Tyrol. Když se pak koncem roku 1330 vypravil Jan Lucemburský na výzvu Brescie do severní Itálie, provázal jej i Mikuláš Eberhardův i tam. V letech 1331 až 1333 se stal Janovým a potom Karlovým kancléřem v lucemburské seвероitalské signorii. V této funkci, která předpokládala široký politický rozhled i schopnosti v oblasti praktické diplomacie, se stával Mikuláš Eberhardův nejen prostým vykonavatelem, ale i spoluvůdcem lucemburské italské politiky, která ve složitých mocenských vztazích lombardských městských států spíše jen manévrovala, nežli by je nějak podstatně ovlivňovala. Naděje, vkládané do příchodu českého krále i jejich potomní zklamání zaznamenává s jistotou nadsázkou případně florentský kronikář Giovanni Villani: „Když se pak vrátili do Parmy, okamžitě se dne 15. října toho roku (1333) vydal se svým synem na cestu a odebral se do Němec, nechávaje Parmu a Luccu vládě Rossiů, Reggio vládě pánů z Fostiana a Modenu vládě příslušníků rodu Pii, od nichž všech dostal značné peníze. Takový a tak „slavný“ byl odchod krále Jana z Lombardie a Toskány: toho krále Jana, kterému se zpočátku, když přišel do Itálie, dostalo od vrtkavé Štěstěny s nevelkou námahou takových úspěchů, že se právem mohl nadíti, že se v krátkém čase stane s pomocí Církve a jejího legáta a s podporou krále francouzského králem a pánem celé Itálie – v čemž se však úplně zklamal.“

Po několikaletém, osobně jistě úspěšném působení v severní Itálii, se po zhroucení lucemburské signorie odebral kancléř Mikuláš na podzim 1333 v průvodu mladého prince Karla přes Merano zpět do Čech. Přimo v Praze je Mikulášova přítomnost doložena 18. května 1334. A koncem toho roku se mu také dostalo odměny za služby, prokazované Lucemburkům v širším předpolí jejich korutansko-tyrolského územního nároku, založeného v roce 1330 sňatkem mladšího syna krále Jana – Jana Jindřicha – s Markétou, dcerou Jindřicha Korutanského. Listina, obsahující papežskou provisi na kanovníctví pražského kostela, byla dána v Avi-

gnonu 29. září 1334 a do Mikulášových rukou se dostala v Praze nejspíše koncem toho roku.

Kancléřem markraběte Karla zůstal Mikuláš Eberhardův i po roce 1334 a provázal jej všude, kam mladého Lucemburka volala od dubna 1335 stoupající potřeba obrany dynastických zájmů v silovém poli evropské politiky. Impuls k výrazné zahraničně politické angažovanosti markraběte Karla dala zpráva o skonu sedmdesátiletého vévody Jindřicha Korutanského 2. dubna 1335. Do Prahy přišla informace o události velmi rychle, neboť již 13. dubna je datován Karlův kondolenční list Markétě. Markrabí se musel rozhodnout a jednat okamžitě a sám. Jeho otec, král Jan, se v té době pomalu zotavoval po zranění, která utřil na slavném turnaji v Paříži počátkem roku 1335.

***

Evropskou politickou scénu první poloviny 14. století sice charakterizoval tradiční protiklad vrcholně středověké říše Ludvíka Bavora (1314–1347) a avignonského papežství, ale postoje obou hlavních protagonistů nebyly už prostě dalších závažných politických determinant. Ačkoliv obě strany neztrácely svůj zájem o italské prostředí jako svou klasickou zájmovou sféru, vyrůstala tam pod guelfskou či ghibellinskou maskou vlastně autonomní snaha po dosažení zahraniční podpory pro řešení vnitřních poměrů domácími italskými prostředky. Přitom „babylonské zajetí“ papežské kurie v jihofrancouzském Avignonu nesporně zvětšovalo vliv francouzských králů na nezávislost politického rozhodování papežů a tím konec konců posilovalo politickou prestiž francouzského království i vzhledem k Ludvíku Bavorovi. Francouzsko-lucemburská koaliční politika se rozvíjela v zájmu obou stran a svými peripetiemi představovala latentní ohrožení vlastních dynastických zájmů Ludvíka Bavora. Pro neutralizaci případného lucemburského obrození na východní říšské hranici bylo pro Ludvíka Bavora užitečné aktivizovat habsburské spojení na jihu, event. zlepšovat říšské zájmy k polským Piastovcům na severu. Za těchto okolností se Ludvík Bavor pokoušel formovat svou vnitroříšskou pozici pod silným vnějším tlakem posilováním osobní moci a svůj vztah k silným sousedům zakládat na soustavném, často však málo zásadovém politickém manévrování. Protože ani Lucemburkové nebyli bez jistých aspirací, nabýval vzájemný vztah od konce dvacátých let na napětí a posléze ve třicátých letech 14. století měl již zcela konfliktní povahu.

K první wittelsbašsko-lucemburské konfrontaci došlo na samém počátku třicátých let 14. století. Příčinou se stalo území Korutan a Tyrol. Tato oblast poutala pozornost českého krále vlastně už od počátku Janovy vlády v Čechách. A to proto, že vévoda Jindřich Korutanský (1296–1335) jako někdejší český

PRVNÍ DOCHOVANÁ ERBOVNÍ LISTINA ČESKÉ PROVENIENCE

† Rostislav Nový

V pondělí 9. srpna 1339 vládnul v mobilním oddělení kanceláře českého krále Jana Lucemburského, pracujícím tehdy už po čtrnáct dní ve slezské Vratislavi v domě poblíž farního kostela sv. Jakuba, čilý ruch. Před chystaným odjezdem museli notáři a písaři sestavit a sepsat ještě několik listin, utvrzujících řadu královských, vesměs úspěšných, politických jednání ve Slezsku. Proto také byla většina tehdy zhotovených pergamenových listin určena především slezským příjemcům. Jen jeden pergamen toho dne byl zvlášť pracný. Ne snad pro délku textu nebo pro kaligrafické provedení, které bylo ostatně pro královské listiny přiznačné, ale proto, že bylo třeba k textu připojit i barevné vyobrazení udělovaného heraldického znamení.

Tato listina se dochovala podnes a je uložena v italském Archivio di Stato di Trento. Její bližší zkoumání nám nyní umožňuje pochopit nejen některé podstatné souvislosti, které se dotýkají téměř tisíciletého vývoje Tridenta (Trentino), ale také – neboť jde o první české znakové privilegium – jednu z pozoruhodných kapitol česko-italských vztahů v minulosti. Nežli však přistoupíme k výkladu širšího historického a státoprávního kontextu zmiňovaného privilegia, je třeba, abychom uvedli samotný dokument podrobněji. Jeho příjemcem byl tridentský biskup Mikuláš, jenž je v textu vydavatelem označován jako „amicus noster carissimus“. Protože prý – praví se v úvodní části listiny – tridentské biskupství dosud nemělo žádného heraldického symbolu, kterého by bylo možno užívat ve všech naléhavých potřebách, žádá tedy biskup Mikuláš sám českého krále, jakožto fojta (advocatus) a současně i poručníka legitimního představitele korutanského vévodství a tyrolského hrabství, o udělení nyní opuštěného znaku mučedníka a patrona českého království sv. Václava. Král Jan uvážil biskupovu žádost, shledal ji jako spravedlivou a rozumnou a potom udělil jemu, jeho nástupcům i tridentskému biskupství „arma ipsius sancti Wencezlai“, slibiv mu současně i ochranu. V textu se ještě připomíná, že udělované heraldické znamení svatováclavské orlice je v závěru privilegia také vyobrazeno. Na dochovaném originálu je dosud zřetelné patrné. Na stříbrném štítu (14x12,5 cm) s lehce zaoblenými boky se spatřuje černá červenými plaménky cele konturovaná orlice se zlatou zbrojí a zlatým perisoniem, zakončeným na obou křídlech zlatými jetelovými lístky. Velikost zobrazení byla zřejmě volena tak, aby bylo dosaženo potřebné zřetelnosti heraldického znamení.

Černá orlice se zlatou zbrojí a zlatým perisoniem, zakončeným na obou křídlech zlatými jetelovými lístky na erbovní listině z Tridentu z roku 1339.

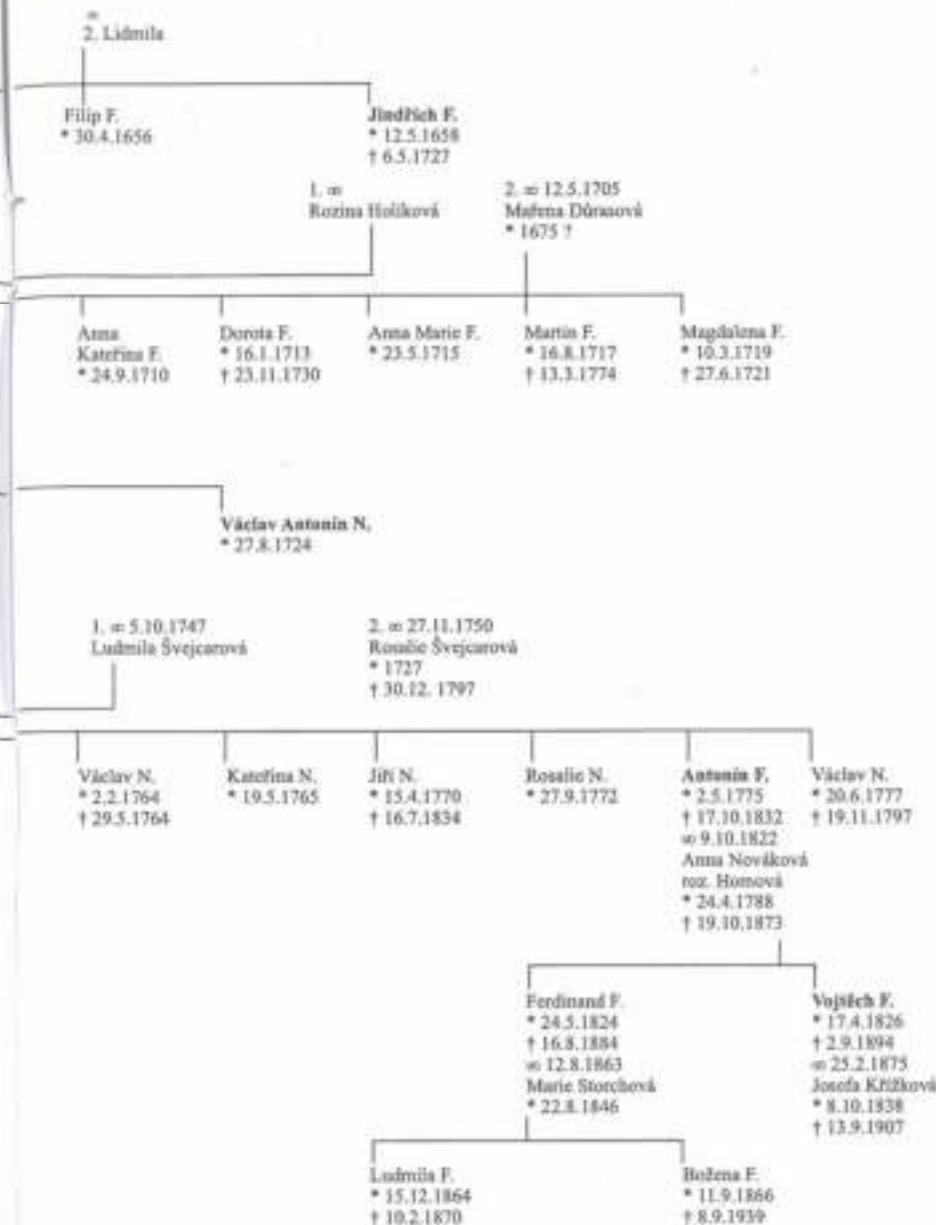
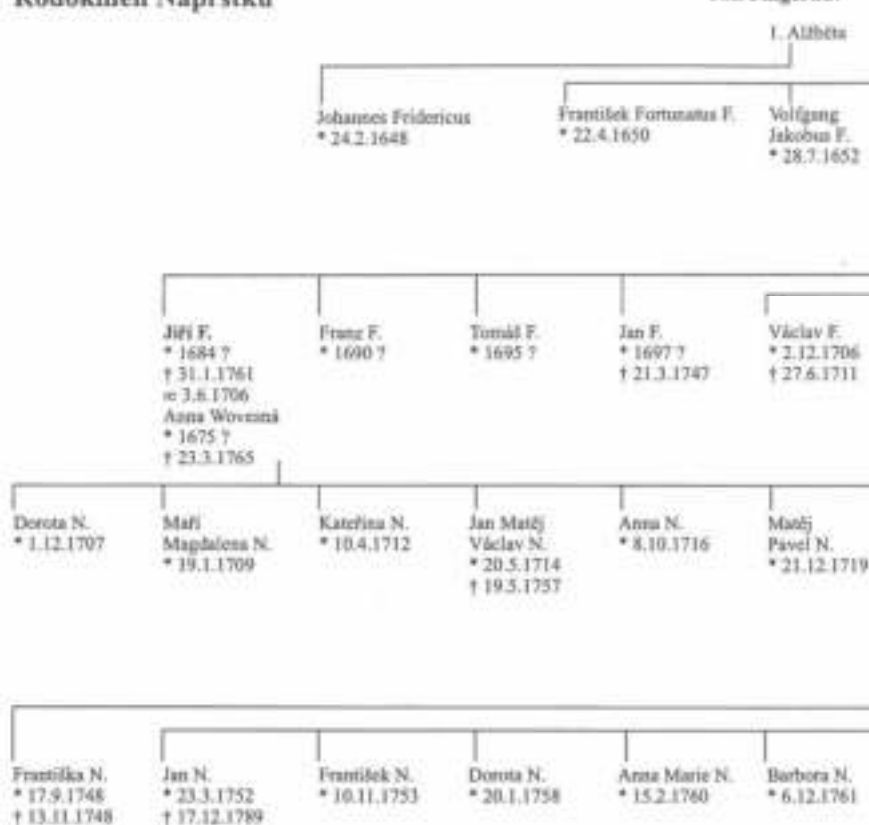

Erbovní listina z Tridentu z roku 1339.

Z textu Janova privilegia vyplývá naprosto jasně, že iniciativa k jeho vydání vycházela od tridentského biskupa Mikuláše. Zda i volba znakového symbolu vyrůstala z osobní či politické motivace žadatele není zatím jasné. Stojí však za pokus zabývat se i touto otázkou. Jistou odpověď poskytují už základní data o osobnosti tridentského biskupa Mikuláše.

Rodokmen Náprstků

Jan Fingerhut

dcerou pražského měšťana a domácího pána Václava Storcha, který vlastnil dům na Staroměstském náměstí čp. 773. Narodili se jim dvě dcery, 15. prosince 1864 Ludmila (která 10. února 1870 umírá) a o dva roky později, 11. září 1866 Božena. Mladá paní Fingerhutová však záhy začala hledat „štěstí“ jinde a po několika románcích odchází od rodiny. Boženka dostává měšťanskou výchovu, v deseti letech odchází na tři roky do pensionátu v Paříži. Po návratu navštěvuje Vyšší dívčí školu v Praze a obnovuje styky s francouzskou společností svého otce – Societé française a postupně se zapojuje do společenského života, který organizuje její otec. Záhy se také seznamuje se studentem techniky Richardem Šantrůčkem, pozdějším přednostou České zemědělské rady v Praze, kterého si 2. června 1888 vzala. Ferdinandův zdravotní stav se stále zhoršoval a zemřel 16. srpna 1887.

Mladší syn Vojtěch, se oženil s Josefou Křížkovou, jak bylo již zmíněno. Její otec byl sladovnický mistr Adolf Křížek, který rovněž pracoval v domě U Halánku a matka Marie Kateřina, roz. Wagnerová. Josefa byla nejstarší a měla ještě tři bratry (Emila, Čenka a Jindřicha) a sestru Barboru Ludmilu, která zpočátku nebyla lhostejná ani Vojtěchovi. Ta se stala propagátorkou a prvním prodejcem šicích strojů v Praze a členkou Amerického klubu dam. Později si vzala Františka Šimáčka, novináře, propagátora podpůrných spolků a především nakladatele.¹³¹

Josefa byla pro Vojtěcha spolehlivou a oddanou partnerkou, která mu umožnila realizovat jeho velké plány. Postupně vyřizovala většinu korespondence, zapojila se do práce v řadě spolků zaměřených na vzdělání, vlastnictví či charitu. Měla školu panímaminky a tak když se sama stala hospodyní, pokračovala v tom, jak to bylo zavedeno. Myšlenka na muzeum se stala její hlavní činností a začala se sama výrazněji angažovat. Z náhodně objeveného kousku lidové výšivky se stala později sbírka lidového českého a slovanského umění. Po smrti manžela se cítila opuštěná, deprimovaná, ale zejména práce v muzeu ji opět přivedla k aktivnějšímu životu. Zemřela 13. září 1907 a i ona se nechala zpopelnit a urna s jejím popelem byla uložena vedle urny jejího drahého Vojtěcha v domě U Halánku.

Poznámky:

- ¹¹ Stanislav Burachovič, *Historie Božího Daru*.
- ¹² Václav Líba (ed.), *Berní rula 3 – Pražská města*, Praha 1949.
- ¹³ Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Fara sv. Mikuláše, matrika narozených 1648–1656, fol. 109, 131, 154, 208.
- ¹⁴ Archiv hlavního města Prahy, Sběrka matrik, Fara sv. Mikuláše, matrika narozených 1658, fol. 244.
- ¹⁵ Jan Pešta, *Encyklopedie českých vesnic*, Díl I., Praha 2003.
- ¹⁶ SOA Praha, kniha purkrechtní Slaný 1726, kniha 78, fol. 45.
- ¹⁷ SOA Praha, Sběrka matrik, fara Pchery, kniha III., matrika zemřelých, fol. 26.
- ¹⁸ SOA Praha, Sběrka matrik, fara Pchery, kniha II., matrika oddaných, fol. 52.
- ¹⁹ SOA Praha, Sběrka matrik, fara Smečno, matrika oddaných 1669–1722, fol. 101.
- ²⁰ SOA Praha, Sběrka matrik, fara Smečno, kniha II/C, matrika narozených 1775, fol. 606.
- ²¹ Zdeněk Šolle, *Vojta Náprstek a jeho doba*, Praha 1994, s. 232, český překlad výměru č. 18380: „Je nesporné, že otec Ferdinanda a Vojtěcha Fingerhuta byl zanesen do matriky jménem Fingerhut jen z omylu anebo ze svévole a správně se jmenoval Náprstek.“
- ²² Františka Stolcová byla starší sestra světoznámé sopranistky Terezy, která byla přítelkyní G. Verdího a proslavila se zejména v jeho operách.
- ²³ František Šimáček (1834–1885) a po jeho smrti syn Bohuslav (1866–1945) byl vydavatelem Hradů, zámků a tvrzí království českého Augusta Sedláčka.

Použitá a doporučená literatura:

- KODYM Stanislav: *Dům U Halánků*, Praha 1955.
 ŠOLLE Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, Praha 1994.
 ŠTĚPÁNOVÁ Irena, SOCHOROVÁ Ludmila, SECKÁ Milena: *Ženy rodiny Náprstkovy*, Praha 2001.
 TYRŠOVÁ Renáta: *Vojta Náprstek*, Praha 1921.

„gruntovník, soused a starší kostelník želenický“.⁷¹ V roce 1710 se účastní svatby v Třebusicích jako svědek a je uveden jako rychtář ze Želenic.⁸² Patřil jistě k vážným občanům želenickým.

Pro naše sledování předků Vojty Náprstka je důležitý Jindřichův nejstarší syn Jiří (* asi 1684), který opouští otcův statek a 3. června 1706 si bere Annu Wovesnou, dceru po nebožtiku Ondřeji Wovesným z Tuchlovic⁸³ a ujímá se gruntu, nyní čp. 5 v Tuchlovicích. Vzniká tak zde nová větev rodu Náprstků – větev Tuchlovická – větev mecenáše Vojty Náprstka.

Obec Tuchlovice – ves mezi Kladnem a Novým Strašecím – od roku 1614 patří k panství Smečno, stejně jako Želenice.

Z manželství Jiřího a Anny se narodilo sedm dětí – čtyři dcery (Dorota, Maří Magdalena, Kateřina, Anna) a tři synové. V matrice narozených jsou rodiče uváděni již jako Náprstkovi a rovněž jejich děti nesou jméno Náprstek. Nejstarší ze synů Jan Matěj Václav (*29.5.1714) se žení do Nenačovic a je zakladatelem linie, z níž pochází již zmíněný stavitel Václav Náprstek i autor tohoto článku. Další syn Matěj Pavel (*21.2.1719) odchází do nedaleké Kačice. Nejmladší z dětí – Václav Antonín (*27.8.1724) – zůstává, jak tehdy bylo obvyklé, na otcově statku.

V roce 1747 se žení s Ludmilou Švejcarovou z Bezděkovského mlýna a po necelém roce se narodí syn František. Ten po dvou měsících umírá a umírá i jeho žena. Václav Antonín se žení podruhé a dne 22. listopadu 1750 si bere Rosalii Švejcarovou z Malé Kvíce u Sianého. Příbuznost obou manželek nebyla zatím doložena. Během dvaceti pěti let měli spolu jedenáct dětí – pět dcer a šest synů – z nichž pouze jeden syn zemřel krátce po narození a nejmladší Václav umírá ve dvaceti letech. Předposledním dítětem byl Antonín (*22.5.1775), budoucí otec Vojtěcha. Při zápisu do matriky byl však zapsán německy jako Anton Fingerhut. Zda to bylo nedopatřením či přílišnou horlivostí panského úředníka dnes už nevíme.¹⁰⁷ Rodičům však tato chyba nijak zvlášť nevadila a nejspíše o ní ani nevěděli a později ani Antonín se nesnažil o změnu svého jména. Tento omyl se snažili napravit až vlastenecky založení synové Vojtěch a Ferdinand. Ostatně Vojta používal jméno Náprstek již od svého odjezdu do Ameriky. Návrat k českému jménu však nebyl nijak jednoduchý, žádný úřad nechtěl rozhodnout. A tak až výměr c. k. ministerstva vnitra ze dne 9. listopadu 1880 navrhl českou podobu jména.¹¹⁷

Anton Fingerhut odešel z rodného gruntu, vyučil se pivovarnictví a usadil se v Praze. Zde se mu dařilo dobře a zcela se sžil s městským prostředím a styky se svými četnými sourozenci nijak neudržel.

Rodina Vojty Náprstka

Antonín Fingerhut, který byl sládkem v pivovaru U Šturmů na Uhelném trhu čp. 274, se oženil 7. října 1822 u sv. Mikuláše s Annou Novákovou, vdovou po Janu Novákovi, nájemci malostranském pivovaru U Hermonů.

Panímaminka, jak se později všeobecně Anně Fingerhutové říkalo, byla dvanácté dítě ze třinácti Vincence Homma, mlynáře ze svatopetrské čtvrti na Novém Městě Pražském a Josefy, rovněž dcery mlynáře Vojtěcha Draského z Helmovských mlýnů na Novém Městě. Když jí bylo sedm let, utopil se otec nešťastnou náhodou ve Vltavě. Anna se ráda učila a chtěla se učit, ale místo toho v jedenácti letech poznala tvrdost života, neradostné práce i ponížení u svých strýců, kam nastoupila do služby. Svou pracovitostí, pilí, vldností i ochotou se zasloužila o prosperitu krupašského závodu strýce, který jí ve čtrnácti letech přenechal úplné vedení skladu. Zde se také seznámila s Janem Novákem, sklepníkem U zlatého anděla, za kterého se v roce 1808 provdala. Zpočátku se jim nevedlo nejlépe, ale postupem doby, zejména díky pracovitosti Anny i jejímu dobrému vedení, jejich obchod vzkvétal. Po jedenácti letech manželství Jan Novák v roce 1819 umírá a Anna se musí postarat o rodinu, o tři děti (Jana, Rozálii a Antonína) a tak po třech letech přijímá nabídku Antonína Fingerhuta k sňatku.

Z manželství Anny a Antonína se narodili dva synové – Ferdinand a Vojtěch, které matka vedla v duchu svých životních zkušeností k práci a ke vzdělání. Starší Ferdinand se po studiích vydává na cesty po Evropě, aby se seznámil s novými technologiemi ve výrobě piva a destilátů. Rok 1848 jej zastihuje v Paříži, vrací se do Prahy, kde se aktivně zapojuje, stejně jako Vojtěch, do revolučních událostí. Stává se velitelem 17. setniny, členem „velkého výboru“ na Slovanském sjezdu, členem výboru pražské Slovanské lípy. V téže době se také seznamuje s Františkou Stolzovou,¹¹⁷ členkou operního souboru Teatro Grande v Terstu, ale matka se později důrazně zasadí o jejich rozchod.

Po návratu Vojtěcha z Ameriky v roce 1858 se rozhodla Anna Fingerhutová vyřešit existenční otázku obou synů. Pro Ferdinanda zakoupila Černý pivovar na Dobyččím trhu (dnes Karlovo náměstí, čp. 292), kde byl v paře krásně zařízený měšťanský byt, který se později stal známým společenským salómem. Ferdinand pokračoval ve vlasteneckých aktivitách a zejména podporoval české divadlo, každoročně uděloval dramatickou cenu za nejlepší původní české historické drama a podporoval i ostatní umělce, ale stál např. i u zrodu Sokola v roce 1862.

Ferdinand žil, na rozdíl od Vojtěcha, spíše bohémským životem. Rád se dvořil krásným ženám, užíval si společenského života, cestoval, ale rád se i často napil více, než bylo společensky únosné. Po několika známostech se 18. srpna 1863 ve svých devětatřiceti letech oženil se sedmnáctiletou slečnou Marií Storchovou,

O rodu Náprstků

Rodopisným bádáním rodu Fingerhutů – Náprstků se ve 40. letech minulého století zabýval můj prastrýc, stavitel Václav Náprstek, za spolupráce fidického učitele Františka Náprstka. Po téměř šedesáti letech jsem se v loňském roce seznámil s jejich prací, která mě zaujala natolik, že jsem se rozhodl v ní pokračovat. Přes velký rozsah (výsledky bádání jsou zobrazeny na šedesáti devíti kartonech o velikosti 102x72 cm, další dva pak zobrazují rozrod rodiny Rottů a rodokmen Karoliny Světlé) zůstává řada nezodpovězených otázek. Odkaz zahrnuje vedle zmíněného grafického zobrazení sešity s výpisy z matrik, fotografické kopie pozemkových knih, skici řady dalších rodokmenů spřízněných s Náprstkami a další dokumenty. Následující řádky jsou tedy prvním pohledem na rod Náprstků tak, jak jej strýc sestavil a jak jsem se seznámil s jeho prací, doplněný o některé údaje, zejména historické a místopisné.

O původu rodu

Rod Fingerhutů pochází z bavorského Pasova, kde (podle poznámek Františka N.) jsou záznamy v městských knihách i farních záznamech od roku 1341. Byli pasíři a zbrojíři. V 16. století se přidaly k Luteránům a museli se v době náboženského pronásledování z čistě katolického Bavorska vystěhovat. Odešli do Božského Daru (Gotesgabau). Zde byla po roce 1528 nalezena bohatá ložiska stříbrné rudy a od roku 1533 byla zahájena výstavba obce podle předem stanoveného zastavovacího plánu. V roce 1534 dostal Boží Dar horní řád a od roku 1546 získal od saského kurfiřta Johanna Friedricha privilegium svobodného horního města. Tím obyvatelům města povolil těžbu stříbra a cínu, volné obchodování a provozování řemesel.¹⁷ Lze předpokládat, že právě nález stříbrné rudy a i poloha nového a rychle se rozvíjejícího města (v 50. – 60. letech 16. století mělo město přes 2000 obyvatel) s možností obchodu do Saska i Čech byly příhodným místem pro nové působení.

V letech 1546–1547 připadl Boží Dar k zemím Koruny české a následné spory byly definitivně vyřešeny v roce 1556 schneeberskou dohodou mezi českým královstvím a saským kurfiřtstvím. Rod Fingerhutů se postupně dostává do Prahy, kde je doložen v polovině 17. století.

Prvním písemně zjištěným předkem je Jan Fingerhut, narozený asi před rokem 1620, pocházející z Telcova. Je uváděn jako otec ve farních zápisech ze křtů svých dětí u sv. Mikuláše na Malé Straně. Zde měl obývat dům U krále brabantského, dnes čp. 198 v Thunovské ulici 15. V Berní ruce je však na tomto domě uváděn v roce 1653 Jindřich Dirix.²⁷ Je proto možné předpokládat, že Jan Fingerhut odešel z Telcova na sklonku třicetileté války do Prahy a přišel se do zmíněného domu.

V podkladech je založen opis matriky, dokládající křty pěti synů Jana Fingerhuta, a to v rozmezí let 1648 až 1658. Prvý syn je pokřtěn 24. února 1648 jménem Jan a matkou je Alžběta, která zřejmě brzo umírá, neboť druhý syn František, pokřtěný 22. dubna 1650, je již synem matky Lidmily. Třetím synem je Wolfgang Jakub, pokřtěný 28. července 1652 a následuje Filip, křtěný 30. dubna 1656.²⁷ Osud těchto jeho potomků není v práci mého strýce vůbec zmíněn. Popudem k jeho bádání bylo mimo jiné zjistit příbuznost právě s Vojtou Náprstkem. Předmětem jeho pozornosti byl proto nejmladší syn Jindřich, pokřtěný 12. května 1658. Kmotrem byl urozený pan Jindřich Kryštof Kluz. Za svědky byli měšťané Menšího města Pražského Fortunatus Kastelnut, Pavel Kropper, Dorota Dycztlerová a Lidmila Theresie Javornická.⁴⁷

Potomci Jindřicha Fingerhuta

Z již zmíněných šedesáti devíti kartonů zobrazuje čtyřicet jeden potomky Jindřicha. Ostatních dvacet osm kartonů zobrazuje jednotlivé dílčí větve bez přiřazení k původci. Jedná se zřejmě o potomky starších bratrů Jindřicha, kteří setrvali v Čechách a přestoupili ke katolictví.

Jindřich Fingerhut odchází do Želenic ležících 6 km jihovýchodně od Slaného. Želenice se uvádějí poprvé roku 1227 v majetku kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě, poté patřila ves královskému městu Slanému a od roku 1639 k panství Smečno v majetku rodu Martiniců. Za třicetileté války byla obec zcela zničena, roku 1654 zde bylo dvanáct pustých usedlostí.⁵¹

„Dle předešlých gruntovních knih v listu 36 se vynašlo, že Jindřich Fingerhut k Rozině pozůstalé vdově po nebožtíku Václavu Holíkovi se přišel a ona jeho v létu Páně 1686 za plnomocného hospodáře toho statku (který její manžel za 500 kop jest ujal) přijala, tak aby pozůstavající sumu 324 kop doplatil což on až do roku 1726 skutečně vyplatil. A tak má grunt tento zaplacený a očištěný.“ Ze zápisu se dále dovíme, že týdně robotoval s potahem tři dny, za krávy záduší želenického platil 35 grošů, císařskou kontribuci ve výši 1 kopy 30 grošů.⁶¹ Statek je pak v držení rodu několik generací a vzniká zde tzv. Želenická větev.

S Rozinou měl čtyři syny: Jiřího, Františka, Tomáše a Jana. První kniha fary Pehery se však nedochovala (proto není známo ani datum sňatku Jindřicha s Rozinou) a tak data jejich narození nemáme potvrzeny, ale pouze je můžeme dovodit z jiných údajů. Rozina umírá (rovněž nezjištěno kdy) a 12. května 1705 si Jindřich bere za manželku Mařenu Dúrasovou dceru statkáře ze Želenic s níž měl šest dětí, z toho dva syny. Václav umírá v pěti letech a Martin (*16.8.1717) je zakladatelem dílčí větve Slánské. Jindřich umírá 6. května 1727 a je uváděn jako

Jeho matka se mezitím snaží získat souhlas rakouských úřadů k beztrestnému návratu Vojty domů. Ten byl povolen až dekretem Nejvyššího c. k. policejního úřadu ve Vídni 3. ledna 1858, a tak se Vojta Náprstek vrací po téměř deseti letech zpět do vlasti.

Po návratu do Prahy se zapojil do činnosti rodinného podniku, ale především začíná kolem sebe soustřeďovat nejvýznamnější osobnosti veřejného, politického i kulturního života. V domě U Halánků vzniká zcela neformální český společenský salón, sám Vojta schůzky nazývá „dýchánky“. Pořádá první veřejné výchovné lidové přednášky v Praze, kde propaguje řadu nových zařízení usnadňující práce v domácnosti. Do českých domácností uvedl např. šicí stroj, chladničky, pračky a řadu dalších nových výrobků nejen pro domácnost, ale i k ulehčení a zkvalitnění řemeslné výroby. Hlavní důraz kladl na úsporu času a ten pak věnovat na své vzdělání. Za jeho podpory vzniká Americký klub dam, který si stanovil jako přední úkol vzdělávání a humanitární činnost.

Dům U Halánků kolem roku 1930.

Další oblastí, která jej zaměstnávala, bylo budování knihovny. Již jako student měl knihovnu čítající na 400 knih, v té době číslo dosti neobvyklé. Z Ameriky si pak přivezl několik beden nejen knih, ale i časopisů. Zpočátku byla budována jako knihovna univerzální, která měla přispět k povznesení kulturní úrovně. Časem se tento charakter měnil a narůstal počet knih odborných, zejména zaměřených na etnografii a orientalistiku, ale i na technické obory v souladu se zaměřením jeho Českého průmyslového muzea. Většinu knih kupoval, ale nezanedbatelným zdrojem byly i dary jeho osobních přátel doma i v zahraničí a později i veřejných zahraničních institucí. Jako svůj vděk za informace, které jim Náprstkovy knihovna poskytovala, přinášeli čeští cestovatelé dary ze svých cest a to jak do knihovny tak i do muzea.

V domě U Halánků se setkává s Josefou Křížkovou, která byla pravou rukou panimaminky. Postupně se sblížovali, ale svůj vztah dlouho před matkou tajili. Ke svatbě došlo až po matčině smrti, která zemřela 19. října 1873. Oddáni byli na Staroměstské radnici 25. února 1875 a oddával je nikoli před Bohem kněz, nýbrž před lidmi úředník pražského magistrátu. Tehdy to bylo něco nebývalého a tento „vrub“ nebyl jim u jistých kruhů nikdy zapomenut.

Vojta Náprstek s manželkou Josefou.

Největším úkolem však bylo zřízení Českého průmyslového muzea. Dům U Halánků se stále více zaplňoval nejrůznějšími sbírkovými předměty, které nebylo možné odpovídajícím způsobem představit veřejnosti. Řešením měla být nová budova postavená na sousedních pozemcích. Významný zlom ve výstavbě muzea byl matčin odkaz. Vojta zdědil nejen dům U Halánků a prosperující podnik, ale i dům U černého orla Na Poříčí s podmínkou, že jej věnuje průmyslovému muzeu. Tím bylo zajištěno alespoň základní financování projektu. S výstavbou nové budovy se započalo v roce 1876, ale teprve roku 1889 byla stavba zcela dokončena. Již koncem 70. let si Náprstek uvědomil, že původní koncepce Českého průmyslového muzea je nerealizovatelná. Stále vzrůstající počet cizokrajných exponátů a posléze zejména sbírka dr. Emila Holuba z cest po Jižní Americe daly definitivní podobu Náprstkovu muzeu, která trvá dodnes.

V noci 2. září 1894 Vojtěch Náprstek umírá. Jeho pohřeb byl prvním velkým občanským pohřbem v Praze bez církevní asistence. A byl prvním Čechem, který se nechal zpopelnit. Nejblíže krematorium bylo v německé Gothe, kde byl 7. září Vojtěch Náprstek zpopelněn. Celý jeho život vystihuje věta, kterou si zapsal: „Žiju sám sobě jen tenkrát, zasvěcují-li svůj život tomu nejvyššímu, co duši mou plní, co srdce moje unáší, totiž svému lidu, člověčenství a sociální volnosti.“

VOJTA NÁPRSTEK A JEHO ROD

Vladimír Náprstek

Vojta Náprstek byl mimořádnou osobností české společnosti druhé poloviny 19. století. Díky své matce Anně, která úspěšně a přísně vedla rodinný podnik, byl poměrně zámožným mužem, což mu umožnilo věnovat se svým aktivitám, které vždy směřovaly k šíření pokroku, vzdělanosti a emancipaci žen. Podporoval a v mnoha případech byl sám iniciátorem mnoha veřejných činností. O své matce píše: „Toť žena, již děkuji za smysl pro všeobecné blaho, žena, jež mi dala víru v samostatnost ženy, jejíž neúnavná píle mi poskytla, čeho mám potřebi k uskutečnění svých snah!“

Vojta Náprstek (1826 – 1894).

Ze života Vojty Náprstka

Vojta se narodil 17. dubna 1826 v domě U Šturmů na Uhelném trhu v Praze. O dva roky později zakoupila rodina Náprstkova dům U Halánků na Betlémském náměstí za 27.500 zlatých. Již za gymnaziálních studií se utvořil jeho základní světový názor na život i na společnost, který zastával po celý svůj život. Především měl odpor k tehdejšímu katolicismu, které bylo spíše oficiální ideologií než náboženstvím. Stejně mu však byl cizí fanatismus, a to ať v pozitivním nebo negativním smyslu. V té době se začal velmi intenzivně zabývat vlasteneckou otázkou, ale i otázkou své budoucnosti, kterou chtěl zaměřit na orientalistiku a chtěl ji studovat

ve Vídni. Zde se setkal se zásadním nesouhlasem své matky, a tak nakonec došlo ke kompromisu a do Vídně odchází po prázdninách v roce 1846 studovat práva.

Ve Vídni kolem sebe soustředil řadu českých i dalších slovanských studentů, pilně dopisoval do Havlíčkových novin. Aktivně se zúčastnil, stejně jako jeho bratr Ferdinand, revolučních událostí v roce 1848 a tím jen prohloubil zájem rakouské policie o svou osobu. To uspišilo jeho rozhodnutí odjet do Ameriky. Cesta mu měla být prostředkem k poznání a porozumění zákonům a silám společenského rozvoje, který by mu umožnil pomoci svému národu.

Do Ameriky přijíždí 17. prosince 1848 za doprovodu Kateřiny Krákorové, kterou poznal ve Vídni a která vystupovala jako jeho manželka, přestože nebyli oddáni. Zpočátku obtížně sháněl prostředky na obživu, až v červnu 1849 našel první stálé zaměstnání. Přesto již v této nelehké době počíná kolem sebe shromažďovat Čechy a pokládá základy k prvnímu českému spolku – vzniká První československý spolek v Americe a nedlouho poté i Slovanský klub.

Na jaře 1850 odchází do Milwaukee ve Wisconsinu na březích Michiganského jezera, které pak zůstane místem jeho pobytu v Americe po téměř celý zbytek jeho pobytu. Zakládá zde knihkupectví, kde ovšem prodává nejen knihy, ale i hudební nástroje a hudebniny, papírnické zboží, galanterní potřeby, ale i hračky pro děti. Později otevírá i půjčovnu knih a začíná vydávat časopis Milwaukee Flugblätter.

Ex libris Vojty Náprstka.

Náprstek využívá každé příležitosti k propagaci českého národa, jeho demokratických snah v rámci rakouské monarchie. Počíná organizovat sbírky pro české Národní muzeum a současně vzniká i myšlenka na založení vlastního Českého průmyslového muzea, které mělo pomáhat českým výrobcům zkvalitnit a především zvýšit technickou úroveň zastalé české výroby. Za svých cest po Americe shromažďoval informace i o dobročinných, vzdělávacích a vědeckých institucích, které vznikaly především ze soukromé iniciativy.

Slovo na úvod	1
Tomáš Krůta a Martin Slaboch, místopředsedové	
ČLÁNKY A STUDIE	
Vojta Náprstek a jeho rod	2
Vladimír Náprstek	
První dochovaná erbovní listina české provenience	14
Rostislav Nový	
Historie a genealogie obce Želeč u Žatce	28
Květoslav Kořán	
Jak záměna podobizen dvou Vincenců Morstadtů pomohla vypátrat jejich společné předky v Německu	41
Jaroslav Formánek	
Genealogie a genetika – 5. část	45
Kristián Koubek	
Poučení nejenom pro začínající rodopisce – 6. díl	60
Alois Karel Stara	
ZPRÁVY ZE SPOLEČNOSTI	
Pozvánka na valnou hromadu ČGHSP	65
Vyhodnocení dotazníku	67
Skončil třicátý třetí kurz pro začínající rodopisce a kronikáře	70
Úterníky – genealogové a využití počítačů	72
ANOTACE, RECENZE, ZAJÍMAVOSTI	
Almanach českých šlechtických rodů	75
Architekt Antonín Raymond	75
80. výročí Domu zemědělské osvěty	76
K předhistorii zemského archivu v Čechách	78
Na Žďár	79
Rybaři v malém lexikonu	81
Osobnosti Uhlířskojanovicka	81
Ostravské ozvěny	82
Čekanky v knihovně	82
Kritické poznámky k článku Městské znaky na Mělnicku I.	83
O verbování v Praze v roce 1704 do služeb cara Petra Velikého	89
Střípky z českých archivů	92
Zkušenosti a zajímavosti z mého genealogického bádání	93
Genealogický materiál v osobním fondu Jaroslava Vandase	94

Vážení čtenáři,

předkládáme Vám první vydání Genealogických a heraldických listů roku 2007. I v letošním roce chceme vydat 4 čísla časopisu, protože jeho vydávání považujeme za velmi důležité. Zejména pro mimopražské členy je časopis většinou jediným pojítkem s činností naší Společnosti. Velice nás v nedávné anketě potěšilo, že naprostá většina je s obsahovou i grafickou úpravou časopisu spokojena.

Pokračujeme v článcích o rodech zajímavých českých osobností 19. století. Po rodu Františka Ladislava Čelakovského, Karla Jaromíra Erbena, Josefa Kajetána Tyla a Antonína Dvořáka přinášíme článek Vladimíru Náprstka o rodu Vojtěcha Náprstka, zakladatele Náprstkova muzea v Praze a muže mnoha činností. Pro příští vydání časopisu již připravujeme článek o pozoruhodném rodu Fričů. Velký zájem by u čtenářů měla vzbudit studie již zesnulého docenta Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Rostislava Nového o první dochované erbovní listině českého původu. Na erbovní listině, která je dodnes uložena v archivu v italském Tridentu, byla v roce 1339 použita černá orlice – znak mučedníka svatého Václava.

Zajímavému zpracování historie a genealogie obce Želeč nedaleko Žatce se věnuje tamější rodák Květoslav Kořán. Zpracoval veškeré obyvatelstvo Želče, které se vyskytlo od první poloviny 17. století do počátku 20. století v matrikách. Databáze pana Kořána obsahuje 5 646 osob a postupně za pomoci genealogického programu začal vytvářet jednotlivé rodokmeny želečských rodin. Jeho práce je dokladem, jak snadno a zajímavě může počítač pomáhat při rodopisné práci.

Kolínský badatel Jaroslav Formánek popisuje příběh dvou podobizen Vincenců Morstadtů a jak se mu díky jejich záměně podařilo zjistit společné předky obou jmenovců a dokonce původ rodu Morstadtů v Německu.

Pátým dílem pokračuje seriál genetiky Kristiána Koubka „Genealogie a genetika“, tentokrát o zajímavostech dvojčat z pohledu lékařské genetiky i genealogie. Pan Alois Karel Stara nás seznamuje se vznikem nejstaršího soupisu obyvatelstva v našich zemích – s Berní rulou. Téměř každý rodopisec se s Berní rulou při pátrání po předcích setkal, a tak se jistě rád poučí o okolnostech jejího vzniku v polovině 17. století.

V květnu si připomeneme nedožitých 100. narozenin nestora české občanské genealogie pana Rudolfa Melichara, který loni zemřel. Chystáme proto pro Genealogické a heraldické listy č. 2 malé ohlédnutí za jeho životem a prací pro Společnost. Prosíme členy, kteří pana Melichara osobně znali, aby nám do konce dubna poslali své vzpomínky na něho a jeho rodopisnou práci. Předem všem děkujeme.

Ve zprávách ze Společnosti přinášíme podrobné vyhodnocení ankety, která proběhla ke konci loňského roku. Přinesla mnoho zajímavých podnětů k další práci ČGHSP, ačkoliv odpovědělo pouze 12 % členů. Skupina pro využití výpočetní techniky v genealogii informuje o náplni pravidelně pořádaných „úterníků“ i o své činnosti v poslední době. Dne 25. ledna začal pod vedením Václava Háška kurz pro pokročilé genealogy, do kterého letos nastoupilo 22 zájemců o prohloubení genealogických znalostí. V drobných zprávách upozorňujeme na příspěvek paní Heleny Voldánové, která píše o novinkách v badatelských českých archívech.

Všechny členy zverme v sobotu 24. března 2007 na valnou hromadu Společnosti. Bude příležitost zhodnotit činnost Společnosti v roce 2006 a především navrhnout budoucí úkoly.